

Tvůrčí život

ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ

ročník 9 / 2020

číslo 3

**Unitářství,
spiritualita
a princip
kritického
rozumu**

**Představení
výtvarnice
Kateřiny Šedé**

**Duchovní
klima doby
na přelomu
19. a 20. století**

**Okolnosti úmrtí
N. F. Čapka**

**Jak vnímají
Čapkův odkaz
dnes čeští
unitářští
duchovní**

**Rúmí – básník
a duchovní mistr**

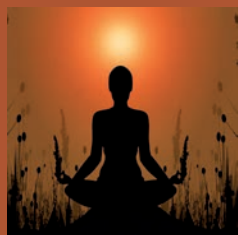
**Rozhovory
s předsedy
brněnské obce
a širšího
společenství**

Zelená Unitaria

**Realizované
akce Unitářské
akademie**

**Umění a spiritualita – vztah prožitku a rozumu
Odpuštění
Osobnost N. F. Čapka**

Milí přátelé,

Na toto číslo *Tvůrčího života* jste si bohužel museli hodně dlouho počkat, za což se vám moc omlouváme. Stalo se to proto, že důsledky opatření proti koronavirové epidemii dolehly velkou měrou i na naši společnost. V uplynulém půl roce jsme kvůli rapidně sníženým příjmům dokázali financovat jen naše obce, a pak už pouze základní věci. Všechny zbytné výdaje jsme museli přinejmenším odložit. To se týkalo i vydávání *Tvůrčího života*.

Nicméně když ústřední správní sbor volil priority v tom, co z projektů NSČU stojí za to udržet, rozhodl jednomyslně, že náš společný celounitářský časopis mezi ně patří. Znamená to, že hned jak to z ekonomického hlediska bylo jen trochu možné, zkoušíme ve vydávání pokračovat a pevně doufáme, že zvládneme i další fázi tíživých opatření. Totéž samozřejmě přejeme i vám, naši čtenáři, tedy pevně zdraví těla, duše i ducha a sílu k tomu, abyste si dokázali zachovávat optimismus a radost.

Snad k tomu může do určité míry přispět i *Tvůrčí život*. Na následujících stránkách na vás čekají témata jako odpuštění, připomínky výročí sto padesáti let od narození Norberta Fabiana Čapka, které jsme oslavili letos v červnu, zamyšlení nad vztahem umění, spirituality a rozumu, odkaz básníka a mystika Džalálédína Balchího Rúmího a četné další články. Poprvé zde najdete novou rubriku nazvanou Zelená Unitaria podle jednoho z programů na podporu a rozvoj unitářství, kterým se NSČU začíná věnovat. Krátkým blokem příspěvků zaměřených na péči o životní prostředí bychom chtěli časopis obohacovat již pravidelně. Za pozornost pak jistě stojí i drobná rubrika věnovaná unitářské knihovně, v níž tentokrát uveřejňujeme některé velmi málo známé fotografie z Čapkova života.

Doufáme, že vám listování a čtení v aktuálním čísle přijde k duhu!

Vaše redakce

OBSAH

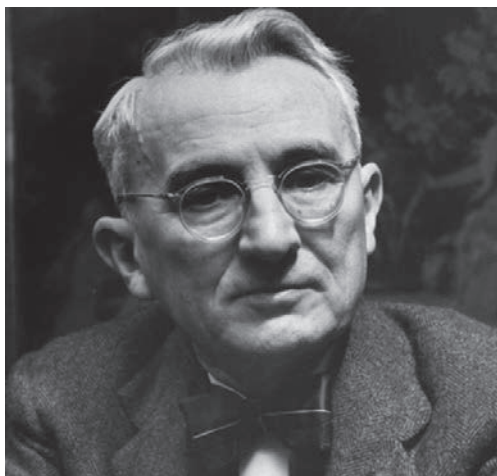
- 1 Editorial
- 3 IN MEDIAS RES: UMĚNÍ A SPIRITUALITA – VZTAH PROŽITKU A ROZUMU**
- 3 „Spánek rozumu plodí příšery“: Unitářství, spiritualita a princip kritického rozumu
(*Petr Samojský*)
- 8 Spiritualita a umění: obrazy neviditelného (*Jana Tichá*)
- 14 Rozum přijde až v okamžiku, kdy něco uvidíte: Rozhovor s Kateřinou Šedou
(*rozhovor vedla Kateřina Štěpánková*)
- 26 ŽIVÉ TÉMA: ODPUŠTĚNÍ**
- 26 Síla odpuštění (*Mark Shiels*)
- 30 Když odpuštění není možné (*Susan Goldbergová*)
- 34 Odpuštění (*Iva Fišerová*)
- 38 DUCHOVNÍ ROZHLÉDNUTÍ: OSOBNOST N. F. ČAPKA A DOBA, V NÍŽ PŮSOBIL**
- 38 Celoživotní misie mystika (*Iva Fišerová*)
- 44 Okolnosti smrti Norberta Fabiana Čapka (*Tomáš Herajt*)
- 64 Norbert Fabian Čapek v kontextu dnešní doby: Zamyšlení unitářských duchovních
- 70 KALEIDOSKOP**
- 70 Horu roztančí láska, jež věčná je: K osobnosti Džaláleddína Balchího Rúmího
(*Matěj Čihák*)
- 79 Z UNITÁŘSKÉ KNIHOVNY**
- 79 Zprávy z unitářské knihovny v Praze: Třetí díl (*Bohdan Chlíbec*)
- 81 UNITÁŘSKÉ ROZHOVORY**
- 81 Snažíme se být hlasem rozumu a moudrosti: Rozhovor s Pavlem Sedlákem, členem ústředního správního sboru a předsedou OUB
(*rozhovor vedla Kateřina Štěpánková*)
- 86 Vytváříme množství neužitečné negativity: Rozhovor s Milošem Mášikem, předsedou místního správního sboru OŠS
(*rozhovor vedla Kateřina Štěpánková*)
- 92 ČESKÉ UNITÁŘSKÉ OBCE A SKUPINY**
- 92 Veřejné přednášky a komorní koncerty v Unitarii Teplice (*Vlastimil Krejčí*)
- 93 Z UNITÁŘSKÉ AKADEMIE**
- 93 Letní akce Unitářské akademie: Druhý ročník praktických spirituálních cvičení a Putování za duhou
(*Kristýna Ledererová Kolajová*)
- 97 ZELENÁ UNITARIA**
- 97 Zelená Unitaria – úvodem k nové rubrice (*Kateřina Štěpánková*)
- 98 Bohatství skryté pod zemí a cesty k němu (*Kateřina Štěpánková*)

„Spánek rozumu plodí příšery“

Unitářství, spiritualita a princip kritického rozumu

Petr Samojský

Je nějaká souvztažnost mezi spiritualitou a uměním? Asi nikdo bychom na tuto otázku neodpověděli nesouhlasně, protože k unitářství umění neodmyslitelně patří – je to součást tvůrčího náboženství. Protože pokud někdo je jakkoliv tvůrčí, už samotná tvořivost je vlastně umění.

Dale Carnegie (1888–1955), americký spisovatel.
(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

V unitářství člověk může čerpat podněty (bez doktrínálních filtrů) z čehokoliv, co prožívá, co se odehrává kolem. Každá situace je zdrojem inspirace, popudem k zamyšlení, reflexi. A pak záleží už jen na míře naší ochoty mít oči otevřené, pozorovat, vnímat, dávat do souvislostí, a netýká se to pochopitelně pouze okem pozorovatelného, ale prakticky všeho, co vnímáme smysly nebo intuicí. Míra a důležitost podnětu je velmi relativní, protože někdy nás bombastická událost nechá nedotčené, jindy nás drobnost poznamená navždy.

Vzpomínám si na jedno z prvních divadelních představení, která jsem viděl v mládí, kdy jsem se teprve začal rozhlížet po světě duchovních otázek. Byla to divadelní hra od Alexeje Kazanceva *Evžiny sny*.¹ Velmi mne tam zaujal tento dialog:

Filip: „Byl jsem u Šediváka. Co znamená ‚spánek rozumu plodí příšery‘?“

[...]

Evža: „Goya?“

Filip: „No... Šedivák má takovou sbírku...“

Evža: „A čemu nerozumíš?“

Filip: „No, já nevím, jestli ten člověk spí, a proto se tam ty příšery objevily, nebo jestli spí nějaký všeobecný rozum, který je za obrazem... Všichni se zrodili z jeho spánku a zabili i toho posledního člověka...“

Evža: „Na to jsi přišel sám?“

Filip: „No...“

Evža: „Pravdivé je to první i to druhé.“

Tenkrát jsem kresbu od Goyi, o které je zde řeč, ještě neznal. Ale velmi mne zaujal ten rozhovor, jak Filip s Evžou výjev rozebírají. Vnímám jsem v tom intenzivní podnět, že takhle se dá dívat na umění a že to je vlastně duchovní rozhovor! A to jsem ani netušil, že mne ta kresba někde na pozadí mysli bude provázet celým dalším osobním i profesním životem a bude mi pomáhat v reflexi při rozlišování toho, co je důležité, a co ne.

Před časem jsem se bavil s jedním známým o jeho rozpačitých pocitech ohledně nemoci, kterou trpěl a která hrozila určitými následky. Byla to náhoda, když při shromáždění pak četl v našem programu citát, jenž se ho ovšem velmi dotkl. Autorem byl známý spisovatel Dale Carnegie: „Dělejte to, z čeho máte strach. A dělejte to opakovaně. To je nejrychlejší a nejjistější způsob, jak strach porazit.“ Ani nevím, kde jsem k tomu citátu přišel, měl jsem ho ve svém archivu podkladů k promluvám už drahnou dobu, ale tenkrát se hodil k nějakému tématu, tak byl v programu uvedený.

¹ Alexej Kazancev, *Evžiny sny*, Praha: Dilia 1989, s. 47.
Překlad upraven [pozn. red.].

Obraz od Francisca Josého de Goyi
Spánek rozumu plodí příšery, 1799.

(Foto převzato
z commons.wikimedia.org.)

Dole autoportrét F. J. de Goyi, 1815.

(Foto převzato z commons.wikimedia.
org.)

Můj známý jím byl pohoršen: „Jak takovou myšlenku můžeme vůbec v unitářských materiálech uveřejnit? Vždyť je to zcela scestná výzva! Znamená to snad, že když mi hrozí vážné onemocnění, že bych se mu tím spíš měl vystavit? Jako když mám strach z hadího uštknutí, že bych se měl nechat kousnout kobrou?“

Uvědomil jsem si dvojznačnost toho citátu. A zejména v dnešní době se lze podobně ptát – když mám strach třeba z covidu, znamená to, že bych se jím tím spíš měl nakazit, protože podle Carnegieho to je správná cesta, jak překonat svůj strach?

Vysvětloval jsem svůj pohled, že to z toho citátu nevyplývá, já si to tak nemyslím a snad ani nikdo jiný by si to tak vysvětlit nemohl. S použitím příkladu covidového nebezpečí by Carnegieho cesta nebyla vystavovat se záměr-

Člověk je strůjcem svého strachu. (Foto převzato z pxfuel.com.)

ně infekci, ale kupříkladu nepodléhat mediální masáži a žít obvyklým způsobem, byť pocho-pitelně při respektování zdravotních nařízení. Je to podobné příkazu „přibij hřebík“, což by si někdo mohl vyložit tak, že hřebík přibije skrz své chodidlo; ano, stále musíme používat svůj rozumný úsudek.

Rozumný úsudek? Inu, ano. Rozum je jedním z nejlepších nástrojů pro dobrý život. A je také jednou z nejúspěšnějších zbraní proti strachu! A tady jsme zpátky u Goyi a Kazanceva, jehož text si pro další uvažování můžeme lehce upra-vit do otázky: „Spí ten člověk, a proto se tam ty příšery objevily, nebo spí nějaký všeobecný ro-zum, který je za obrazem?“

Interpretace kresby jsou různé; snad je tam vyobrazen sám Goya vprostřed své práce za stolem s jeho malířskými pomůckami, tím spí i jeho rozumové uvažování a kritické myšlení, přičemž sovy mohou znázorňovat pošetilost a bláznovství, netopýři nevědomost, lhostej-nost a agresi z nich pocházející. Dá se to ovšem převést i na politicko-sociální otázky tehdejší-ho Španělska, ke kterým se Goya stavěl kriticky (kde příšery v kresbě pak mohou představo-vat korupci, sobectví a hloupost) a kde rozum

a rozumní lidé nedokázali příšerám společnosti vzdorovat.

Téma ochromení rozumu vnějším vlivem je široké s mnoha přesahy, takže když čteme kupříkladu *Hrad v nitru* od Terezie z Ávily, opět nacházíme souvztažnosti: „Nedokázala jsem si vysvětlit, jak to že rozum, který je mohutností duše, zůstane někdy omámen, zatímco myšlen-ky jsou téměř vždy tak nestálé, že je nemůže zastavit nikdo leda Bůh.“² Co všechno vlastně může rozum ochromit, omezit, utlumit? Strach snad nejvíce...

Vláda strachu, moc strašlivých příšer, bytost-ná hrůza – z čeho všeho můžeme cítit emoci strachu ve škále mezi starostí a děsem? A čím je můžeme překonávat? Jedním z nástrojů je bez-pochyby rozum, opět ve škále od postřehování souvislostí do skutečně analytického kritického myšlení.

Lidská společnost dnešního světa je velmi polarizována v náhledech na společenské, poli-tické, ekonomické a duchovní otázky, někdy až překvapivě. Dnes a denně jsme svědky agrese, která je založena na nenávisti či nesnášenlivosti

2 Sv. Terezie od Ježíše, *Hrad v nitru*, Vimperk: Nakladatelství Tiskárny Vimperk 1991, s. 50.

Spiritualita je cestou k moudrosti. (Foto převzato z pixabay.com.)

a kde je strach jedním z klíčových modifikátorů procesu vnímání. Představme si jednoduchou posloupnost vývoje vnímání, který postupně může vést až k agresi:

prožitek → zkušenost → strach → nenávisť → agrese

Od výchozího prožitku se vše různí; můžeme z něj získat různé zkušenosti a následně různé emoce: radost, štěstí, zklamání, naplnění a tak podobně. Pokud je výsledkem zkušenosti strach, ten, pokud není kultivován, může vést k nenávisti a ta opět, pokud není kultivována, může vést k agresi. Rozum koriguje a kultivuje, a pokud spí, je cesta od prožitku k agresi otevřená.

Režisérka Kateřina Pavlíšáková natočila krátký film s názvem *Já strach*³ a ten se tohoto té-

matu výmluvně dotýká. Je výbornou ilustrací zmíněného schématu síly strachu! Bez vysvětlování a rozkladů se ve filmu rozvíjí děj, kdy muž si všimne, že poblíž něj stojí kůň a na něm je zahalená postava. Následně se odvine jejich rozhovor:

„Kdo jsi?“

„Já jsem ty.“

„Co po mně chceš?“

„Nic.“

„Tak proč tu jsi?“

„To tys mne tu chtěl.“

Setkání s postavou na koni je překvapivé (prožitek). Muž neví, co dělat (zkušenost); dá se na útěk (strach); k další fázi (nenávisť a agrese) nedojde, protože muž doběhne na vlakové koleje a tam ho srazí vlak. Pokud by nedošlo ke střetu s vlakem, film by mohl pokračovat dál,

³ Kateřina Pavlíšáková, *Já strach*, Maphia 2015. Film je možné shlédnout na YouTube: <https://youtu.be/YZdIH-MOhHc>.

třeba až k okamžiku útoku muže na někoho druhého, přičemž výsledná agrese nemusela mít viditelné pojitko s předchozím procesem prožitku životní zkušenosti.

Zkusme si uvědomit, v jaké míře je náš svět hnán strachem v nejružnějších podobách a formách, včetně těch nejjemnějších a okem nejméně postižitelných. A kde všude má strach rozprostřeny hrubé či jemné kořínky v pozadí naší mysli, jak ovládá naše skutky, či naopak ne-skutky. Přitom když si uvědomíme souvislosti, není těžké pochopit, že když dáme prostor příšeře strachu, pak to, čeho se bojíme, nás může dovést k něčemu mnohem horšímu, než byl samotný důvod, proč strach vznikl.

Někdy je složité rozlišit, co je následek a co příčina, kde je zdroj strachu a nenávisti, a hlavně jak napravit zkušenosti. Někdy je těžké rozklíčovat podstatu věcí, událostí, pocitů a prožitků. Ale naštěstí občas vprostřed i toho největšího chaosu to najednou klikne, zrnko moudrosti v záblesku rozumu se objeví a pak se třeba ještě všechno rozklíčuje!

Když se vrátíme ke Goyovi, rozum je strážce před příšerami strachu. Pokud rozum neusne, příšery se nezrodí. Ale nebezpečí tu tkví i v opačné polaritě, totiž v tom, že rozum sám se může stát příšerou! Kritické myšlení, racionalita, analyzování, a třeba až kvantifikování všeho, včetně kulturních a duchovních hodnot, může snadno vést k podobným excesům jako spánek rozumu.

Klíč samozřejmě spočívá v rovnováze, správném poměru rozumu a emocí, přičemž nikdy nelze stanovit univerzální recept. A zde už jsme opět u tématu tvůrčího náboženství,

tedy aktivně tvořivé spirituality, kde cokoliv člověku dává inspiraci, sílu, radost a naději je vítaným příspěvkem k hledání dobrého způsobu života. Vzpomínáte ještě na anketu v minulém čísle *Tvůrčího života* s názvem Umění ve spiritualitě naší obce? Byla to taková sonda do života Unitarie, tedy jejích buněk v podobě obcí a místních skupin. A byla velmi překvapivá v tom, jak různorodě s uměním pracujeme – i když se také dá říct, že ta rozmanitost překvapivá nebyla, protože je pro nás vlastně charakteristická.

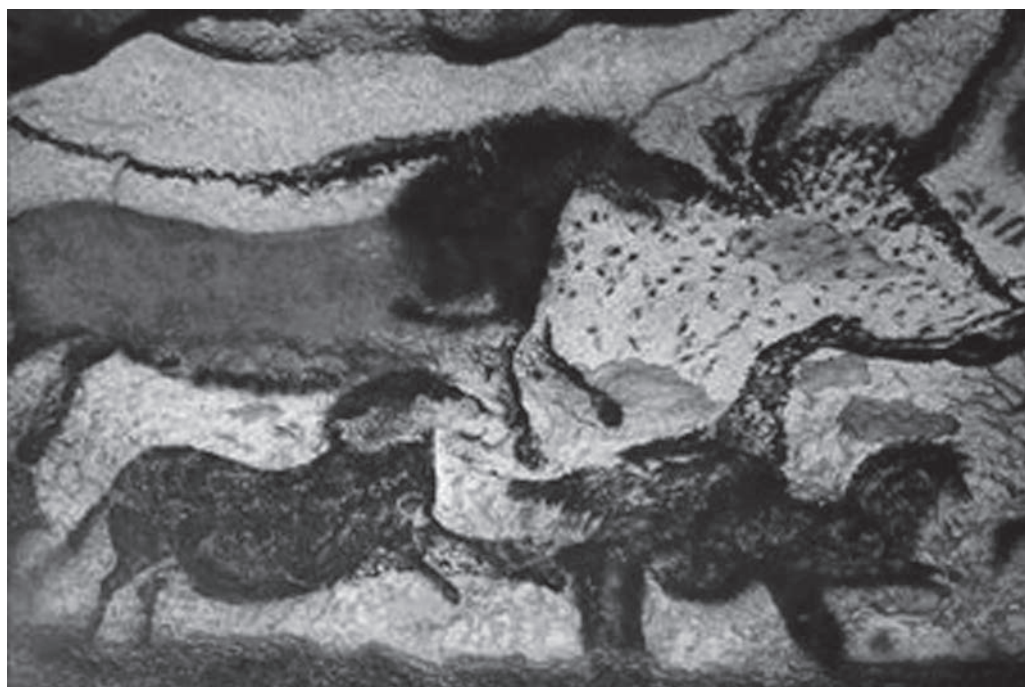
Proč tedy existuje unitářství, proč existují naše společenství? Odpověď je prostá – abychom se mohli navzájem povzbuzovat k duchovní cestě, posilovat v sobě hodnoty, jako je láska, úcta, naděje, radost ze života a vděčnost za něj. Nebo to můžeme formulovat v podobě našich tří kamínek: práce na sobě, vztah k druhým, vztah k tomu, co mne přesahuje – a celý proces kultivace těchto tří oblastí spirituality. K tomu nám slouží všechno, co patří k životu, co náš život provází, a to je umění v tom nejširším významu slova. A duchovní úspěch unitářství tkví v tom, jak s tímto uměním dokážeme pracovat, abychom nedávali prostor příšerám strachu (v tisících podob), a proto za žádnou cenu rozum nesmí usnout. Byť zde je ještě nutné poznamenat, že v tomto širším smyslu rozum už není jen to racionální, analytické, nýbrž zkušenost na základě prožitku správně interpretovaná – čili moudrost.

Spiritualita je v první řadě cestou k moudrosti. A to je i podstata unitářství. Nenechme tedy nikdy moudrost spát, ba ani podřimovat!

Spiritualita a umění: obrazy neviditelného

Jana Tichá

Umění a spiritualita mají zřejmě podobné počátky, kdesi v tom pradávnu lidského rodu, kdy teprve vznikalo to, co dnes nazýváme kulturou. Kdy se lidé jako myslící bytosti začínali vydělovat ze světa, který obývali společně se zvířaty, rostlinami a dalšími projevy života nevyzpytatelného vesmíru. Kresby zvířat na skalách, záhadné postavy plavců v jeskyních, to jistě nebyly pokusy o co možná věrné zachycení podoby viditelného, i když přinejmenším ty býky dokážeme jako takové identifikovat. Nevíme, a stěží se někdy dozvíme, co ty kresby znamenaly, jaký byl jejich význam. Tedy to, co je za zobrazením, jejich vnitřní obsah čili důvod, proč vůbec vznikly.

Pravěká malba z jeskyně Lascaux. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

SPATŘENÍ NEVIDITELNÉHO

Troufám si nabídnout hypotézu, že šlo o zobrazení neviditelného. Zní to otrěpaně, jako efekt- ní oxymóron: zobrazení neviditelného, jaképak zobrazení, když to není vidět? Ono to ale vidět je, jen to nemá fyzický tvar a není to tak docela viditelné běžnými očima. I když naše oči jsou důležitá brána, stejně jako uši a celé tělo, které

nám zprostředkuje kontakt s hmotným světem, v němž se to, co není vidět, neustále a trvale projevuje. Ostatně ta hypotéza je nedokazatelná obvyklými prostředky, jako třeba logickou dedukcí, takže to vlastně ani žádná pořádná hypotéza není. Spatření neviditelného je možné jen díky osobní zkušenosti, je to velmi osobní zážitek, a proto se tak těžko uchopuje do slov nebo do obrazů.

Vasilij Kandinskij, bez názvu, 1913. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Není divu, že některé kultury pokusy o zobrazení nezobrazitelného a vyslovení nevyslovitelného přímo zakazovaly či zakazují, nebo v liberálnějším podání prostě nedoporučovaly či nedoporučují. Jiné se o to zase pokoušely či pokoušejí různými prostředky a způsoby více či méně vázanými na předmětný svět. Obojí – zobrazování i jeho absence – může fixovat osobní setkání s neviditelným a fungovat i jako kanál jeho sdílení v rámci určité komunity, kultury, společnosti. Přítomnost nezobrazitelného v byzantských ikonách má teologicky vzato jiný základ než jeho přítomnost v soše Buddhy, v renesanční deskové malbě nebo barokní fresce, eventuálně v kúfské kaligrafii nebo moderním abstraktním obraze. Budeme-li však hledat nejnižšího (nebo spíš nejvyššího...) společného jmenovatele, tak ho tam najdeme.

ČLOVĚK JE SVOU PODSTATOU TVOR NÁBOŽENSKÝ

Spiritualita, jak jsme si zvykli toto osobní setkání s neviditelným nazývat, tedy nemusí – a nejspíš ani nemůže – být doslovná. Je zajímavé, že v moderním euroamerickém umění, které je vnímáno jako pokračování dlouhé tradice umění křesťanské Evropy, působí spirituálním vyzařováním nejsilněji velmi často ta díla, kde náboženský prvek ustupuje do pozadí nebo tam vůbec není. Jako by se nedařilo přesvědčivě aktualizovat zobrazení náboženského příběhu pro moderní dobu. S nástupem novověké racionality jako by se po staletí kodifikované způsoby zachycení spirituálních obsahů staly jen prázdnou, vyprázdněnou slupkou. Už na prahu moderní doby se stávalo, že romantické krajinomalby, atmosférické přírodní nálady nebo scény z všedního života vypovídaly o spirituálním prožitku skutečnosti více, než tradiční náboženské výjevy.

Mark Rothko, bez názvu, 1961. (Obr. převzat z webu National Gallery of Art, Washington, DC © Kate Rothko Prizel and Christopher Rothko DACS 2016 Prizel and Christopher Rothko DACS 2016.)

Krise institucionalizovaného náboženství šla ruku v ruce s narůstajícím individualismem a ptát se, co z toho bylo dříve, je asi stejně marné, jako dotazovat se na prvenství slepice nebo vejce. Spiritualita jako hledání smyslu života, vztahu ke světu, přesahu osobní existence byla stále méně sdílená v rámci náboženského systému, až se v průběhu dvacátého století její naprostá privatizace stala standardem. Pro moderní umění – a pro moderního člověka vůbec – byly jistě větší inspirací výzkumy moderní psychologie, Freudův objev nevědomí a vynález psychoanalýzy i poznatky analytické psychologie Jungovy než tradiční náboženství a teologie. Nicméně, jak dokazoval právě Carl Gustav Jung, člověk je svou podstatou tvor náboženský a potřeba spirituálního života a jeho sdílení je mu vlastní.

DUCHOVNÍ OBSAH V ABSTRAKTNÍM UMĚNÍ

Ve stejné době, kdy se psychologie emancipovala jako samostatná věda o lidské duši a náboženství tak ztratilo svůj dosavadní monopol, došlo k epochálnímu obratu i v umění. Vasilij Kandinskij, ruský umělec žijící v Německu, namaloval roku 1910 první abstraktní obraz a napsal úvahu, kterou nazval *O duchovnosti v umění*. Duchovní obsahy začaly být napříště hledány v čistém prožitku smyslového vjemu. Abstraktní umění se pro Kandinského a mnoho dalších umělců po něm stalo způsobem, jak se pokusit uchopit nezobrazitelné. „Každá forma má obsah (vnitřní znění). Neexistuje forma, jako nakonec nic ve světě, která by nic neříkala. [...] Ryzí znění věcí vystupuje do popředí. Duše dospívá k vibraci odpoutané od předmětů, která je komplikovanější, „nadsmyslovější“,“ píše Kan-

Václav Boštík v ateliéru. (Foto Hana Hamplová, převzato z commons.wikimedia.org.)

dinskij.¹ O deset let později se k tématu pregnantně vyslovil jiný moderní malíř, tvůrce zcela osobitého rukopisu, který nepatří vůbec žádnému z -ismů, zato připomíná otevřenost dítěte. Paul Klee napsal: „Umění neopakuje viditelné, ale činí viditelným.“²

Okamžik setkání s uměním je okamžikem beze slov, říká výstižně Stefan Kraus, kurátor a ředitel muzea Kolumba v Kolíně nad Rýnem. Podobnost prožitku setkání s uměleckým dílem a prožitku spirituality je nasnadě. Kraus mluví o radikální subjektivitě estetického okamžiku, který je okamžikem setkání s uměleckým dílem, jehož hloubku lze prožít, aniž bychom mu

rozuměli podle racionálních kritérií.³ Definice uměleckého díla se ve dvacátém století hodně rozšířila: svobodné zkoumání možností tvorby jako individuální výpovědi o světě přineslo ohromnou škálu výrazových prostředků. Uvolněná imaginace přinášela nová a často šokující témata, hranice tradičních žánrů se rozpouštěly v nových médiích, výtvarné umění se sbližovalo s fotografií a filmem, ale také s divadlem, architekturou, krajinou. Vyjadřovací možnosti dnešních umělců jsou prakticky bezbřehé a málokdo tuto svobodu zvládá tak, aby nevybíral v supermarketu možností se záměrem diváka oněmit.

Ovšem okamžik beze slov nespočívá v tom, že člověk oněmí ve smyslu otupění. Divák není zbaven schopnosti jazykového vyjádření proto, že by sestoupil do stavu jakési katatonie nebo

1 O duchovnosti v umění, originální název *Über das Geistige in der Kunst*. Zde jsou výňatky citovány podle slovenského vydání knihy Miroslava Lamače (ed.) *Maliari o sebe a o svojom diele*, Bratislava: Slov. vydav. krásnej lit. 1963. Překlad do češtiny J. T.

2 Paul Klee, *Schöpferische Konfession*, in: *Tribüne der Kunst und der Zeit. Eine Schriftensammlung*, herausgegeben von Kasimir Edschmid, Berlin: Reiss 1920.

3 Stefan Kraus, *Estetický okamžik: pokus popsat okamžik beze slov*, *Salve: revue pro teologii a duchovní život*, Praha: Krystal OP 2011, roč. 21, č. 2, s. 127–144.

Karel Malich před svým reliéfem. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

šoku. Naopak, oněmění estetického (a spirituálního) okamžiku je oněměním ve stavu bdělé pozornosti. Je to chvíle setkání s obrazy, jako jsou chvějivá, temně barevná pole Marka Rothka nebo světlá pole Václava Boštika. Barevné stopy lidského těla na papíře dotýkaném rukama Adrieny Šimotové. Zářivé pastelové kresby a drátěné sochy energetických toků Karla Malicha. Světelné barevné projekce Jamese Turrella, které proměňují vnímání prostoru a zpomalují plynutí času.

NEZÁLEŽÍ NA ZPŮSOBU, JAKÝM ZNAMENÍ ZANECHÁVÁ STOPY

Abstraktní umění samozřejmě zdaleka není jedinou možností, jak v současné době vyjádřit spirituální obsahy. Ba dokonce v průběhu onoho století, které uplynulo od jeho vstupu na scénu, prošlo mnoha peripetemi a dnes v něm existuje kýč a bezduchost stejně jako v jakéko-

li jiné disciplíně. Nové možnosti figurativního projevu, umění akce, tvorba místně specifických i přenositelných komplexních instalací, všechny tyto formy mohou být nosičem hlubinného sdělení a spouštěčem onoho estetického, ale i spirituálního okamžiku, o němž byla řeč. „Nezáleží na způsobu, jakým znamení zanechává stopy,“ utkvělo mi a myslím, že to napsal český básník Vladimír Holan.

Takže i technické obrazy, vytvořené za pomoci těch nejpokročilejších technologií, se stávají zprostředkovateli okamžiků, v nichž se komprimuje čas „ted“ a čas věčnosti. Novým způsobem mohou uchopit i stará témata a aktualizovat je pro dnešního diváka, opět ukázat neviditelné prostřednictvím viditelného, hmotného světa. Jsou to například videoprojekce Billa Viola v ultravysokém rozlišení s živými herci, kteří znázorňují v minimalizované, zaostřené a zpomalené formě odvěké divadlo lidských emocí.

Bill Viola, *Pozdrav*, 1995. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Nebo Violaova instalace *Pokoj pro sv. Jana od Kříže*: stísněná nízká cela zalitá žlutým světlem, s dřevěným stolem a malým televizorem, na němž je vidět klidný obraz krásné krajiny s majestátní horou uprostřed. Cela je umístěná v tmavé místnosti, kde burácí na plátně černobílá velkoplošná projekce rozostřeného přeletu přes zasněžené skalnaté hory bičovane vichřicí. Divák může do cely nahlédnout malým okénkem, vichřice utichne a ve zlatavé záři vnitřního světla je slyšet hlas recitující ver-

še o temné noci duše, které španělský mystik napsal ve vězení inkvizice. Váhám teď, jestli suchý popis této „vizuální teologie“, jak Violu instalaci nazval Roland Bernier, není spíš na škodu věci. Jestli si lze představit z těch několika slov alespoň přibližně ani ne snad podobu, ale hlavně účinek díla, které je pro mne asi tím nejsilnějším zobrazením neviditelného, které znám.

Slova jsou nedostatečná, ale někdy jsou vše, co máme.

Rozum přijde až v okamžiku, kdy něco uvidíte

Rozhovor s Kateřinou Šedou

Kateřina Šedá je umělkyně s mnoha zájmy, jejíž činnost zasahuje do několika oborů. Za zdánlivě nesmyslnými projekty stojí silná myšlenka a potřeba sblížit lidi. V roce 2011 v rámci projektu *Od nevidím do nevidím* přestěhovala část obyvatel moravské vesnice Bedřichovice „nad Temží“ do muzea moderního umění Tate Modern v Londýně. Za práci *Je to jedno*, ve které zkoumá život své babičky, získala cenu Jindřicha Chalupického. V poslední době vzbudila rozruch akcí UNES-CO v Českém Krumlově, která upozorňovala na nemožnost žít normální život v turisticky přeplněném městě. Tvoří po celém světě. S manželem a dvěma dcerami žije v Brně u lesa.

Kdy přišla myšlenka tvořit umění trochu jinak? Dávat mu další rozměr? Ve vašem případě řekněme psychologicko-sociologický?

Bylo to tak vždy. Nikdy jsem neuvažovala nad tím, že budu dělat něco jinak. Ani jsem nestála před rozhodováním jako řada mých kolegů, kdy například malba či sochařství dostatečně nevyjadřovaly jejich myšlenky, a proto se potřebovali realizovat v jiných oborech. Už v deseti letech jsem organizovala děti na ulici a přemlouvala sousedy, aby vystavili do oken věci, se kterými se chtějí pochlubit. Stejný projekt jsem vytvořila na AVU, když mi bylo dvacet let, ale v daleko větší míře. Celý život dělám to samé, ale až postupem času jsem začala rozumět tomu, kam by to mohlo spadat.

A proto jste se rozhodla přihlásit do ateliéru malíře a profesora Akademie výtvarných umění v Praze Vladimíra Kokolii?

Když jsem se hlásila na AVU, většina mých prací obsahovala záznamy procesů. Vytvořila jsem kresbu žehličkou, vysavačem nebo knihu na smrkání. Sešla jsem kapesníky jako knihu. Když jste ji otevřeli, mohli jste se do ní vysmrkat. Rozhodně jsem nebyla nejlepší zájemce o studium, ale to, co jsem tvořila, bylo dost jiné, a to mi zůstalo.

Na základní školu jste chodila v devadesátých letech, na AVU v roce 2000. V tehdejšímu kontextu bylo vaše umělecké vyjadřování poměrně zjevním. Jak k dílům tehdy přistupovalo okolí?

Kateřina Šedá své první projekty začala vytvářet už v dětství. (Foto Michal Hladík.)

Když jsem byla menší, okolí si z mých výtvorů dělalo spíše legraci. Později tvrdilo, že dělám nesmysly. Na střední škole učitelé říkali, že to, co tvořím, jsou volné věci, ať jim je neukazují. Až na akademii jsem měla pocit, že svá díla můžu tvořit ve větší míře. Vladimír Kokolia mi nechal dost svobodný prostor. A až po vysoké

škole mé práce začala uznávat širší veřejnost. Na všechny věci jsem si přišla sama a sama si pro ně vytvořila kritéria.

Kde se ve vás všechny tyto spontánní nápady berou? Koho by napadla kapesníková kniha...

Vyrostla jsem v rodině, která nemá žádné umělecké pozadí. Maminka je prodavačka a otec je elektromechanik. Nikdy nás nebrali na výstavy, doma nám nevisely žádné obrazy a nepamatuji si, že bychom byli s rodiči v divadle. Tím je nechci kritizovat, ale rozhodně moje inspirace nepramení z uměleckého vlivu rodiny. Celý život bydlíme na kraji Brna u lesa, do kterého nás ráno s mojí sestrou vypustili. Ani jsme nechodily do žádných kroužků a dělaly jsme si to, co jsme chtěly. Ale ráda jsem kreslila a později jsem si to, co mě napadalo, nakreslila a začala to vytvářet i v realu. Namalovala jsem si nějakou situaci a do ní přesvědčovala lidi. A to mi zůstalo dodnes.

Co vám ještě zůstalo dodnes? A narážím na to, že i přesto, že se to nemusí jevit na první pohled, jdete ve svých dílech pod povrch.

Motivace tvořit také pramenila z toho, že jsem měla s některými věcmi ve svém okolí problém. Sousedé si například postavili vysoký plot. Mně to vadilo a snažila jsem se s tím něco udělat. Až daleko později se začalo zdát, že to, co dělám, spadá pod výtvarné umění. Ale ne-snažila jsem se to kategorizovat. Chtěla jsem najít netradiční formu, jak si s tím poradit. Později se ukázalo, že mé řešení má vypovídající hodnotu jak pro sousedy, tak i pro mou rodinu. Je to určitý vnitřní pud. Stanovisko k problémům, které jsem viděla v nejbližším okolí, a to okolí se později rozšířilo.

Proč jste se rozhodla tedy jít na grafiku?

Pořád jsem kreslila. Několikrát jsem se neúspěšně hlásila do lidové školy umění. Až v osmé třídě, když paní učitelka ze soukromého kroužku viděla moje labuťky, řekla, že se budu muset hodně snažit. Byla jsem urputná, vydržela jsem kreslit i deset hodin denně. A ta urputnost mi zůstala dodnes. Pomocí kresby jsem přemýšlela. Náš první úkol v kroužku byl nakreslit, jak doma zlobíme. Byla jsem z toho zoufalá. Ale

napadlo mě ten papír v pülce roztrhnout a tím ukázat, jak zlobím. Snažila jsem se najít jinou formu, jak se k tématu vyjádřit. A myslím si, že ji to zaujalo. I když na střední a vysoké škole jsem řemeslo musela obsáhnout. Ale neměla jsem pocit, že obraz je to, co by mě na konci procesu mělo uspokojit.

Po revoluci konceptuální umění ještě nebylo příliš rozšířené...

Měla bych se za to stydět, ale vůbec jsem nevěděla, co konceptuální umění je. Byla jsem opravdu úplně nepolíbená. Řeknu vám reálnou příhodu. Netušila jsem, do kterého ateliéru na AVU se mám přihlásit. Tři měsíce před přijímacími zkouškami jsme jeli na konzultace do Prahy. Stojíme na vrátnici a maminka si četla jména vyučujících: „Kokolia, to je hezké jméno, že?“ Odpověděla jsem jí na to: „Tak půjdeme tam!“ A i přesto, že jsem se dostala na všechny vysoké školy, kam jsem se hlásila, rozhodla jsem se, že půjdu k Vladimírovi. Měla jsem pocit, že on je otevřený různým disciplínám a grafika je jen název. A je jedno, čemu se budu věnovat, když najdu vhodnou formu pro své myšlenky.

Už ve třetím ročníku jste vytvořila úspěšný projekt *Nic tam není*. Celou vesnici jste přesvědčila, aby všichni dělali stejné věci. Ve stejný čas šli nakupovat, zametat...

S Vladimírem Kokoliou máme takový přátelský spor. On tvrdí, že mě nic nenaučil. Já tvrdím, že mě naučil všechno. Jsem dost tvrdohlavá a spoustu věcí jsem si dělala sama. Ale vždy, když jsem potřebovala, mě nasměroval, kam bych se měla vydat. A většinou jsem to udělala. Vladimír byl zpočátku z projektu *Nic tam není* rozpačitý, nevěřil, že se může podařit. Ale já jsem věděla, že akci musím dotáhnout. Když jsem ho přesvědčila, bylo to velké zadostiučinění. Byl dojatý a řekl mi, že už si můžu dělat, co chci. Byl to zlomový okamžik. Měla jsem pocit, že jsem prošla vnitřní zkouškou. I když tomu nikdo nevěřil, fungovalo to.

Jedním z vašich současných projektů, díky kterému jste se dostala ještě více do povědomí veřejnosti, se jmenuje *UNES-CO*. Do Českého Krumlova jste nastěhovala několik rodin, které ve městě plném turistů zkoušely žít nor-

Český Krumlov bojuje s průtokovým turismem. Jednou z aktivit, jak získat jiný druh turistů, je hra na schovávanou. (Foto Kateřina Šedá.)

mální běžný život. Projekt se potýkal s mnoha problémy a také s kritiky. Jak se k němu stavěli místní?

Média ho v očích Krumlovanů zkreslila. Neustále jsem musela vyvracet lži. Obvykle nechám média do projektu vstoupit, až když se děje. Ale zde bylo nutné vytvořit veřejnou soutěž pro rodiny, které si chtěly vyzkoušet, jaké to je žít v Českém Krumlově zaplaveném turisty. Místní si ale mysleli, že je to pro turisty divadlo. Že jim ukazujeme, jak se v Krumlově žije úplně normálně. Ale my jsme to dělali naopak proto, abychom zjistili, jak Český Krumlov funguje, zda se tam dá vůbec žít. Po vybraných rodinách jsem chtěla, aby se chovaly normálně v nenormálním prostředí. Řada z nich byla tak vyděšená, že vůbec nechodili do ulic.

Jak na dílo nahlížíte zpětně? Pomohlo toto zrcadlo Českému Krumlovu uvědomit si současnou situaci? Že se tam běžný život žít nedá?

Podářilo se nám v Krumlově otevřít spoustu témat. Vydali jsme knihu, která rekapituluje

zkušenosti jednotlivých rodin. Každý den si rodiny zapisovaly své zážitky i s doporučením pro radnici, co by se mělo změnit. Zároveň kniha obsahuje doporučení místních a také starostů různých měst světa, která mají zkušenosti s turismem. V podstatě jsem jim dodala plán, jak město změnit a zlepšit. Z mého pohledu se projekt podařil. Cítím velkou satisfakci.

Co je v Českém Krumlově největší problém?

Jako velký problém vidím, že se místní nemají kde scházet. V Českém Krumlově není kulturní dům. Také tam neexistuje žádná strategie turismu, jak město prezentovat. Od revoluce neměli problém turisty přilákat, jezdil tam celý svět. Vedení města další turisty nechce, ale bylo by rádo, aby návštěvníci města zůstali déle. Průtokový turismus je frustrující, lidé městem pouze projdou. V rámci projektu jsme se také snažili o to, aby turisté Krumlov zažili jinak. Například si s nimi rodiny šly hrát na schovávanou na náměstí. Skvěle to fungovalo, ale toto je strategie, která by se měla budovat dlouhodobě. Turis-

Jóga na náměstí v Českém Krumlově. (Foto Roman Franc.)

mus se musí změnit. Ale v Českém Krumlově jsou bohužel na prvním místě obchodní zájmy.

Letošní rok si Krumlovští kvůli koronavirové epidemii od turismu trochu odpočinuli...

Do určité míry jsem bohužel předběhla dobu. Několik lidí říkalo, že stačí jedna epidemie a je tady prázdko. Samotní místní mi posílali do zpráv fotografie normálního života v Českém Krumlově. Sedí na ulici a hrají šachy.

Díky tomuto projektu si vás všimli i v Norsku. V zemi, kde na některých místech turismus také ruší normální život, i když ne tak viditelně. Vznikl proto projekt na souostroví Lofoty, kam jste se rozhodla poslat turisty, kteří si svůj pobyt odpracovali...

Tato akce probíhala v rámci festivalu. Organizátoři mi napsali, že mají také obrovský problém s turismem. Přijela jsem na Lofoty a tam nikdo nebyl. Úplně prázdko, žádní turisté. Byla jsem z toho nešťastná. Vyzvedla nás paní kurátorka, projížděli jsme krajinou a ona říká: „Hrozné, vidíte?“ S manželem jsme vůbec nevěděli, o čem mluví. Na Lofotech se totiž jedná o ne-

viditelný turismus. Cestovatelé například staví věže z kamenů, které ničí stezky zvířet. Dalším problémem je Airbnb. Velké procento domů je na ostrovech už pouze k pronájmu, trvale v nich nikdo nežije.

Jakým způsobem jste se rozhodla na Lofotech nakonec pracovat?

Další věc, která mě zaujala, je transparentní společnost. Obyvatelé musí veřejně přiznávat, kolik vydělávají, odvádějí na daních... Rozhodla jsem se, že budu pracovat nejen s neviditelným turismem, ale i s transparentní společností. Vybrala jsem si k tomu Airbnb. Rozhodla jsem se projekt pojmout tak, aby tento model ubytování pomáhal a nepřispíval pouze k tomu, že je celá oblast vybydlená.

Pokračujte...

Koupila jsem karavan a nabídla ho k pronájmu. Nechtěla jsem, aby za něj lidé platili, ale aby si ubytování odpracovali. Místní si vytvořili seznam činností a věcí, které potřebují udělat. Například úklid domácnosti, vaření anebo zajímavější věci, které si chce zkusit každý, jako třeba

04
KRZYSIA & KAMIL (Polsko)
11.09. – 15.09.

This project showed us that by making really small steps we can get engaged into the local life. It was a great experience to get into a relationship with people living nearby. This concept opens the borders between tourists and locals. It was definitely one of the greatest highlights of our trip to Lofoten!

Bylo nám velkým štěstím, že jsme mohli pociťovat, jak se lidé v tomto místě chovají. Díky za tuto příležitost! 11. - 15. 09. 2019 Krzysia & Kamil, Polsko

Tento projekt nám ukázal, jak se lidé v tomto místě chovají. Díky za tuto příležitost! 11. - 15. 09. 2019 Krzysia & Kamil, Polsko

It was a great pleasure to cook, talk and laugh with the locals. Thanks for this opportunity! 11-15.09.2019 Krzysia & Kamil, Poland

Krzysia & Kamil from Poland

Turisté si pobyt v karavanu na Lofotech museli odpracovat. (Foto Kateřina Šedá.)

mě velké úsilí lidi přesvědčit, aby dělali i něco, čemu nerozumí. Přesvědčit je, že má smysl se nadchnout i pro to, kde neví, co je cílem. Novináři to můžou vnímat jako manipulaci. Ale pro mě je největší odměna, když jsou lidé schopni zbavit se standardních vzorců, kterými přemýšlí. Jsou i v šedesáti letech ochotni si zkusit něco nového, jsou z toho nadšení a začnou se bavit například se sousedem. Otázka je, jakým způsobem se dá měřit míra jejich proměny.

Pozorovala jste konkrétní změny?

V Bedřichovicích „nad Temží“, kde jsem se snažila pět let po návratu z londýnského muzea Tate Modern tvořit každoroční svátek, když si s někým dnes začnete povídat, zjistíte, že se místo s deseti baví s dvaceti lidmi a najednou zdraví všechny na ulici. Předtím se to nedělo.

A to je v mých očích opravdu hodně. Nemůžete to změřit, ale intuitivně to vidíte. Jsem přesvědčená, že charakter tímto způsobem změnit lze a děje se to.

V Bedřichovicích „nad Temží“ jste kromě vytvoření „malého“ Londýna mimo jiné uspořádala i soutěž v chytání lelků...

Někomu to může připadat jako šaškárna, ale není nic jiného, co zastoupí to, aby se potkávaly všechny generace a stejným způsobem je to bavilo. Při soutěži chodí jak pětileté děti s medailí na krku, tak i devadesátiletí senioři v županu. Je moc těžké nadchnout všechny stejně, a mně se to opakovaně daří. I přes kritiku mám dostatečný důvod ve své práci pokračovat. Místní v tom chtějí pokračovat i sami.

Část Londýna v Bedřichovicích „nad Temží.“ (Foto Martin Hlavica.)

Čím to podle vás je, že jsou lidé pasivní a čekají na to, co se stane, místo toho, aby si kulturu ve svých obcích vytvářeli sami?

Snažím se to zkoumat. Souvisí to i s minulostí. Například při projektu na Ukrajině jsem zjistila, že lidé stále čekají, až to za ně někdo udělá. Jako kdyby tam byl stále Sovětský svaz. Pořád čekají, až jim někdo dá povel, i k jejich soukromému rozhodování. V každé obci u nás je alespoň pár aktivních lidí a moje projekty slouží k tomu, aby se k nim přidali i ostatní.

Jakou máte pracovní strategii? Předpokládám, že bez vaší urputnosti byste nebyla tak úspěšná...

Nenechám se odradit. I když mi někdo říká, že to nejde. Vždycky to jde. Ale je to samozřejmě únavné. V Bedřichovicích jsem zkoušela spoustu nápadů, než byli ochotni se zapojit všichni. Ale když už se tam jednou něco stalo, něco se tím zbořilo. Lidé viděli, že to lze. Můj manžel a děti tu mou urputnost nemají moc rádi. Vydržím být dlouho trpělivá, protože vím, že třeba

za půl roku se postoj ostatních může radikálně změnit. Příliš se mi nedaří najít spolupracovníky do terénu, protože za měsíc neúspěchu u nich dojde k vyhoření, nejsou motivovaní výsledky, které jsem zažila já.

Nehraje v tom, že se lidé nechtějí účastnit, roli i stud?

Asi ano. Ale spíše jde o strach, jak by v určité situaci mohli vypadat. V Bedřichovicích hrálo roli to, že už mě znali. Další mé akce byly už dost šílené, kdybych s podobnými projekty přišla kamkoliv jinam, nepodaří se mi to. Když jsme letěli do Londýna, styděli se i vzájemně, ale nakonec se už nestyděl nikdo nikde. Všichni věděli, že je to svobodná hra a můžou kdykoliv odejít. Pokud je nějaká má akce úspěšná a je na ní spousta lidí, je to paradoxně proto, že jsou naprosto svobodní.

A co stud v zahraničí? Jeden z vašich projektů probíhal i v Silicon Valley.

V Silicon Valley to velmi souvisí s úspěšností. Žijí tam nejbohatší lidé světa. Spousta z nich

pracuje v Googlu a tvrdí, že to je firma, ve které chce pracovat nejvíce lidí na světě. Také jsou tam podle nich nejlepší školy, je tam Stanford. Téměř každý má v garáži Teslu a je tam pořád dvacet pět stupňů. Ti, co tam žijí, mají pocit, že bydlí na nejlepším místě na světě. Když jsem v Silicon Valley dělala průzkum, hledala jsem nějaké problémy, ale všichni mi neustále tvrdili, že je tam všechno perfektní. Teprve později mi došlo, že ten problém je to, že si myslí, že žádný problém nemají.

Jak jste se s tím vypořádala?

Pracovala jsem v Los Altos. V místě, kde bydlí opravdu nejbohatší lidé na světě, ale je tak uzavřené, že se v podstatě neví, kdo tam bydlí. A úkolem nás, umělců, bylo to místo otevřít. Obyvatelé se spolu nechtěli stýkat a ani to v podstatě nešlo. Nejsou tam chodníky a žádná místa k setkávání. Nastoupí v domě do auta a jedou pryč. Bylo těžké se vůbec s těmi lidmi spojit a do jejich domů proniknout. Když se to podařilo, tak už u nich stud nebyl.

Jak se vám podařilo proniknout do jejich soukromí?

Vytvořila jsem si systém štafety. Myslím si, že ani jiný systém nefunguje. Pustí vás přes něko-

lik bran a zdí. Navážete s nimi vztah a musíte je nadchnout myšlenkou. A oni vás pak doporučí svým přátelům nebo kolegům. Nesmíte ten řetěz přerušit, jinak to skončí. Na rozdíl od ostatních autorů, kteří projekt v Los Altos dělali týden a v podstatě se k místním ani nedostali, jsem se uskromnila a rozpočet rozložila do půl roku.

Dopadl projekt nakonec úspěšně?

Dopadlo to skvěle, ale bylo to opravdu těžké. Jeden pán ze Silicon Valley mi řekl, že zbytek světa nepotřebují, že si vystačí sami. To byla osudná věta. Jak udělat projekt o světě, který funguje sám pro sebe? Co tomu světu chybí? Napadlo mě, že jediné, co tomuto světu chybí, je Guinnessova kniha rekordů. Vymyslela jsem soutěž, ve které jsem hledala tamní rekordmany. Každý si myslel, že je nejlepší, a tak začali soutěžit s úplně normálními věcmi. Tím nevědomě začali svůj soukromý život prezentovat v rámci rekordů. První, kdo se přihlásil, byl starosta v kategorii nejmladší starosta Los Altos. Bylo mu asi dvacet sedm let, ale protože tam jiný starosta není, hned zvítězil.

V rámci akce jste vytvořila knihu Los Altos records...

Luxusní vila v Los Altos, nejbohatší části Silicon Valley, kde se snažila místní sblížit pomocí sbírání rekordů.

Milionáři v Los Altos sbírají různé věci. Rekordman v počtu nafukovacích kachniček.
(Foto Kateřina Šedá.)

Na základě úspěchu starosty všem došlo, o čem celá soutěž je, a začali se hlásit s úplnými nesmysly. Například o nejmenší dům v Los Altos, který měl čtyři místnosti. Nebo se přihlásili sběratelé. Milionáři sbírají úplně bizarní věci. Měli třeba plné garáže ruliček od toaletních papírů. Sbírali úplné kuriozity! Při křtu knihy jsem obyvatele pozvala do místního muzea, kde se poprvé setkali. Někteří z nich přišli oblečení ve svém rekordu. Žije tam paní, která se obléká každý den za Elvise Presleyho, nebo paní, co sbírá hodinky. Měla hodinky na ruku i na nohou. Přišel malíř, který si dal za úkol vytvořit během svého života milion uměleckých děl. A aby to stihl, denně jich musí vytvořit dvacet šest. Maloval i během akce. Ve chvíli, kdy se do soutěže přihlásil, měl už asi tři sta dvacet tisíc obrazů. Los Altos i poté, co jsem odešla, pořádalo další ročníky této akce. Podle mě tam stud vůbec neexistoval.

Všimla jste si ještě nějakého rozdílu oproti Čechům?

Ve společnosti se tam všichni vzájemně oceňují za to, když je někdo v něčem úspěšný. To v České republice vůbec nefunguje. Zažila jsem tam kouzelnou příhodu v malém obchůdku, ve kterém jsem měla prezentaci a lepila plakáty na vernisáž knihy. Kurátorka mě představila místním jako „tu“ umělkyni. Oni byli tak nadšení, že reagovali, jako kdybych byla Marilyn Monroe. Opravdu se o mě zajímali. Přišlo nám to ve srovnání s jinými hvězdami až komické. V Česku začínám pořád znovu, nikoho nezajímá, že mám životopis na čtyřicet stran. Není to stížnost, ale prostě to tak je.

Čím to je?

Nevím, jestli je ta určitá skepse součástí české povahy, nebo je to naší historií, která je v nás vepsaná. Ale mít nadšení je jako mít dvacet pět IQ bodů navíc. Nebýt starý v padesáti je velká

věc. A i přesto, že k Americe mám mnoho výtek a nevzhlížím k ní jako k modelové společnosti, toto se mi velmi líbilo. V Americe se nadchnete pro spoustu věcí a zároveň se o ně pokusíte. Tady neustále posloucháte, že to nepůjde, že se to nepodaří... Pro řadu lidí je to frustrující. Myslím si, že je to zpráva pro mladou generaci. Moji vrstevníci mladým neustále říkají, že to nejde. Ale já tvrdím opak. Jde úplně všechno, co si představíte. Stačí ukazovat drobné příklady a lidi dokážou udělat velké věci. A není to málo. Podle mě chybí dostatečné množství vzorů, které by ukazovaly, že jde všechno.

Kde se ve vás bere odvaha vykročit z komfortní zóny a jít zaklepat například na luxusní vilu v Los Altos? Souvisí to s urputností?

Určitě to souvisí s urputností, беру to jako výzvu pro sebe samu. Netěší mě obcházet cizí domy. Je to strašné. Svému způsobu říkám „strategie Svědků Jehovových“. První rok jsem si to určitě neužívala. Když po ostatních chci vykročení z komfortní zóny, musím to nabídnout

S babičkou vytvořila Kateřina Šedá knihu *Je to jedno*, za kterou dostala cenu Jindřicha Chalupského. (Foto Kateřina Šedá.)

také. Pomáhá mi to nesklouznout k z pohodlnění. Čím je člověk starší, tím je pohodlnější. Hledáte klid ve všem, i ve financích. Je zároveň důležité příliš se neřešit a občas vypadat i jako pitomec. Pomáhá mi to se držet čerstvá. Zároveň, když mám více peněz, vzniká u mě potřeba se jich zbavit. Ta hrana mi přijde důležitá.

Do svých projektů zapojujete často svou rodinu. Za projekt *Je to jedno*, kam jste zapojila i vlastní babičku a tím jste ji vrátila zpátky do života, jste získala Cenu Jindřicha Chalupského. Díky druhé babičce vznikla zajímavá kniha *Normální život*. Sama říkáte, že celý život pracovala jako jeřábnice a byla v KSČ. Ta kniha se rozchází se současným výkladem historie a ve vaší dceři vyvolala spoustu otázek. I tak říkáte, že vás sblížila. Může tento projekt podle vás sloužit jako důkaz toho, že i přes rozdíly v názorech může dojít ke sblížení?

Stoprocentně. Snažila jsem se projektem s první babičkou vyřešit situaci v rodině, protože moji rodiče byli neustále naštvaní, že babička pořád leží. Neměla jsem ambice vytvořit umělecké dílo nebo se s ní sblížit, ale ukončit rozepře v rodině. Protože mamka se o ni starala, i když jí nic nebylo. Celý život pracovala jako vedoucí skladu v obchodě s domácími potřebami. Napadlo mě, že by mohla zboží z obchodu namalovat. Ale jediný způsob, jak ji u toho udržet, byl na ni neustále mluvit. Až později jsem zjistila, že je velmi zajímavá.

Žena, která se každý den převléká za Elvise Presleyho. (Foto Kateřina Šedá.)

A ta druhá babička?

S první babičkou jsme se neznaly, protože nic nedělala. A naopak s druhou jsme se neznaly, protože byla až moc aktivní. A ta druhá, aktivní, začala na tu první trochu žárlit. Říkala: „Ona nic nedělá a už má dvě výstavy. Já chci taky něco dělat.“ Jednou vyprávěla mé dceři pohádku, ale úplně ji popletla. Navrhla jsem jí, ať napíše knihu o svém životě. Doufala jsem, že se tím i sblíží. Byla přesvědčená, že komunistický režim byl to nejlepší, co existovalo, a po revoluci se všechno zhroutilo. Obě babičky už zemřely, ale zbyly nám po nich alespoň tyto projekty. I moji rodiče díky těmto dílům zjistili, že je vlastně vůbec neznali. Myslím si, že by to měl zkusit každý. I když s jejich názory nemusíte souhlasit, byl to jejich život a vypráví to skrze své myšlenky. Přejde mi to skvělé. Díky tomu nezemřely beze jména. Mám hrůzu, že to nestihnou se všemi lidmi z rodiny.

Myslíte si, že by se podobný postup „sblížení“ dal použít globálně? Například v rozdělené společnosti?

Vymyslela jsem metodiku, díky které druhé spojuji na základě překážky. Zjistila jsem, že když si vytvoří vztah na základě toho, co je irituje, spojení je silnější. Proto jsou některé projekty na začátku dost kontroverzní. Musím najít prvek, který postupem času přeměním v něco společného. Moje metoda je zajímavá v tom, že se setkají i ti, kteří by se za normálních okolností vůbec nepotkali. Tento způsob má určité potenciál i ve větším měřítku.

Kdy ve vás vznikla potřeba lidí sblížovat?

Když jsem se snažila řešit problém, který jsem měla ve svém okolí, vždy mi v rámci řešení vzniklo, že to musíme udělat společně, že to nezvládnou udělat sama. Inklinuji k tomu, že ve spojení je větší síla.

Proč má tento druh umění podle vás smysl?

Nevím, jestli se jedná o umění. Podle mě je to lidská činnost. Snažím se dělat disciplínu, kde mě nikdo jiný nezastoupí. Vladimír Kokolia nám vždycky říkal, že máme dělat něco, co za nás nikdo jiný neudělá. Je důležité nechťit být nejlepší, ale být v něčem jedinečný, nezastupitelný. To

je to, co mě motivuje a proč si myslím, že věci mají smysl tak, jak je dělám.

Řekla byste o sobě, že jste spíše člověk spirituální, anebo se ve své práci řídíte spíše rozumem?

Během projektu se hodně proměňuji. Mám fáze, kdy jsem „střelená“ a pracuji na bázi intuice. Než jsem měla děti, během práce jsem nejedla, nespala a deset hodin jsem schválně koukala do zdi a přemýšlela, než jsem přišla na to, co budu konkrétně tvořit. Pak jsem se přepnula do racionální polohy a striktně připravovala rozpočet, abych nakonec zase odletěla a věci vizuálně zpracovala bez jakékoliv racionality. Kdybych byla příliš spirituální, projekty vůbec nedokážu zpracovat. A naopak kdybych byla čistě racionální, vymyslím si standardní firmu a nedělám takové šílenosti.

Jedno z témat *Tvářího života* se jmenuje *Spánek rozumu plodí příšery* a je inspirované obrazem Francisca Goyi. Souhlasíte s tímto tvrzením? A pozorujete tento trend i ve své práci?

Bojím se zobecňování. Často pracuji s tím, že se snažím věci, na které jsme zvyklí, bořit. Pokouším se překračovat paradigmaty a vyvracet představy. Lidé dnes nejsou schopni se opravdu dívat. A k tomu rozum nepotřebujete. Potřebujete věci před sebou analyzovat. Výtvarná výchova vás to nenaučí, ta je v katastrofálním stavu. Říkala bych tomu spíše dekorativní výchova.

Můžete to vysvětlit?

Měli bychom se naučit dlouhodobě se koncentrovat na jeden předmět. Zní to jednoduše, ale společnost to neumí. Tuto schopnost jsme ztratili i kvůli počítačům a mobilům. Mé děti neustále těkají. Nejdříve musíte něco uvidět a až pak to na základě rozumu analyzovat. Nevíme, co vidíme. Zrak máme v dospělosti spojen pouze s tím, že špatně vidíme na televizi. Ale rozum přijde až v okamžiku, kdy něco skutečně uvidíte. Vladimír Kokolia se nás například ptal, jak hluboko v obraze se nachází postavy. Obecně lidé bohužel sledují věci, a nikoliv vztahy mezi nimi. A přitom by to měl být základ celého škol-

ství, hledat vztahy. Všechny předměty spolu souvisí. Školství by tento přístup mělo nabízet. Je to velmi podceňovaná kategorie.

Souvisí podle vás zapomínání tradic s narušením sbližování se mezi lidmi? Jsou tradice podle vás důležité?

Myslíte, že se zapomínají tradice? Ten pocit úplně nemám. Na vesnicích už se klasické tradice nedělají v takové míře a drží se pouze některé. Mám spíše problém s tím, že lidé nemají žádné aktivity, které by vymysleli a měly by stejnou váhu jako tradice. Chybí novodobé budování tradic. To je daleko větší problém. I to je důvod, proč jsem vytvořila některé své projekty. Řeší se, jak vypadá chodník, ale ne to, co by se na něm mělo dělat. A jak by to v 21. století mohlo vypadat. Podle mě se veřejný život vůbec neposouvá. Přiznám se, že nejsem ten, kdo lituje zapomínání tradic. Pálí mě spíš, že lidé nemají chuť vybudovat si nové aktivity.

Měla jsem na mysli spíše určitý návrat ke kořenům, a nikoliv tradici jako opakuji se činnost...

Nad tím jsem nikdy tímto způsobem nepřemýšlela. Jde mi spíše o to, aby ti, kterých se projekt týká, například skutečně uviděli místo, ve kterém žijí...

Jaké máte pracovní plány do budoucna?

Můj okruh práce se obrovsky rozšířil. Přichází mi rozdílné nabídky. Od konceptu reality show až po založení nové vesnice, kterou jsem chtěla

vytvořit už dříve. Potřebovala bych na to více životů. Reality show jsem neodmítla. Myslím si, že nic není špatné kromě reklamy. Není důležité co, ale jak.

Na čem nyní konkrétně pracujete?

Věcí dělám několik. V domově seniorů v Dolním Rakousku vytvářím s každým seniorem model jeho rodného domu, který bude v zahradě sloužit jako krmítko pro ptáky. Důležité je v tomto projektu seniory zaktivizovat. Ráda bych tyto věci dělala i u nás, ale nejsou na ně peníze. V Číně pracuji na projektu seznamky přímo v Times muzeu a zapojila jsem do ní všechny návštěvníky jedné výstavy. Kromě dalších věcí připravuji projekt k oslavám Gregora Johanna Mendela, které za dva roky proběhnou v Brně. A s dcerou vytvářím knihu, která mapuje její zážitky z koronavirové situace. Tento nápad vznikl, když už jsme byly otrávené učením a chtěly jsme vytvořit něco, co nám bude dávat větší smysl.

Cítíte se ke svému povolání povoláná?

Určitě. I proto jsem svou monografii nazvala *Povolání: Šedá*. Vzniklo to náhodou u lékaře, kde jsem do dotazníku místo povolání umělec napsala Šedá. Přišlo mi to dost přesné. Celý život dělám jenom to, co chci. Sama si vytvářím kritéria a hodnocení. Proto mě ani nesrazí žádná kritika. Ve chvíli, kdy si pravidla vybudujete zespodu sám, vaše práce stojí na daleko pevnějších základech. Stojí na něčem jiném než na hodnocení ostatních lidí.

Rozhovor vedla Kateřina Štěpánková.

Síla odpuštění

Mark Shiels

Bojovníci Irské republikánské armády (IRA) dne 8. listopadu 1987 umístili dvacetikilovou bombu do knihovny vedle památníku obětem první a druhé světové války v irském městě Enniskillenu. Byl to den tradičního svátku, tzv. Dne vzpomínek, kdy se měla konat přehlídka připomínající všechny, kdo položili svůj život za mír a svobodu, kterou si dnes užíváme. V centru Enniskillenu se v tento den sešlo mnoho lidí. Místní duchovní měli sloužit obřad, aby připomněli všechny občany, kteří zahynuli během první a druhé světové války a všechny, kteří obětovali svůj život během severoirského konfliktu. Obřad měl začít v 10:45, ale v 10:43 vybuchla bomba umístěná jednotkami IRA, zabila 11 osob a 64 jich zranila.

Po bombovém útoku IRA v Enniskillenu (Irsko), listopad 1987.

Mezi lidmi zasaženými výbuchem byl i Gordon Wilson, místní velmi známý obchodník s textilem, jenž vlastnil v Enniskillenu nejoblíbenější obchod s oblečením, a jeho dcera Marie Wilsonová, která byla zdravotní sestrou v místní nemocnici. Oba byli explozí zraněni, avšak Marie byla zraněna smrtelně. V okamžiku,

kdy leželi mezi rozsypanými cihlami a sutinou, natáhl se Gordon ke své dceři a držel ji za ruku, aby ji uklidnil a podpořil. Marie plakala a řekla: „Tati, moc tě miluji!“ Poté upadla do bezvědomí. Když je záchranáři vyprostili z trosek, Gordon přežil, ale Marie o několik hodin později zemřela.

Gordon Wilson (1927–1995), obchodník s textilem a mírový aktivista.

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

BOJOVNÍK ZA MÍR

Byly to jedny z nejtemnějších okamžiků v historii konfliktu v Severním Irsku a později se staly známými jako „bombový útok na Den vzpomínky“. Několik hodin poté, co Marie zemřela, se národní i mezinárodní novináři sešli nedaleko centra v Enniskillenu, aby informovali o obrovské tragédii, k níž zde došlo. Reportéři se usilovně snažili natočit rozhovory s lidmi, kteří buď viděli, co se stalo, nebo byli zasaženi výbuchem bomby. Gordon Wilson vystoupil, aby reportérům řekl několik slov o tom, jak bomba zasáhla jeho i jeho dceru Marii. Řekl jim o smrti své dcery a poté prohlásil: „Nemám žádnou zlou vůli. Necítím žádnou zášť.“ Tato slova, jejich upřímnost a způsob, jak byla Gordonem Wilsonem v době jeho velké osobní tragédie vyslovena, ohromila i šokovala všechny novináře, místní obyvatele a lidi po celém světě.

Když probritské teroristické organizace nabídly odvetu za ztrátu života Marie Wilsonové, Gordon Wilson odpověděl následujícím způsobem: „Tento špinavý způsob jednání Marii život nevrátí.“ Přístup Gordona Wilsona ke smrti vlastní dcery, k bombovému útoku i k jeho vlastním zraněním byl jasným příkladem „úmyslného jednání za účelem odpuštění“. Po této události se stal „bojovníkem za mír“. Tím, že odmítl jakýkoli odvetný čin za Mariinu smrt, s největší pravděpodobností zachránil životy mnoha nevinných římských katolíků (pokud by došlo k jakýmkoli následným odvetným akcím za smrt dcery). Wilson věnoval zbytek života úsilí o mír a pomáhal těm, kteří byli zasaženi teroristickými činy,

naučit se odpouštět (mind set of forgiveness). Wilsonova křesťanská reakce na zabití jeho dcery byla opětovně uvedena v článku napsaném k třicátému výročí bombového útoku v roce 2017, kde o ní psala další oběť útoku, Stephen Ross: „Modlím se, aby ti, kteří nastražili bombu nebo útok podporovali, veřejně přiznali, co udělali, a hledali Boží odpuštění.“

ZÁMĚRNÉ ODPUŠTĚNÍ JAKO SYMBOL LIDSKÉ BYTOSTI

„Záměrný akt odpuštění“ Gordona Wilsona je pro mě jedním z nejmocnějších symbolů lidské bytosti, která odpouští jiné nebo jiným. Je také silnou připomínkou, že nenávist je ztrátou času. Nenávistí nedosahujeme ničeho jiného než vytváření negativních stavů psychiky, které vedou k hořkosti, touze po pomstě a další nenávisti.

Dr. Geraldine Smyth OP (představitelka liberální katolické feministické teologie a odbornice na řešení konfliktů) píše, že „odpuštění je velmi významný koncept, který pochází především z náboženského prostředí a naznačuje něco více než lidského. Naznačuje něco, co se samo překračuje, transcenduje. Nemůžete to vnutit, nemůžete to řídit“. Když píšu tento článek, jsem si velmi dobře vědom skutečnosti, že Gordon Wilson byl věřící. Byl křesťanem a členem metodistické církve a já se musím sám sebe ptát, zda jeho „záměrný akt odpuštění“ byl zakořeněn v konceptu odpuštění, které najdeme v křesťanském náboženství, zejména v Ježíšově učení, například: „Nesudte, a nebudete souzeni; nezavrhujte, a nebudete zavrženi; odpouštějte, a bude vám odpuštěno.“ (Lukáš 6:37)

Faktem zůstává, že Wilson skutečně odpustil těm, kteří byli odpovědní za zavraždění jeho dcery. Nejenže úmyslně vrahům odpustil, ale po zbytek svého života byl součástí procesu aktivního jednání v duchu odpuštění. Jako mírový aktivista se politicky zapojil do kampaní za mír a aktivně se účastnil různých mírových projektů. V roce 1993 byl na základě své mírotvorné činnosti a angažovanosti v irském mírovém procesu jmenován senátorem vlády Irské republiky. Senátorem zůstal až do své smrti v roce 1995.

Gordon Wilson jako senátor se svou ženou Joan, 2012.

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

NÁSILÍ A OZBROJENÉ SNAHY NEJSOU CESTOU K UKONČENÍ KONFLIKTU

Jednání Gordona Wilsona ve jménu odpuštění a odmítnutí jakýchkoli možných odvetných opatření za Mariinu vraždu vzbudilo mnoho různých reakcí. Někteří lidé byli zmateni, že otec mohl odpustit vrahům odpovědným za smrt jeho dcery. Jiní si mysleli, že jeho slova o odpuštění byla pronesena v momentě, kdy se nacházel v posttraumatickém šoku. Další lidé si mysleli, že je v jakémsi „disociativním (odděleném) emočním stavu“ a že časem bude svých slov o odpuštění litovat. Jiní, zejména ti, kteří znali Gordona a rodinu Wilsonů, však věděli, že jeho akt odpuštění byl skutečnou a autentickou odpovědí laskavého a starostlivého muže.

Po Mariině pohřbu Gordon poskytl rozhovor novinářům z respektovaných novin *The Irish Times*. V rozhovoru se ho novinář zeptal, jak se cítí v souvislosti s Mariinou smrtí a jak si vysvětluje smysl útoku v Enniskillenu. Gordon odpověděl: „Neptejte se mě prosím na smysl. Neznám smysl. Nemám odpověď,

ale vím, že musí existovat plán. Je to součástí většího plánu a vím, že Bůh je dobrý.“

Bombový útok v Enniskillenu a škody, které způsobil místní komunitě, přinesly jeden z určujících okamžiků konfliktu v Severním Irsku. Lidé v Irsku, Velké Británii i v ostatních státech byli naprosto zděšeni počtem obětí konfliktu. Nesobeckost a odpuštění Gordona Wilsona se dotkly životů mnoha lidí v Irsku a ve zbytku světa. Jeho slova zopakovala to, co si mnozí lidé v Irsku v té době mysleli, a sice to, že násilí a ozbrojené snahy nemohou ukončit severoirský konflikt. Tato událost, více než kterákoli jiná, vyvolala touhu po míru mezi obyvateli Severního Irsku. Rovněž způsobila, že se mnoho členů teroristických organizací začalo tázat, proč mezi sebou válčí.

MÍROVÝ PROCES

O sedm let později, po letech intenzivních mírových jednání, teroristické organizace vyhlásily příměří a formálně se zapojily do toho, čemu říkáme mírový proces. Gordon Wilson žil pro tento cíl celým svým tělem i duší.

Památník bombového útoku v Enniskillenu.

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Mnozí z nás věří, že měl tušení, že tragédie bombového útoku a jeho slova o odpuštění zasadily semínko, které napomohlo tomu, že Irsko dokázalo přejít z ozbrojeného konfliktu k míru.

Chtěl jsem s vámi sdílet příběh tohoto mimořádného muže. V zemích na celém světě je mnoho lidí jako on – obyčejných jednotlivců, kteří mají mimořádnou schopnost odpustit těm, kteří jim způsobují újmu nebo dělají něco špatného. Pokaždé, když si vzpomenu na příběh tohoto úžasného člověka, připomínám si, jak důležité je pro nás odpouštět. Věřím, že jako lidské bytosti se rodíme s vrozenou schopností dobra a pohody. Ano, život nám někdy chystá výzvy, staví nám překážky nebo se setkáváme s lidmi, kteří s námi

jednají špatně. Někdy je jednoduché odpustit a někdy odpuštění trvá dlouho. Někdy potřebujeme při procesu odpuštění pomoc profesionálního psychologa nebo psychoterapeuta, duchovního nebo kněze. Často uvažuji o tom, jaké „náklady“ si v sobě člověk nese, pokud nemůže odpustit slova, jednání nebo činy. Treba je pro nás snazší dané osobě odpustit než žít s tím, že její slova, zločin nebo zranění neodpustíme.

Zakončím tento článek slovy Buddha: „Nenávist nelze porazit nenávistí. Nenávist může být uzdravena pouze láskou, to je odvěký a věčný zákon.“

Přeložila Anna Vachudová.

Když odpuštění není možné

Susan Goldbergová

Omluvit se a odpustit jsou jedny z prvních věcí, které se naučíme již v dětství. Díky tomu rozvíjíme svědomí i smysl pro spravedlnost. Často si můžeme všimnout, že když se děti dostanou do konfliktu, nejprve se objeví záblesk hněvu, ten je následovaný omluvou a odpuštěním, a pak to již netrvá dlouho, než je všechno v pořádku a děti si spolu opět hrají.

Jak stárneme, začíná být v některých případech odpouštění složitější. Samozřejmě to neplatí vždy, protože někteří lidé mají takovou povahu, že odpouštějí snadno, ale často to pro nás bývá těžké.

„Všichni jsme slyšeli větu, že zůstat na někoho naštvaný je jako požit jed a očekávat, že ten druhý zemře.“

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Všichni jsme slyšeli větu, že zůstat na někoho naštvaný je jako požit jed a očekávat, že ten druhý zemře. Znáám to opětovně z vlastní zkušenosti. Nedávno jsem viděla bývalého přítele, který mne kdysi silně zranil. Už na to příliš nemyslím a vždy si říkám, že jsem s tím už vyrovnaná, přesto však je pro mě těžké k němu být přátelská. Sotva zvládnou být zdvořilá. Ale po tomto náhodném setkání jsem špatně spala a probudila jsem se s celkovou bolestí těla, ztuhlými nohama a velmi freudovskou bolestí v krku.

Studie ukazují, že odpuštění zmírňuje depresi. Odpuštění sobě a ostatním zbavuje depresi lépe než jen odpuštění sobě. Studie také zjistily, že akt odpuštění druhé osobě může být prospěšný pro vaše zdraví, snižuje riziko infarktu, optimalizuje hladinu cholesterolu, zlepšuje spánek, snižuje bolest a krevní tlak a také snižuje úroveň úzkosti, deprese

a stresu. A výzkum ukazuje, že se vzrůstajícím věkem přínos účinku odpuštění na zdraví roste.

Některé studie tvrdí, že akt odpuštění účinkuje dlouhou dobu po prvním kroku. Po odpuštění, ať už cítíte, že si to dotyčný člověk zaslouží nebo ne, můžete začít na tu věc zapomínat. Postupně zapomínáte na negativní věci a emoce, které vůči onomu člověku pociťujete, a pak může následovat soucítění, empatie, a dokonce i náklonnost. Lidé, kteří přirozeně odpouštějí, jsou méně náchylní k depresi.

Myslím si však, že to takto probíhá jen tehdy, když jsou lidé vázaní náklonností nebo respektem, mají pevný základ v sobě samém a daný přečin je v rozsahu jejich osobního pohledu na správné a špatné.

Moje matka měla kdysi rozpory se svojí sestrou. Obě byly neústupné a přestaly se vídat, moje matka však měla svou sestru velmi ráda. Nakonec se znovu setkaly. Matka umírala a byla na invalidním vozíku v pečovatelském domě. Její sestra přišla na návštěvu, ale zůstala na druhé straně místnosti a stěží navazovala oční kontakt. Nedošlo k žádným omluvám. K žádné výměně lásky či náklonnosti. Nedošlo k odpuštění. Nedošlo k uzdravení. Síla nenávisť byla tak velká, že moje teta najednou vstala a odešla pryč. Moje máma byla zraněná a teta byla zatrpklá. Sledovat je během posledních měsíců a let bylo traumatizující. Jakmile padla zmínka o té druhé, jejich tváře se zamračily a obě začaly vytahovat stížnosti z dob dávno minulých, ve kterých se vracely zpět až k panenkám a kuličkám na školním

dvoře. Problém byl v tom, že ani jedna z nich se nedokázala omluvit nebo to ani jedné nebylo líto. Dokázaly se jen obviňovat.

Duchovní mojí matky mi řekl, že se matka bojí setkání s Bohem kvůli hněvu, který se v ní stále drží. Nejenže nemohla odpustit, ale nedokázala ani najít cestu k sobě samé a se vším se vypořádat. Ani modlitba, zpověď či duchovní rozhřešení jí nepomohly. Neexistuje zde žádné „jenže“. Odpuštění může být velmi křehké.

David Lynch v roce 1999 natočil film, který se jmenuje *Příběh Alvina Straighta*. Film popisuje cestu staršího muže Alvina, který se rozhodl napravit vztah se svým vzdáleným bratrem Lylem poté, co zjistil, že Lyle prodělal mrtvici. Alvin má špatný zrak, a proto už nemůže získat řidičský průkaz, takže se vydává na 600 km dlouhou cestu z lowy do Wisconsinu na zahradním traktoru značky John Deere. Jede vytrvale a setkává se s mnoha problémy, například se závadami na traktoru. Cestou však potkává různé lidi, a když jim vypráví svůj příběh, mění jejich životy. Jedna mladá dívka, která utíká z domova, se rozhodne vrátit do své rodiny. A dva rozhádání bratři, automechanici, kteří opravují Alvinův traktor, jsou jím natolik inspirováni, že vyřeší své neshody a navzájem si odpustí. Alvin říká jedné osobě: „Lyle ani já jsme už mnoho let neměli bratra.“

Konec filmu je tichý a jemný: to když se unavení bratři navzájem pozdraví, posadí se na dvorek a sledují oblohu a západ slunce.

Odpuštění může být komplikované a může vyznít jako otázka, zda dříve existovala slepice nebo vejce. Někdy čekáme, až nás někdo požádá o odpuštění, ačkoli on může čekat, až požádáme my jeho jako první. Někdy se cítíme za něco zcela vinní, aniž bychom věděli, že ten druhý se také cítí provinile. Někdy se, stejně jako moje matka a její sestra, oba lidé cítí sice špatně, ale nevinní. Je pravda, že někdy překousnutí pýchy a vyslovení omluvy ukončí mnoho zármutku. Je třeba si to zapamatovat a změnit své chování, pokud jsme udělali něco, za co se omlouváme, a to možná více než jednou, a následně sledovat, jak se věci nově vyvíjejí. Pokud bychom nikdy

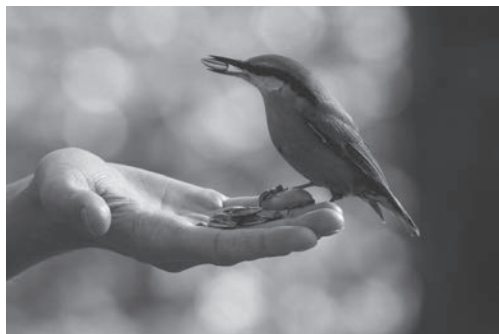

David Keith Lynch (narozen 1946), americký filmový režisér, producent, malíř, hudebník.

nevyslovili omluvu, možná bychom ani nevěděli, že jsme někomu ublížili.

A co když se omluvíme, ale druhá osoba nám neodpustí? Vzdáme to, nebo to zkusíme znovu? A co když chceme omluvu od někoho, kdo se nám nechce omluvit? Požádáme o ni a pak budeme zakoušet starosti při následném mlčení? Nebo druhému odpustíme i to, že se tím nezabývá, posuneme se prostě dál a do svého středu zájmu postavíme náš společný vztah? Co když nám někdo odpustí, ale my nedokážeme odpustit sobě? Co když ani nejsme schopni mezi sebou mluvit a problém vyřešit? Můžeme se naučit říkat: „Potřebuji, aby ses omluvil (řekl, že je ti to líto), a abys to myslel vážně.“ Nebo se naučit překonat svou pýchu, strach a ego a být schopni říci „omlouvám se“, protože hluboko uvnitř cítíme, že to chceme, přestože je to strašně bolestivé. Jsme lidé, a proto je těžké najít slova, která vyjadřují to, co cítíme. Ale nalezení slov může podstatně zjednodušit náš život. Potřebujeme najít správná slova a mít je připravena ve správný čas.

Na druhou stranu se někteří lidé omlouvají příliš, ztrácí tím sebe sama a jejich neustálé omlouvání se může stát protivné. Je také možné, že někomu můžete odpustit, ale už ho ne-

„Odpuštění může být velmi křehké.“

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

máte tak rádi, udržování vztahu s ním už vás příliš nezajímá a jeho další omluvy jsou pak třeba příliš osobní.

Když jsem byla malá, měla jsem spoustu přátel z katolického prostředí. Myslela jsem si, že rituál zpovědi je skvělý. Moje matka však tvrdila, že není možné jen tak říct předepsanou modlitbu a nechat věci plavat. Hodně jsem o tom přemýšlela a usoudila jsem, že to, co by duchovní měl opravdu uvádět, je, ne aby se recitovalo desetkrát Zdrávas Maria, ale říci, ať se omluvíme té osobě, kterou jsme zranili nebo urazili, ať jsme to my sami nebo někdo jiný. Napravte vztah s druhou osobou. Protože opakovat Zdrávas Maria nikdy nezlepší situaci toho člověka, kterého jste zranili. Může být snadné získat odpuštění od někoho z třetí strany, ale ta osoba, od které se to počítá a o kterou jde, je ta, která je v tom vztahu s námi. Pokud věříme v Boha, vesmír nebo karmu, musíme začít s osobními omluvami před tím, než prosíme Boha, aby nám prominul, nebo karmu, aby byla laskavá. Mějme totiž na paměti, že zde existujeme proto, abychom respektovali důstojnost každé živé bytosti.

Ano, odpuštění je laskavé a uzdravující. Je téměř nepochopitelné, jak často běžně zapadá do našeho každodenního života. Děje se tak zejména mezi blízkými přáteli, členy rodiny a při našich výletech do obchodů, ve veřejné dopravě a na společenských shromážděních. Omlouváme se, že jsme omylem narazili do člověka, a přiznajme si to, že pokud se neomluvíme, budeme vypadat jako nevychovaní. Omlouváme se za výbuchy

hněvu, přehnané reakce a rozbití porcelánového šálku nebo pozdní příchod domů. Ale co větší přestupky? Očekává se, že úplně odpustíme naprosto vše? Řekla bych, že ne. Společenský a kulturní tlak na odpuštění je velmi silný, ale odpuštění není vždy možné. A možná to není ani vždy zdravé.

Jak odpustíme zločiny proti lidskosti? Jak odpustíme vraždu, násilí pod vlivem drog, žhářství, válečné zločiny, únosy či podvody? Jak na osobní úrovni odpustíme zneužívání dětí, zneužívání manželů, zneužívání starších, zneužívání šikanou nebo týrání zvířat a diskriminaci? Co když zločinec činu nelituje a stane se z něj opakovaný pachatel? Zda odpustit nebo ne (včetně času potřebného k odpuštění), závisí zcela na oběti. Oběť je paradoxně často úpěnlivě žádána, aby za sebou vše ponechala a aby znovu začala být normální. Známe to ze svých rodin: „Prosím, buď zase sama sebou. Legrační, vřelá, příjemná, jemná, a ne tak přecitlivělá. Celá rodina trpí tvou přílišnou reakcí. Prostě to nech být. Buďme znovu celá rodina. Je to na tobě.“

Jakmile jsou oběti nuceny k tomu, aby byly pro dobro rodiny zticha, problémy vždy vřou pod povrchem. Dochází k ničení životů, zneužívání je potichu akceptováno a může trvat po generace.

Dávat falešné zdání o odpuštění znamená být falešný k sobě. Opravdové odpuštění, pokud opravdu nastane, zabere určitý čas. Smutek, srovnání se se sebou samým i schopnost nechat věci odejít, to vše vyžaduje čas.

A na rozdíl od toho, co lidé mohou říkat, je možné zase jít dál. Pokud ve svém srdci

„Pokud ve svém srdci cítíte odpuštění, je to osvobozující.“

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

cítíte odpuštění, je to osvobozující. Láska se navrátí do vašeho nitra a vše bude v pořádku. Pokud nemůžete odpustit, můžete se naučit vhodně rozdělit své pocity, a tím se prostě posunout dál. Vyžaduje to praxi, někdy to vyžaduje terapii a také to vyžaduje to, abyste sami sebe milovali natolik, abyste to učinili. Ten jed, o kterém uváděli, že by vás zabil, ten není vaše chyba. Není to váš jed. Nechtěli jste ho pozřít.

Někdy se říká, že omlouvání nemusí vždy znamenat, že se mýlíte a druhá osoba má pravdu – znamená jen to, že si vážíte vztahu více, než si ceníte vlastního ega.

A já dodávám, že to také znamená, že máte ve svém životě lepší věci na práci a znáte laskavější způsoby, jak se chovat, než se nadbytečně zabývat chybnými činy někoho jiného.

Myslím, že nakonec je důležitý právě tento bod. Přechýny, omluvy a odpuštění se dějí mezi lidmi. Nezáleží na tom, co říká někdo jiný, ať už je to duchovní, soudce nebo vaše matka, ale záleží na tom, co se děje mezi těmi dvěma lidmi,

kterí se cítí špatně kvůli tomu, co se mezi nimi odehrálo. Většinou jediná věc, jak to lze dát do pořádku, je, že jeden řekne „omlouvám se ti“ a druhý řekne „odpouštím ti“. Možná oba řeknou oboje. A když to udělají upřímně a opravdově, bude to fungovat.

Myslím, že všichni žijeme ve dvou světech. Ve světě našeho rodinného kruhu a přátel a ve světě vně tohoto kruhu. Mimo náš kruh se často dějí natolik ohromující, šokující a nadmíru urážlivé věci, že ani nemůžeme v noci spát. Uvnitř kruhu se dějí... ano, dobře, může to být stejné. Ale je to více osobní. Musíme začít řídit naše pocity od základny našeho domova, který začíná v našem srdci.

Odpuštění, pokud se podaří, je jako svátost. Očišťuje duši i psychiku a znovu nás dělá úplnými před námi samotnými i celým vesmírem. Také uzdravuje odtržení, které nás odděluje od ostatních lidí; často od těch, které máme moc rádi. Jedná se o nejlepší věc, kterou můžeme udělat pro ostatní i pro sebe. A i když to třeba nedokážeme, odpustíme si to.

Přeložila Anna Vachudová.

Odpuštění očišťuje duši i psychiku a znovu nás dělá úplnými před námi samotnými i celým vesmírem.
(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Odpuštění

Iva Fišerová

Jedním ze základů všech kultur je odpuštění a je také jednou z důležitých duchovních disciplín. Přesto se můžeme ptát: copak můžeme odpustit cokoli? Za jakýchkoli okolností? Kdo z nás někdy nezažil pocit křivdy či těžkého ublížení a patrně i pocit potřeby pomstít spáchané nepravosti. Jak je možné chtít, aby člověk dokázal odpustit zejména to, co se jeví jako neodpustitelné? Dávají stále smysl slova modlitby Páně – odpusť nám naše viny, jako i my odpouštíme našim viníkům –, která jsou u kolébky naší evropské kultury? Není to archaismus? Jak by mohl být člověk schopen odpustit svým vlastním nepřátelům a škůdcům? Je to reálné? Není to jen nějaká vznosná myšlenka, která, kdyby se mi ji podařilo nějakým zázračným způsobem naplnit, by mi přinesla spásu či osvícení? Dostala by mne do sfér běžně nedostupných ostatním lidem?

Sovětská okupace, srpen 1968. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

V té souvislosti mi hned tane na mysli ohrožující situace z mého vlastního života, již jsem nedokázala odpustit. Ve chvíli okupace v roce 1968 jsem měla dvouměsíčního syna. Domnívala jsem se, že jsme na venkově v bezpečí, a chodila jsem s kočárkem na procházku. Jednou ale proti mně jela po malé vedlejší silnici vojenská kolona ruské „spřátelené“ armády, a kdybych sama nesjela s kočárkem bleskově

do příkopu, kolona by nás smetla. Tuto život ohrožující zkušenost jsem v sobě nosila desítky let, až teprve před pár lety jsem měla možnost ji změnit. Zúčastnila jsem se tehdy kulatého stolu s imigranty a mezi nimi byli – pro mne překvapivě – i Rusové. Byla jsem si dobře vědoma, že jsem si svou zkušenost spojila s neláskou k tomuto národu, nicméně jsem ji ani nehodlala změnit, nebyla jsem schopna těm vojákům

„Sami nejlépe víme, co schopnost odpuštění do našeho života přinese, jak bychom bez odpuštění vnitřně živořili.“ (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

odpustit. Jako by všichni příslušníci nějakého národa mohli být odpovědní za činy některých svých jedinců. Teprve při setkání tváří v tvář jsem mohla svůj zážitek povyprávět a vyslovit slova odpuštění pro ty, kteří mne i mého syna ohrozili na životě. Byla to neskonálá úleva, že jsem tato slova mohla po tolika letech vypustit ze svých úst. Má slova byla u kulatého stolu přijata, nicméně vyřčení mého odpuštění bylo pro mne samotnou osvobozující.

V ODPUŠTĚNÍ JE VELKÁ NADĚJE

Příležitost k odpuštění máme v životě bezesporu dost. Vzpomínám si na další významné odpuštění ve svém životě. Na to, které se váže k událostem v naší náboženské společnosti. V roce 2000 byl po sedmi letech a třinácti soudních sporech napraven stav bezpráví a majetek NSČU vytunelovaný neoprávněnými osobami byl navrácen osobám oprávněným. Ty se po dobu bezpráví ocitly násilným vyhoštěním, můžeme říci, „v exilu“ a bez jakékoli podpory od NSČU. Pro předání majetku vznikly na obou

stranách komise, které si za přítomnosti právníků předaly všechny movité i nemovité majetky. Když jsme skončili, jeden bratr mi vyčetl, že jsem jako statutární zástupce byla na uchvatitele příliš vlídná. Opáčila jsem mu, že právu bylo učiněno zadost a nebylo zapotřebí se chovat jinak než slušně.

Vmých očích bylo osvobozující odpustit a důležitě nepěstovat v nás pocit oběti. Ani by jistě nebylo možné soustředit myšlenky na budoucnost, ten pocit by byl na překážku a svazoval by ruce. Zároveň je pak se společným odpuštěním totiž možné nejen zachovat hodnotu onoho společenství, v odpuštění jde doslova o přerod a v tom je velká naděje. Odpuštěním se otevíráme novým hodnotám. Tak společné odpuštění vnímám. Dnes je více než pravděpodobné, že jsme si toho v té době nebyli vědomi, ale byl by to tehdy velmi ozdravný proces.

I má další vzpomínka se váže k našemu vlastnímu společenství. Jeden z našich bratrů mne neoprávněně nařkl z obohacování se na úkor NSČU a podal na mne trestní oznámení. To byla

těžká zkouška, tou dobou jsem byla velmi nemocná. Sice mi to delší dobu trvalo, nakonec jsem mu však byla schopna odpustit. Dnes jsem hluboce šťastná, že si nenesu křivdu nařčení a že jsem k odpuštění došla. Jen lituji, že jsem se teprve dodatečně dozvěděla, že bratr mezi tím zemřel, a tak se stalo, že ode mne nemohl slova odpuštění uslyšet. Pokud bych mu neměla odpustit, což by vlastně znamenalo, že bych se cítila obětí jeho představy o tom, kdo jsem, trýznila bych tím samu sebe. Odpuštění ovšem neznamená jen to, že si mohu zachovat svou vlastní hodnotu. Sami nejlépe víme, co schopnost odpuštění do našeho života přinese, jak bychom bez odpuštění vnitřně živořili. Odpuštění s sebou přináší i kvalitu života, která člověka přesahuje.

A jistě se také nám samotným stává, že litujeme nějakých vlastních skutků. Abychom to mohli napravit, musíme být schopni politování vyslovit a požádat o odpuštění. Tento proces je hluboce lidský a ozdravující. Když je nám následně odpuštěno, jsme navíc schopni odpustit i sobě.

V dnešní době se odhaluje stále více nepravostí, umožňuje to naše informační éra. Věci nejdou nadále skrývat. A pokud nejsme schopni je odpouštět, mohou narůstat až do obřích rozměrů, můžeme mít snahu je přehlížet nebo zavrňovat, či je nějakým jiným způsobem v bezmoci od sebe odsouvat. Ale tím z našeho života nepravosti nezmizí, jen se vrší. Podle mého názoru spolu s narůstající potřebou nápravy věcí narůstá v současnosti také potřeba odpuštění.

Prostřednictvím médií jsme kupříkladu svědky častého násilí, a je skutečně pozoruhodné, jak i to je možné odpustit. Vybavuje se mi příběh, který sdílela jedna účastnice studentského pochodu 17. listopadu 1989. Zcela klidně vyprávěla o brutalitě jednoho z policistů, který ji ve vysokém stupni těhotenství fyzicky napadl tak, že omdlela. Na otázku, jestli měla potřebu ho konfrontovat, odpověděla, že tu potřebu nemá, že mu dávno odpustila.

JE MOŽNÉ ODPUSTIT NĚKOMU, KDO KONÁ ZLO?

Není to ovšem jen násilí, které může být odpuštěno. V naší zemi jsme opakovaně zažili kolaborantství. Přinejmenším již za Rakousko-Uherska, za 2. světové války, za komunismu ...

Je možné odpustit někomu, kdo koná zlo? Úzce s tím souvisí téma lítosti a pokání. Proč jsou důležité a proč je důležité je přijmout. A odpustit. Pokud bychom věděli, že není odpuštění možné, proč bychom se káli? Je zapotřebí, aby to byl oboustranný akt. To už by však bylo na téma celé další úvahy.

Bez ohledu na to, co víme o důvodu kolaborantství nějakého člověka, není koneckonců řešením odpustit mu, aby ten začarovaný kruh mohl být přerušen a mohlo to vést k ukončení kolaborantství? Bez odpuštění je takto neustále kolaborantství v našem prostředí přítomno a panuje nedůvěra. Může to znít radikálně, ovšem odpustit jen tak trochu, to nejde. Odpuštění je odpuštěním tehdy, když nezná mezí, když je naprosté. Teprve tehdy může být odpuštěním do důsledků. Neznamená to zapomenout na skutečnosti, které se staly, neznamená to nevyvodit z nich důsledky. Znamená to propustit toho, kdo z nás udělal oběť, z našeho sevření, kterým ho k sobě v roli oběti pevně vážeme. Vždyť jde o osvobození naše! Jsme to my, kdo trpí! Odpuštění je proto v mém pohledu klíčem k novému životu i pro odpouštějícího.

ODPUŠTĚNÍ ZMĚNÍ CELÝ SVĚT

Patrně se stále ještě ptáte, proč by měl člověk odpustit i těmto lidem? Jejich činy přinesly do života mnohých osudné neštěstí, zoufalství, utrpení, smrt... Celý svět člověka se odpuštěním změní. Není to jen psychologická záležitost, je to disciplína spirituální, při které se svět transfiguruje. Neprošli jsme díky odpuštění jen osobní přeměnou, transformací, ale svět se odpuštěním změní celý. Už to není ten svět plný viny, proměnil se ve svět, do kterého odpuštění vneslo naději, nové světlo, život dostal znovu smysl, takový, který přesahuje naše lidská měřítka.

„Může to znít radikálně, ovšem odpustit jen tak trochu, to nejde. Opuštění je opouštěním tehdy, když nezná mezí, když je naprosté.“ (Foto Kateřina Štěpánková.)

A tak chápu opouštění jako cestu životem, na které čím více jsme schopni odpouštět, tím je naše nitro zdravější. Je v něm více prostoru pro lásku, či spíše Lásku. Tu, která nás k opouštění dovedla, tu, která jako by ani nebyla z tohoto světa. A přesto se naším prostřednictvím tato Láska projevuje. V každém případě, ať už jde o věci velké nebo malé, opouštění působí katarzi, vnitřní duševní očistu, člověk se povznese. Uvolní to naše napětí, úzkosti, zmenší se náš strach. Člověk se může znovu nadechnout k novému životu. Obrazně se znovu narodí a může si sám sebe vážit a mít se rád v hlubokém smyslu toho slova. Ukážou se nám nové kvality života, můžeme vykročit z tíživého stavu žití a žít znovu v radosti.

Na opouštění můžeme také pohlížet jako na druh soucitu. Žití kvalit lásky a soucitu spojených s opouštěním umožňuje, abychom se jako lidské bytosti vyvíjeli zdravě do stále větší plnosti vlastního potenciálu. Když odpustíme tomu, kdo ublížil, zachováváme tím jeho lidskou důstojnost.

Slova jako omlouvám se, děkuji, odpusť či miluji tě jsou prostředkem k nekonečnému očišťování mezilidských vztahů, které je velmi uvědomělé, svět se stává průzračný. Toto je duchovní disciplína opouštění.

Jistě bude ještě mnoho příležitostí, abychom odpouštěli, vnitřně rostli a odcházeli jednou z tohoto světa v míru.

Celoživotní misie mystika

Iva Fišerová

„Tvůrce světla, barev a tónů a všech krásných harmonií!

Ze zdání a klamů smyslových vždy více pronikáme k podstatě Tvého bytí.

Voláš nás v hlubinách naší duše a my vycházíme za Tvým hlasem a vystupujeme k výšinám nových projevů Tvého tvůrčího ducha.“¹

(Norbert F. Čapek)

Norbert Fabian Čapek. (Foto archiv NSČU.)

S obnovou náboženské svobody v roce 1989 se začal oživovat také život v naší náboženské společnosti. Poznala jsem se v té době osobně s řadou Čapkových žáků, kteří, i když byli v seniorském věku, byli plni životní síly, optimismu, zájmu a energie. A tak jsem se sama sebe ptala, jaký asi byl ten jejich duchovní učitel? Jaký byl jako člověk a teolog? V čem spočívalo Čapkovo charisma?

Z Čapkových deníků pro mne vysvítá, že byl velmi citlivý a zbožný. Cítil se už jako chlapec při ministrování v kostele v rodné Radomyšli povznesen, prožíval blažené chvíle. Zároveň pozoroval dvojí život svého kněze a vnímal to jako neupřímnost. Později katolickou církev opustil, aby se stal úspěšným baptistickým kazatelem.

Šíře jeho působení byla nezměrná, ať již geografickou rozlohou či činností spojenou s kazatelstvím. Od Saska přes Ukrajinu, Slovensko a Maďarsko, a zejména na Moravě, ale i v New Yorku rozsvěcel lidem svým nadšeným kázáním světlo na cestu. Založil dlouhou řadu církevních sborů a nejen pro ně vydával celou řadu časopisů. Byl ovšem velmi pokrokový ve svém náboženském i politickém smýšlení, a tak se stal pro církev překážkou a pro Rakousko-Uhersko nepřítelem, ocitl se na černé listině.

Domnívám se, že tomu bylo zejména proto, že jeho sociálně orientovaná kázání byla hojně navštěvovaná. Velmi rozjímal nad výkladem bible a nenašel v sociálních otázkách pokoje, dokud se na sklonku 19. století neseťkal v baptistickém semináři v Hamburku při jedné příležitosti s radikálním kazatelem a učitelem sociálního evangelia Walterem Rauschenbuschem. Byl to pro něj zlom; objevil pro sebe konečně způsob, jak evangelium porozumět. Od té doby byla jeho osobní víra již nepochybně ukotvena ve skutečích.

PÁTRÁNÍ PO HISTORICKÉM JEŽÍŠOVI

Myslím, že na tomto místě je zapotřebí osvětlit, že na přelomu 19. a 20. století docházelo v církvích v souvislosti s pokrokem vědy a měnicími se sociálně-ekonomickými podmínkami k ohromným změnám v teologickém myšlení. Díky nově nalezeným archeologickým důka-

1 Z meditace N. F. Čapka, in: *Unitářské meditace*, Praha: nakladatelství Unitaria 2001, s. 14.

Kongres svobodných křesťanů a dalších náboženských liberálů 1927 v Praze. (Foto archiv NSČU.)

zům i odbornějším analýzám biblických textů narůstalo kritické myšlení, které kupříkladu odhalilo vícenásobné autorství biblických knih, Genesis i dalších. Stejně metody vynesly na světlo historické okolnosti života historického Ježíše. V roce 1906 napsal Albert Schweitzer ve svém pojednání *Pátrání po historickém Ježíši*, že hrozí nebezpečí, že by lidem mohl být nabízen Ježíš příliš malý, poněvadž kněží by se ho mohli snažit přizpůsobovat lidským měřítkům a psychologii člověka.

Ten pokrokový proud, který začínal být nazýván modernismem, způsobil, že kněžstvo nemělo odpovědi na otázky svých laiků vyvstávající s novým poznáním a proměnou společnosti. Takže to nebyl jenom Čapek, kdo se ptal sám sebe na výklad bible. V roce 1907 modernismus vykvasil do takových rozměrů, že papež Pius X. o něm vydal encykliku, kterou uzavřel těmito slovy: „Modernismus vede k anihilaci všech náboženství. První krok v tom směru učinil protestantismus, druhý modernismus a ten další se střemhlav vrhne do ateismu“.²

DUCHOVNÍ DOMOV N. F. ČAPKA

Čapek byl ve svých kázáních nadměru svobodomyšlný, nikam nezapadal, a teprve když potkal Tomáše Garrigua Masaryka, tehdy profesora pražské univerzity, a přečetl si jeho (nám notoricky známá) slova „Čapku, vy jste unitář“, našel konečně duchovní domov. Masaryk dobře znal tradici našeho liberálního náboženství díky své manželce Charlottě, unitářce, a tak mu doporučil, aby se vydal na pátý Kongres svobodných křesťanů a dalších náboženských liberálů, který se konal v roce 1910 v Berlíně. Setkal se tam s unitáři, kteří byli spoluzakladateli a hybnou silou této mezinárodní rady liberálních náboženských myslitelů a pracovníků, založené v roce 1900 v Bostonu. Od té doby se Čapek jejích kongresů zúčastňoval a přispíval k nim. V roce 1927 dokonce organizovali čeští unitáři spolu s Církví československou kongres těchto pokrokových liberálů u nás v Praze.

S narůstající předválečnou tenzí a pronásledováním monarchistické policie se Čapek v roce 1914, stále ještě jako baptistický antiklerikální kazatel, přestěhoval spolu s manželkou

2 Richard Henry, *Norbert Fabián Čapek: A Spiritual Journey*, Boston (USA): Skinner House Books 1999, s. 64.

a osmi dětmi do Spojených států, aby se ujal vedení jednoho ze sborů v New Yorku, které mu tam církev nabídla.

S vypuknutím první světové války, souvisejícími tragickými ztrátami na životech a barbarstvím národů způsobeným industrializací války Čapek nenáležel k velkým teologickým myslitelům, jako byl Karl Barth nebo Adolf von Harnack. Měl s nimi velmi blízká teologická východiska, nicméně jako opravdový kazatel a učitel sociálního evangelia především jednal.

Když se ocitl ve Spojených státech, podporoval Masaryka, který tam vedl mnohá jednání o poválečném uspořádání Evropy a vzniku samostatného Československa. Čapkovým významným příspěvkem byla účast na zakládání Československých legií.

V USA Čapkův liberálně náboženský postoj narůstal, a tak záhy čelil dvěma obviněním kolegů baptistů u jejich církevního soudu a snaze vyloučit ho z baptistické asociace. V roce 1919 nakonec Čapek na své kazatelství rezignoval. Napsal si tehdy do deníku, že již nemůže být baptistou ani z kompromisu, že v něm hoří oheň nové touhy po nových světech. A skutečně to byly v poválečném čase nové světy, které bylo potřeba objevit a zabydlet.

Když se následně vrátil Čapek s rodinou do Prahy, do dvou let zaplnilo několik tisíc jeho stoupenců Smetanovu síň Obecního domu až ke stropu. Řeč je o zakládající schůzi Svobodného bratrství v roce 1922, organizace, která předcházela vzniku unitářské náboženské společnosti. A bylo ji jistě možné uskutečnit také díky společenské vlně obnovy národní identity. Charismatický Čapek dobře znal náboženskou povahu svých spoluobčanů a vystavěl nové, moderní náboženství na základech odkazu heretiků českých a moravských zemí.

Po dlouhou dobu se již Čapek zabýval hnutím moravských bratří v 16. století a sám napsal, že zdůrazňovali duchovní způsob života nad dogmatem, v čemž se s nimi ztotožňoval. Vlastně šel ve stopách české náboženské tradice vnitřní reformace – ať již církve, kněžstva či laiků, kterou započal ve 14. století mistr Jan Hus. Na rozdíl od Lutherova požadavku reformovat učení katolické církve o století později, Hus přešel počátky reformace katolické církve

ve vyžadování integrity učení a žití. Pro Čechy se stal ikonickou postavou.

Hnutí Moravských bratří či Moravská církev (součást Jednoty bratrské), která klade důraz na prostotu, blaženost, nevťiravost, bratrství a ideál služby, byla všestranně a systematicky hluboce rozvinuta pod vedením Jana Amose Komenského. Během přísné protireformace naší země katolickou církví v 17. století byla ovšem vypuzena. (Pozn. aut.: Moravská církev dodnes existuje díky misijní práci v mnoha kontinentech světa.) Ti, kteří se vypudili nedali, žili svou víru v utajení, někteří z nich se stali později deisty, racionálními věřícími. Můžeme říci, že naše země je od dob mistra Jana Husa silně heretická.

ČEŠI UŽ NEMUSELI SKRÝVAT SVOU VÍRU

Vraťme se k Čapkovi a poválečné době. Založení nezávislé Československé republiky v roce 1918 šlo ruku v ruce s vlnou náboženského uvolnění a ukončení vlády habsburské monarchie způsobilo navíc národní vytržení.

Nemohla být vhodnější doba společenské – ho povznesení pro položení základů unitářství. Češi přivykli žít svou víru skrytě a tady se jim nabízela možnost připojit se k náboženskému hnutí, které kultivovalo jejich vnitřní život!

Navíc Čapek byl silně antiklerikální, to znamená proti církvi jako instituci a také proti církevním hodnostářům. A od dob Husa a díky protireformaci byl i náš národ k církevním institucím nedůvěřivý a velmi kritický. Proto bylo nové Čapkovy náboženské společnosti bez vnějších církevních znaků jako jsou duchovní roucha či ornáty, předepsané rituály, modlitby, a zejména bez předepsaného náboženského dogmatu pro mnohé přitažlivé. Má babička mezi ně patřila. Opustila s rodinou katolickou církev, aby se k unitářům připojila při založení a uznání Náboženské společnosti unitářů Československých v roce 1930. Celý národ byl na nohou a procházel nějakým procesem seberealizace. Toto jsou okolnosti Čapkova naprostého úspěchu.

A poněvadž dobře rozuměl lidem, brzy zjistil, že jim ve společenství přece jen chybí nějaký smysluplný obřad, a tak vytvořil v roce 1923

Fotografie z Marthina archivu zachycující děti nastupující do letadla v rámci mise Kindertransport. Tuto akci organizoval Trevor Chadwick.

(Foto z 14. března 1939, archiv A. Joukowského.)

Květinovou slavnost. Vlastními slovy popsal Čapek symbolický význam Květinové slavnosti následovně:

„Každý z nás je symbolizovaný v květině.

Spojené květiny v kytici symbolizují bratrství, naši sounáležitost.

Způsob, jak jsme květiny volili a přinesli, symbolizuje dobrovolnost, svobodu.

Až budete odcházet z tohoto shromáždění, klidně, bez shonu, vezme si každý ze společné kytice jednu květinu pro sebe bez vybírání, na znamení, že si nevybírám, koho chce uznat bratrem a sestrou.“³

Jen bych ráda přičinila poznámku, že kytice je v průběhu „Květinové“ požehnána.

Shodou okolností letos v květnu dokončila výtvarnice sestra Susan Loyová po pečlivém výzkumu naprosto nádhernou okouzující kaligrafickou mandalu, jejímž ústředním motivem se stala slova Čapkovy písně *Zapalte ohně lásky*, kterou pro „Květinové“ složil. Na letošní pražské slavnosti byla mandala představena, věnována českým unitářům a limitovaná edice tištěných grafických listů z ní zhotovených dána do prodeje na podporu NSČU.

Čapek vytvořil pro náboženská shromáždění ještě další liturgický prvek, charakteristickou

meditaci českých unitářů. Na Bohu si v ní člověk nic nežadá ani nevyprošuje, slouží k vyladění na sféry, které člověka přesahují, aby se mohl v duchu sladit s tvořivými silami Univerza, osobně prospívat a přispívat tak společnosti i světu, aby také prospívaly.

ČAPEK SPOLUPRACOVAL NA ZÁCHRANĚ STOVEK ŽIDOVSKÝCH DĚTÍ

Jedním z významných Čapkových činů byl podíl na záchraně několika tisíců sociálních demokratů ze Sudet předtím, než nacisté okupovali zemi v roce 1939. Jeden z plných vlaků již čekal na hlavním nádraží na odjezd, když právě přijížděl na stejné nástupiště druhý vlak, který přivázel vyslance amerických unitářů. Ti uviděli na nástupišti Čapka a patriarchu Církve československé Gustava Procházku, kteří byli přítomni dojemnému loučení rodin při odjezdu vlaku sudetských Němců, aby je odvezl do bezpečí do Londýna.

Tito vyslanci unitářů ze zámoří, manželé Martha a Waitstill Sharpovi, přijeli do Evropy, aby zachránili mnohé životy nejen v Československu, ale i v dalších zemích, jmenovitě v Portugalsku a ve Francii. Na počátku své mimořádně nebezpečné mise spolupracovali v Praze mimo jiné s Čapkem a Karlem Hašplem, posléze, když jim hrozilo zatčení

3 Norbert Fabian Čapek, *Náš symbol, Cesty a cíle 2*, Praha: N. F. Čapek 1924, s. 99.

Čapek s unitářskou mládeží na letním táboře. (Foto archiv NSČU.)

gestapem, přesunuli kancelář do Lisabonu. Za mimořádnou odvahu byl jim oběma v roce 2005 udělen památníkem obětí holokaustu Jad vašem v Jeruzalémě titul Spravedliví mezi národy.

Dalším statečným činem Čapka spolu s Hašplem, na němž se se Sharpovými pravděpodobně podíleli, byla záchrana životů dvou desítek židovských dětí. Holandské aerolinie KLM vzaly v Praze děti na palubu a po přestupu v Amsterdamu se dostaly letecky na letiště Croydon u Londýna, kde už byly očekávány a bylo o ně postaráno.⁴

Obě statečné mise byly také podpořeny britskými unitáři, členy parlamentu. V roce 1999 jsme v pražské obci zažili dojemné setkání s jedním členem z unitářské obce v Croydonu a podařilo se nám ve stejné době získat díky Rev. Marku Belletinimu dopis od Renaty Ortégové, která v té době žila v oblasti zátoky San Franciska v USA. Popisuje v něm vroucně svůj zážitek holčičky při odjezdu z Československa.

⁴ Podrobněji se o těchto záležitostech lze dozvědět v: Artemis Joukowski, *Vzdorovali nacistům: Sharpovi a jejich válka*, Praha: nakladatelství Unitaria 2019.

Po okupaci naší země chtěli samozřejmě nacisté Čapka zatknout, nakonec se našel důvod a podařilo se jim to. Svůj statečný život dožil v koncentračním táboře Dachau. Po válce do ústředí osobně přišli Čapkovi přeživší spolupůlční, aby dosvědčili jeho nekonečnou víru a odvážnou podporu jeho bližních ve společném osudu. Svědectví bylo tehdy otištěno v *Cestách a cílech*. Mezinárodní rada pro náboženskou svobodu odhalila v Dachau pamětní desku k uctění Čapkovy památky. Během svého života, v roce 1934, obdržel Norbert Fabian Čapek čestný doktorát na Meadville Lombard Theological School.

ŽÁDNÝ MUČEDNÍK SI NEPŘEJE, ABY SE ON SÁM STAL PŘEDMĚTEM UCTÍVÁNÍ

Ráda bych uzavřela svůj příspěvek k uctění jeho života a duchovenské služby následovně. Norbert F. Čapek se hluboce zajímal o duchovní prospívání člověka a dokázal užívat znalosti ze souvisejících vědních oborů vznikajících v jeho době, kupříkladu psychologie, ale i dalších příbuzných oborů. Již před sto lety poskyto-

val předmanželské, manželské a rodičovské poradenství, vzdělával mládež, a přirozenou součástí tohoto poradenství a vzdělávání bylo i prospívání sexuální. Svou duchovenskou službu spojil s publikováním obrovského množství pokrokových knih a časopisů, vzdělával také své nástupce a spolupracovníky.

Byl na celoživotní evangelizační misii, unitáře neobracel na víru slovem z bible, obracel je tím, že otevíral jejich mysl a srdce k novému, pozitivnímu způsobu života a ke skutkům, které z něj vyvstávaly. Inspirován nejvýznamnějšími českými náboženskými reformátory minulosti, Husem a Komenským, Čapek jako významný český průkopník v duchovní oblasti ve 20. století směřoval lidského ducha k integritě, tedy celistvému žití.

Celým svým životem svědčil o tom, co znamená Boží láska tady a teď. Jeho vlastní láskyplná energie tryskala ze zřídla jeho neobyčejně bohatého vnitřního života spojeného s transcendencí, praktikovaného v denním životě.

Pro mne je Čapek mystikem činným v tomto světě. Jsme poctěni jeho neobyčejnou integritou, která je nám věčnou inspirací.

„Z moře věčnosti jsme se vynořili jako kapka ozářená ranním sluncem a knovým věčností se ubíráme po zastávkách. Dostáváme se do proudů zvířených a zdává se nám, že mizíme navždy v jejich chladných hlubinách. V tom vynořujeme se znovu, snoubíme se s jásajícím paprskem a letíme bezstarostně k závratným výšinám. Držení vesmírnou mocí, kterou stojí všechno, pociťujeme dotek všemohoucnosti...“⁵

5 Z meditace N. F. Čapka, in: *Unitářské meditace*, Praha: nakladatelství Unitaria 2001, s. 22.

Okolnosti smrti Norberta Fabiana Čapka¹

Tomáš Herajt

V letošním roce si celý svět připomíná půlkulaté výročí konce druhé světové války v roce 1945. Současně si my, (nejen) čeští unitáři, připomínáme kulaté výročí narození Norberta Fabiana Čapka.

Tato dvě výročí nám připomenou, že právě za druhé světové války přišel Norbert Fabian Čapek krutě a nesmyslně o svůj život. Stal se jedním ze stovek českých vlastenců, kteří se nehodlali poddat zločinné ideologii.

Mezi českými unitáři jsou okolnosti kruté smrti Norberta Fabiana Čapka poměrně známy v obecné rovině. Zejména díky dílu Petra Tvrdeka je známo, že Norbert F. Čapek byl zatčen gestapem jednak pro poslech zahraničního rozhlasu, a jednak i pro svoje protinacistické postoje a posilování národního vědomí v účastnících unitářských shromáždění. Známa jsou i jména těch, kteří menší či větší měrou přispěli k zatčení, odsouzení a smrti Norberta Fabiana Čapka, tedy příslušníka gestapa Fritze Kiesewettera, Rudolfa Nováka nebo lékařky MUDr. Marie Jenáčkové.² Nicméně přesný popis historických událostí na základě studia archivních pramenů dosud publikován nebyl. Uposlechl jsem výzvu Rev. Petra Tvrdeka, kterou zveřejnil před patnácti lety ve své knize o životě a díle Norberta Fabiana Čapka: „*Jen Bůh sám nejlépe ví, kým Čapek byl. Na nás pak je jeho dílo a odkaz studovat a přeložit do potřeb dnešní doby. Je zlé, že se celá desetiletí Čapkovo jméno více méně pouze skloňovalo, ale jeho dílo leželo často pod nánosy prachu nebo se ztrácelo. Výjimky samozřejmě byly, ale ty jen opět potvrzují pravidlo. Čapkovu osobnost i dílo je nutné znovu objevit. K tomu je potřeba vypracovat seriózní monografii a pak se zabývat podrobněji*

Norbert Fabian Čapek. (Pokud není uvedeno jinak, pochází obrazový doprovod z archivu NSČU.)

hlubšími detaily.“³ Rozhodl jsem se zpracovat monografii o životě Norberta Fabiana Čapka. Část týkající se smrti zakladatele českého unitářství předkládám čtenářům *Tvůrčího života*.⁴

³ Petr Tvrdek, *Norbert Fabian Čapek: život a dílo*, 1. vyd., Praha: nakladatelství Unitaria 1995, s. 27.

⁴ Z objektivních důvodů jsem dosud neprobádal veškeré archivní materiály, které jsou k případu N. F. Č. k dispozici, zejména případ soudního přelíčení s představitelem fašistické organizace Vlasta Ing. Oldřichem Jenáčkem a s redaktorem *Arijského boje* Rudolfem Novákem, a také archiv Unitarie. Podrobné vyličení historických událostí bude publikováno v připravované knize o životě a díle N. F. Čapka.

¹ Za překlad archivních materiálů z německého jazyka děkuji paní Jarmile Hejdukové a kolegovi PhDr. Petru Klinovskému, PhD.

² Petr Tvrdek, *Norbert Fabian Čapek: život a dílo*, 1. vyd., Praha: nakladatelství Unitaria 1995, s. 23–26.

V druhé polovině 30. let 20. století bylo již zřejmé, že svět spěje k dalšímu válečnému konfliktu. Na jedné straně stály státy poražené v předchozí Velké válce, na straně druhé státy, které prosazovaly ideu amerického prezidenta Woodrowa Wilsona „světa bezpečného pro demokracii“⁵. Primární snaha představitelů evropských totalitních režimů byla revize Versailleských smluv, a to zásadním způsobem – jako vítězové další války budou z této pozice diktovat nové politické, společenské a hospodářské uspořádání Evropy. Stoupající agresivita zemí Osy (Berlín, Řím, Tokio) a ústupky mocností hájících zejména své vlastní zájmy (včetně politiky bezvýhradného appeasementu zastoupené osobou britského ministerského předsedy Nevilla Chamberlaina) zcela logicky musely vyústit v celosvětovou tragédii. Na nutnost společné obrany nedělitelných hodnot míru a demokracie apelovali představitelé umělecké a tvůrčí intelektuality z celé řady evropských zemí, ale světová politika byla určována jinými zájmy. Osud prostoru střední Evropy byl zpečetěn v listopadu 1937. Při rozhovoru britského ministra, lorda z Halifaxu, s Adolfem Hitlerem dala britská strana neoficiálně najevo ochotu Německu dále ustupovat, a to za předpokladu, že nedojde k válce.⁶ Hrozivou situaci si uvědomovali i lidé v Československu. Krize vyvrcholila přijetím tzv. Mnichovské dohody, jež byla podepsána představiteli Itálie, Německa, Francie a Velké Británie 30. září 1938. Na základě této mezinárodní smlouvy Československo přišlo o svá pohraniční území, jež byla postoupena nacistickému Německu. Většina obyvatel prožívala hluboké zklamání z nečekaného a tak brzkého krachu Masarykova ideálu samostat-

ného Československa. Hluboce byla prožívána hořkost ze zrady spojenců. Od 1. října 1938 do 14. března 1939 žili obyvatelé Československa v politickém životě tzv. druhé republiky. Tento život byl ovlivněn reálnou hrozbou války a pocitem nemožnosti obrany okleštěného území republiky. Strach z budoucnosti, z napadení nacistickým Německem byl doplňován extrémními projevy některých obyvatel. Mezi ně lze zařadit české fašisty.⁷ Právě ti sehráli v případě Norberta Fabiana Čapka zásadní roli. Je jisté, že Norbert Fabian Čapek by se dříve nebo později dostal do konfliktu s okupační mocí, nicméně v roce 1940 tomu zřejmě nic nenavštěovalo. Nebýt českých fašistů...

„Všude se vyrojilo plno podivných lidí – udivačů, kteří za mrzkou odměnu nebo z pomstychtivosti udávali nepřátelským vojenským a policejním úřadům své spoluobčany. Ve zvláštní organizaci s názvem Prapor se dokonce ustavila zrádcovská skupina nedobrych lidí a všelijak pomáhala Nepříteli. Obrátila se proti vlastnímu národu, vychvalovala Nepřítele a hrozila každému, kdo by se proti Nepříteli nějak špatně vyslovil.“

(Jaroslav Foglar: Strach nad Bobří řekou)

Norbert Fabian Čapek si plně uvědomoval sílu, s jakou zasáhl politický vývoj ve světě obyvatele Československa. V roce 1939 vydal svou knihu *K slunnému břehu*. V předmluvě k tomuto vydání uvedl: „Na tomto vydání pracoval jsem v době pro český národ zvláště těžké. Kéž je ono lékem pro mnohé a balzámem na rány srdce! Kéž je sluníčkem, které ozáří a rozjasní život mnohých! Kéž je službou českému člověku, neboť jen tou chtělo být!“⁸ Na sklonku tzv. druhé republiky, 15. února 1939, vycestovala z okleštěného Československa Mája Čapková. Její kroky směřovaly do Spojených států amerických.

5 Jan Gebhart a Jan Kuklík, *Druhá republika 1938–1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*, 1. vyd., Praha, Litomyšl: Paseka 2004, s. 5.

6 Premiér Chamberlain si 26. 11. do soukromého deníku poznamenal: „Nevidím důvodu, proč bychom nemohli říci Německu: Dej nám uspokojivé záruky, že nepoužije síly, když se chceš vypořádat s Rakušany a Čechoslováky, a my ti dáme podobné záruky, že nepoužijeme síly, abychom zabránili [sic] změnám, budeš-li jich chtít dosáhnout mírovými prostředky.“ (Jan Gebhart a Jan Kuklík, *Druhá republika 1938–1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*, 1. vyd., Praha, Litomyšl: Paseka 2004, s. 7.)

7 Více k problematice např.: Jan Gebhart a Jan Kuklík, *Druhá republika 1938–1939: svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*, 1. vyd., Praha, Litomyšl: Paseka 2004, Ivo Pejčoch, *Armády českých politiků: české polovojenské jednotky 1918–1945*, 1. vyd., Cheb: Svět křídel 2009 a Tomáš Pasák a Jana Pasáková (ed.), *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*, 1. vyd., Praha: Práh 1999.

8 Norbert Fabian Čapek, *K slunnému břehu: průvodce do radostného života*, 3. vyd., Praha: Edvard Fastr 1939, s. 6.

Norbert F. Čapek se svou ženou Májou na fotografii z roku 1936.

kých.⁹ V Československu se do vypuknutí války zdržoval unitářský duchovní Rev. W. H. Sharp s manželkou, aby poskytl pomoc postiženým a ohroženým občanům, především uprchlíkům ze zabraného území.¹⁰ Norbert Fabian Čapek se se svým zetěm zapojil do protinacistických aktivit. Díky W. H. Sharpovi a jeho manželce byl ve spojení s některými politiky, kteří odešli do londýnského exilu. V Praze se stýkal s představiteli odboje, kterým zprostředkoval zaslání zpráv do Velké Británie. Mája Čapková do Spojených států cestovala také přes Velkou Británii a podle poválečného vyjádření Zory Fischerové-Čapkové odvážela do Británie řadu dokumentů pořízených českými odbojáři. Odbojová

činnost Norberta Fabiana Čapka je jeho dcerou vyličeána velice obecně, neboť podle ní se nikomu se svými činy nesvěřoval. Sama Zora Čapková byla v té době zaměstnána jako pracovnice pojišťovny. Jako taková zvládala výborně psaní na stroji a ovládala i psaní těsnopisem, a proto jí využíval k opisování některých zpráv, přepisování obsahu vysílání londýnského rozhlasu a rozšiřování ilegálních tiskovin, zejména časopisu *V boj*.¹¹ Jak je zřejmé, Norbert Fabian Čapek, přestože mu muselo být zjevné, že mu ze strany nacistů hrozí nebezpečí, nejen že odmítl možnost uchýlit se do exilu v USA, ale za samozřejmé považoval podporu veřejnosti obsahem svých promluv, a navíc se zapojil i do odbojové činnosti.

9 Radovan Lovčí, První ženy-duchovní v řadách československých unitářů, *Tvůrčí život: časopis českých unitářů*, roč. 9, 2020, č. 2, s. 27–35.

10 Petr Tvrdek, *Norbert Fabian Čapek: život a dílo*, 1. vyd. Praha: nakladatelství Unitaria 1995, s. 23.

11 Státní oblastní archiv v Praze (dále SOA Praha), fond Mimořádný lidový soud Praha (dále MLS Praha), sign. Ls II 650/46, MUDr. Marie Jenáčková; podání Zory Fischerové-Čapkové k Ředitelství Sboru národní bezpečnosti v Praze, nedatováno.

NFC 1/12

Úřad: Duchovní správa českých unitářů.
(ústav, podnik, zařízení).

**Prohlášení
o rodovém původu.**

1. Jméno a příjmení Dr. Norbert Fabián Č a p e k

2. Služební (úřední) titul - funkce přednosta duchovní správy českých unitářů

3. Bydliště Praha VII. Schillerova č. 24

4. Náboženské vyznání (těž dřívější) unitářské dříve katolické

Prohlašuji na svou čest a svědomí, že ne j a s e m žid ve smyslu § 1 vl. nař. č. 136/1940 Sb., neboť rodokmen po otci i matce je čistě arijský

Je mi známo, že vědomě nesprávné údaje budou stíhány podle §§ 30 a 31 uvedeného nařízení a podle příslušných předpisů kázeňských (kárných), po případě okamžitým propuštěním ze služby.

Dne 25. října 1940.

Norbert Fabián Čapek
vlastnoruční čitelný podpis.

(Viz poučení na poslední straně.)
(Vyplňte i 2. příp. 3. stranu.)

Č. skl. 18418.
Druckerei des Protokollamtes Böhmens und Mährens in Prag — 4004-03.
Tiskárna Protokollamtu Čechy a Morava v Praze

Prohlášení o arijském původu N. F. Čapka vystavené oddělením duchovní správy NSČU v roce 1940.

PŘÍPAD NORBERTA FABIANA ČAPKA

Krátce po obsazení zbývajících území Československa a vyhlášení tzv. protektorátu Čechy a Morava se začala formovat německá civilní a bezpečnostní správa obsazeného území. Znamenala i etablování tajné státní policie (gestapo) z operačních skupin na stálé úřadovny. Na základě rozkazu Heinricha Himmlera byly zřízeny úřadovny v Praze (Geheime Staatspolizeistelle Prag s působností pro Čechy) a v Brně (Geheime Staatspolizeistelle Brünn s působností pro Moravu).¹² Tyto úřadovny byly rozhodnutím Reinharda Heydricha s účinností od 1. září 1939 povýšeny na řídicí úřadovny. V této době

se také definitivně zkonsolidovala vnitřní organizace služeben z operačních skupin, které byly organizovány značně jednodušeji (tato organizace vydržela do léta 1943). V rámci II. oddělení, které se zabývalo politickými záležitostmi a mělo exekutivní charakter, vznikl referát II B, jenž se zabýval církvemi, sektami, židovskou otázkou a zednáři.¹³

Úředníkem pražského referátu II B se stal příslušník gestapa Fritz Kiesewetter, který zde působil od 1. října 1939 do konce války.¹⁴ K do-

12 Oldřich Sládek, *Zločinná role gestapa: nacistická bezpečnostní policie v čes. zemích 1938–1945*, 1. vyd., Praha: Naše vojsko 1986, s. 73.

13 Oldřich Sládek, *Zločinná role gestapa: nacistická bezpečnostní policie v čes. zemích 1938–1945*, 1. vyd., Praha: Naše vojsko 1986, s. 77.

14 Ivo Pejčoch, *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském poprávišti: osoby popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945–1948*, 1. vyd., Cheb: Svět křidel 2017, s. 144–146.

zoru nad církvemi byla nezbytná zpravodajská síť kolaborantů, kteří měli sledovat kázání kněží po stránce politické tendence. K tomu mimo jiné Fritz Kiesewetter vypověděl: „*Při jedné návštěvě Nováka u služebny gestapa, dotázal jsem se ho, zda by byl ochoten dodávat mi zprávy o kázáních kněží v evangelických kostelích, ze společností a sekt. Novák, aniž bych na něho vykonával nějaký nátlak, přijal mou nabídku a podal mi také různé písemné zprávy v uvedeném smyslu.*“¹⁵ Do života Norberta Fabiana Čapka, jeho blízkých, spolupracovníků a celé náboženské společnosti vstoupil Rudolf Novák. Značně komplikovaná osobnost, která se již v počátku okupace historických zemí nacistickými silami kompromitovala spoluprací s nimi. Přestože působil jako novinář, jeho pověst konfidenta a udavače jej jak vyloučila ze všech profesních organizací, tak se ho stranili dokonce i jiní pronacističtí novináři. Loajalita bývalého legionáře k nacistickému režimu byla taková, že byl na doporučení gestapa ustanoven na místo šéfredaktora časopisu *Arijský boj*, o jehož zaměření nemá čtenář žádných pochyb už jen z jeho názvu. Podle vyjádření Karla Hašpla se právě v *Arijském boji* v době před zatčením Norberta Fabiana Čapka objevily články, které ho napadaly, že je chráněncem Hradu a Charlotty G. Masarykové, od které měl dostávat peníze za to, že prováděl různé transakce, které „*smrděly kriminálně*“, apod.¹⁶ Rudolf Novák podával z navštívených kázání písemné zprávy, které Fritz Kiesewetter porovnával s obsahem hlášení vlastních zpravodajských úředníků, kteří na kázání rovněž docházeli. Většina zpráv, které Rudolf Novák podal, byla negativní.

15 Národní archiv České republiky (dále NA), fond Národní soud (dále NS), sign. 6/47, k. č. 103, poř. č. 35, Příloha k trestnímu oznámení Ministerstva vnitra na Rudolfa Nováka z 6. prosince 1946, Svědecký protokol Bedřicha Kiesewettera, s. 2. Cit. dle: Jana Dufková, *Denunciační činnost Rudolfa Nováka v kontextu jeho procesu před Národním soudem*, diplomová práce obhájená na Masarykově univerzitě v Brně v roce 2012, s. 118, vedoucí práce Pavel Večeřa.

16 NA Praha, fond NS, sign. 6/47, k. č. 114, poř. č. 237, Zápis hlavního líčení procesu s Rudolfem Novákem a spol., s. 26. Cit. dle: Jana Dufková, *Denunciační činnost Rudolfa Nováka v kontextu jeho procesu před Národním soudem*, diplomová práce obhájená na Masarykově univerzitě v Brně v roce 2012, s. 118, vedoucí práce Pavel Večeřa.

Až na tu, která se týkala Norberta Fabiana Čapka. V udání poukazoval na to, že pronáší Říši nepřátelské výroky. K tomu po válce vypověděl Karel Hašpl: „*Dr. Čapkovi bylo ze zahraničí nabízeno na počátku okupace, aby odjel do zahraničí, avšak Dr. Čapek pokládal za národní povinnost zůstat, aby mohl posilovati český národ v boji proti okupantům. Dr. Čapek měl výjimečný dar, že dovedl obrazně a v podobenstvích pobádat český lid v odporu proti okupantům a k víře ve vítězství české věci.*“¹⁷ Karel Hašpl uvedl, že Norbert Čapek držel kázání v Praze, v Plzni, na Kladně a v Brně. Rodina Čapkova poznala, že jeho kázání jsou sledována, protože mezi přítomnou veřejností byl vždy někdo nápadný, kdo si dělal při kázání poznámky. Po válce Karlu Hašploví řekl komisař gestapa Fritz Kiesewetter, že gestapo bylo Rudolfem Novákem upozorněno na protiněmecká kázání dr. Čapka, a proto byla celá akce zorganizována, aby byl obsah kázání zachycen a gestapu sdělen.¹⁸

Nenávist Rudolfa Nováka vůči představiteli českých unitářů musela být opravdu obrovská. Neobjasněnou otázkou zůstává, co za ní stálo.

PŘÍPAD ZORY ČAPKOVÉ

Zora Čapková byla dcerou Norberta Fabiana Čapka a jeho druhé manželky Marie Zrůstové. Narodila se v Brně-Židenicích 5. ledna 1913.¹⁹ V období před druhou světovou válkou pracovala jako úřednice v Náboženské společnosti československých unitářů, později se stala úřednicí pojišťovny Linde. Jak již bylo naznačeno, rodina Norberta Fabiana Čapka se nesmířila s osudem své vlasti a aktivně proti nacistickým okupantům vystupovala. Zora Čapková společ-

17 NA Praha, fond NS, sign. 6/47, k. č. 103, poř. č. 35, Příloha k trestnímu oznámení Ministerstva vnitra na Rudolfa Nováka z 18. prosince 1946, Svědecký protokol Karla Hašpla, s. 1. Cit. dle: Jana Dufková, *Denunciační činnost Rudolfa Nováka v kontextu jeho procesu před Národním soudem*, Diplomová práce obhájená na Masarykově univerzitě v Brně v roce 2012, s. 118, vedoucí práce Pavel Večeřa.

18 Jana Dufková, *Denunciační činnost Rudolfa Nováka v kontextu jeho procesu před Národním soudem*, Diplomová práce obhájená na Masarykově univerzitě v Brně v roce 2012, s. 118–119, vedoucí práce Pavel Večeřa.

19 Archiv města Brna, fond SNB – PEO, sign. Norbert Fabian Čapek.

MUDr. Marie Jenáčková, fotografie z deníku *Právo lidu* z roku 1946.

ně se svým otcem poslouchala zahraniční londýnské a později i moskevské vysílání, některé relace přepisovala a rozšiřovala dále mezi přátelé. Dále pomáhala svému otci a kolportovala ilegální časopis *V boj*. Osudnou se jí stala její důvěřivost a zrada relativně blízké osoby, tedy v tom smyslu, jak lékař, který zná důvěrné problémy svého pacienta a je povinen o tom zachovat mlčenlivost, může být pacientovi blízký i v jiných než zdravotních problémech.

Nejspíš v roce 1938 začala Zora Čapková docházet pravidelně do ordinace odborné ženské lékařky MUDr. Marie Jenáčkové. Otec Zory Čapkové byl veřejně známá osobnost a lékařka a její pacientka tak probíraly aktuální politická témata. Zora Čapková se nebála dát najevo svůj názor na nacismus, okupaci pohraničí a později i zřízení protektorátu Čechy a Morava, na okupaci zbylého území republiky a s tím spojené události. Zora Čapková lékařce důvěřovala, neboť o ní měla mínění, že je aktivní členkou Sokola a dobrou vlastenkou. V druhé polovině roku 1940 předala Zora Čapková MUDr. Marii Jenáčkové strojopis se záznamem vysílání londýnského rozhlasu. Následně se stalo něco, co Zora Čapková nepředpokládala. Strojopis s udáním jeho pořizovatele se dostal na stůl komisaře gestapa Fritze Kiesewettera. Pravděpodobně se již nepodaří zcela přesně objasnit, jak se tam dostal, neboť poválečné vyšetřování události

bylo vedeno velice povrchně a soud se otázkou „drobných“ rozporů ve výpovědích podezřelých nijak nezabýval. Nicméně budeme vycházet z toho, jak události objasnil poválečný soud.

Zora Čapková po válce uvedla, že MUDr. Marie Jenáčková jí byla doporučena kolegyní z kanceláře – jako dobrá lékařka a horlivá sorkolka. S ohledem na toto doporučení, o němž neměla pochybnost, se v ordinaci vyjadřovala ostře protinacisticky a lékařce důvěřovala. Proto jí také vyhověla, když jí při návštěvách v ordinaci žádala, aby jí nosila zprávy, které vysílá zahraniční rozhlas. Svou žádost odůvodnila tím, že sama má pouze dvoulampové rádio, na kterém zahraniční vysílání nenaladí, a navíc je svojí lékařskou praxí tak zaneprázdněna, že ani nemá možnost se ke zprávám londýnského rozhlasu dostat. Zora Čapková jí nejprve zprávy londýnského rozhlasu tlumočila ústně, později jí nosila zprávy psané na stroji nebo množené pomocí cyklostylu. Několikrát jí přinesla i různé letáky a časopis *V boj*. Lékařka ji žádala, aby jí některá čísla časopisu nechala pro bratra, který se údajně o tento časopis velice zajímá (!). Zora Čapková jí však nemohla vyhovět, protože každý výtisk časopisu musela vrátit. Lékařka se také vyptávala na otce své pacientky, na to, jaké jsou jeho názory, zda poslouchá cizinu, na obsah jeho kázání. Zora Čapková v tom neviděla nic špatného, neboť se domnívala, že její zájem pramení z obecné známosti Norberta F. Čapka. Podle svého vyjádření, aniž by jej však nějak specifikovala, řekla o svém otci více, než bylo vhodné. Až v lednu 1941 získala Zora Čapková na svou lékařku podezření. V její knihovně uviděla na nápadném místě knihy se jmény Rys a Lažnovský. Od té chvíle jí nepřinesla již žádné zprávy, a to přesto, že lékařka je stále požadovala. Po válce vzpomínala, že při její poslední návštěvě ordinace 14. března 1941 byla lékařka velmi překvapená, že ji viděla, a údajně prohlásila: „Vy ještě nejste...“, zakoktala se v rozpacích, „...vdaná?“²⁰ Chtěla snad říct zavřená?

V srpnu 1940 obdržela MUDr. Marie Jenáčková od Zory Čapkové zprávu zahraničního

20 SOA Praha, fond MLS Praha, sign. Ls II 650/46, MUDr. Marie Jenáčková; podání Zory Fischerové-Čapkové k Ředitelství Sboru národní bezpečnosti v Praze, nedatováno.

rozhlasu, londýnského a moskevského, a také řeč profesora Kalvody.²¹ Zora Čapková vždy apelovala na lékařku, aby zprávy po přečtení spálila. Nicméně lékařka tak neučinila. Nejen že nebyla uvědomělá členka Sokola a vlastenka, jak se domnívala Zora Čapková, ale dokonce byla sympatizantkou kolaborantského hnutí Vlajka. Bratr lékařky MUDr. Marie Jenáčkové nebyl nikdo jiný než Ing. Oldřich Jenáček. Oldřich Jenáček se stal členem fašistické Vlajky v roce 1937. V zápase o moc ve stínu nacistické okupační moci²² si Vlajka vytvořila vlastní zpravodajskou službu, v jejímž čele stál právě bratr lékařky Jenáčkové. Tato organizace vedla seznamy všech členů Vlajky a zároveň i její nepřátele, na které sbírala kompromitující materiály. Dále podávali informace o ilegálním odbojovém hnutí nebo informace o spolehlivosti protektorátních úředníků. Inženýr Oldřich Jenáček osobně spolupracoval s pražským gestapem a Sicherheitsdienstem a vytvořil vlastní zpravodajskou síť, jejíž členové byli pověřeni sledováním konkrétních osob. Ani představitel Vlajky Jan Rys-Rozsévač o spolupráci Oldřicha Jenáčka s gestapem a SD nevěděl. Zpravodajská skupina Vlajky sledovala například generála Aloise Eliáše a pátrala po rozšiřování ilegálního časopisu *V boj* (!). Jenáčková skupina podávala značné množství udání, která byla posílána do ústředí Vlajky v Myslíkově ulici, kde byla tříděna a analyzována. Jenáčková skupina zásadním způsobem přispěla k usvědčení generála Aloise Eliáše ze styků se zahraničním odbojem.²³ To zřejmě Zora Čapková netušila, když se jí její lékařka svěřovala se zájmem svého bratra

o časopis *V boj*. Podle poválečného vyšetřování předala MUDr. Marie Jenáčková strojepis vysílání zahraničního rozhlasu právě svému bratrovci Ing. Oldřichu Jenáčkovici. Ten později udání s důkazem proti Zorě Čapkové předal dalšímu kolaborantovi a představiteli fašistické Vlajky Jaroslavu Čermákovi,²⁴ který udání doručil komisaři gestapa Fritzi Kiesewetterovi. Jaroslav Čermák měl být jedním z těch agentů gestapa, kteří vedle Rudolfa Nováka docházeli na kázání do Unitarie, a podával z nich hlášení.²⁵

Nezodpovězenou otázkou zůstává, zda MUDr. Marie Jenáčková jednala na popud svého bratra, nebo z vlastní iniciativy. Osobně se domnívám, že spíše byla do role udavače dosazena svým bratrem Oldřichem. Sama byla členkou hnutí Vlajka od roku 1938 a 17. ledna 1941 byla jmenována zástupkyní Svazu žen ČNST – Vlajky. Slib věrnosti složila 22. ledna 1941. Když Jaroslav Čermák doručil udání sourozenců Jenáčkových komisaři gestapa Fritzi Kiesewetterovi, byl osud Norberta F. Čapka a jeho dcery zpečetěn. Fritz Kiesewetter si pozval Oldřicha Jenáčka a jeho sestru do kavárny Terminus, kde si nechal od lékařky podrobně vypovědět okolnosti případu. Později si ještě pozval MUDr. Marii Jenáčkovou na gestapo a sepsal s ní formálně protokol. V té době Zora Čapková stále docházela do její ordinace a lékařka po ní stále požadovala zprávy a ilegální tiskoviny. Byl v tom záměr gestapa a kolaborantů získat další důkazy proti Norbertu F. Čapkovi a jeho dceři? Snažilo se gestapo zachytit další osoby napojené na Unitarii a Norberta Fabiana Čapka? Neboť k zatčení obou došlo až po více než půl roce od udání, které doplnilo hlášení agentů gestapa o obsahu kázání Norberta F. Čapka v Unitarii. V době, kdy Zora Čapková dala najevo nedůvěru vůči své lékařce. Bohužel poválečné vyšetřování událostí se takovými otázkami vůbec nezabývalo.

21 Nepodařilo se zjistit, o jaký text by se mělo jednat.

22 Představitelé Vlajky, tak jak se zformovala po okupaci v březnu 1939, se pokoušeli získat posty v protektorátní vládě. Za tímto účelem očerňovali její členy a jejich soupeřem se stal i ministr propagandy Emanuel Moravec, který byl často terčem kritiky jejich tisku. Nicméně nacistická okupační správa k činnosti Vlajky přistupovala vlažně a s nedůvěrou, což vyústilo v likvidaci tohoto uskupení. To však nezabránilo jednotlivcům, aby se v řadách této kolaborantské organizace dopustili těch nejtěžších zločinů proti svým spoluobčanům.

23 Milan Nakonečný, *Vlajka: k historii a ideologii českého nacionalismu*, 1. vyd., Praha: Chvojko nakladatelství 2001, s. 235.

24 K jeho osobě např.: Ivo Pejčoch, *Kolaboranti a váleční zločinci na pražském popravisti: osoby popravené v Praze v průběhu retribučních procesů 1945–1948*, 1. vyd., Cheb: Svět křídel 2017, s. 71–76.

25 SOA Praha, fond MLS Praha, sign. Ls II 650/46, MUDr. Marie Jenáčková, Rozsudek.

ZATČENÍ A UVĚZNĚNÍ NORBERTA FABIANA ČAPKA A JEHO DCERY ZORY ČAPKOVÉ

K zatčení Norberta Fabiana Čapka a jeho dcery Zory došlo dva týdny poté, co byla Zora naposledy u lékařky Marie Jenáčkové, která se tak podívovala nad tím, že stále ještě není „vdaná“. V pátek 28. března 1941.²⁶

Večerník *Národní listy* informoval o smrti uhlířky Josefy Luňáčkové na Smíchově, kterou ze zjištěných důvodů sedmi ranami sekerou ubil šestnáctiletý mladík. Odborníky z oboru entomologie šokovala sbírka motýlů dělníka plzeňské Škodovky Josefa Altmanna, kterou prezentoval na výstavě entomologické sekce Přírodovědeckého klubu v Plzni. Fotbaloví fanoušci očekávali nedělní šlágr kola mezi pražskou Spartou a Židenicemi. Poněkud alarmující zpráva informovala o tom, že za padesát let rapidně ubylo v přírodě čmeláka. V Národním divadle se hrál *Othello*, v Unitarii hra *Zelení hájové*. Národní muzeum se muselo vyrovnat se skutečností, že ve Španělsku byl zastřelen špaček, který byl ornitology této ctihodné instituce předchozího roku kroužkován.²⁷ Téměř idylický svět, pokud by se nad ním nevznášel orel s hákovým křížem ve spárech.

Z archivních pramenů není zřejmé, jaká opatření předcházela realizaci zatčení Norberta Fabiana Čapka a jeho dcery Zory. Tedy zda byli sledováni, případně jaké taktické hledisko bylo přijato v průběhu vstupu do obydlí a zajištění prostoru. Otázkou také zůstává, zda doba vysílání zahraničního rozhlasu byla zvolena záměrně s předpokladem, že zájmové osoby budou přistiženy při jeho poslechu, nebo šlo o náhodu. Není ani zřejmé, kolik příslušníků gestapa, případně jiných bezpečnostních složek, se na zatčení otce a dcery Čapkových podílelo. Známým faktem je, že věc měl na starosti komisař gestapa, tzv. církevního referátu, Fritz Kiesewetter. Ten později na celou věc spojenou s Norbertem Fabianem Čapkem a jeho dcerou vzpomínal následovně: „*Dr. Čapek byl vedoucím*

*a kazatelem náboženské obce ‚Unitarier‘ v Praze. Asi v roce 1941 prohlásil redaktor ‚Arijského boje‘ Novák, že je ochoten prostřednictvím jeho spolupracovníků sledovati činnost různých duchovních, kteří v politickém životě vystupovali. Mezi nimi byl i Čapek, jehož kázání mělo býti sledováno. Podle dohlédacích zpráv prý Čapek při kázání pronesl též politické výroky namířené proti říši. Byla proto u něho provedena domovní prohlídka, při které byly nalezeny koncepty, které potvrdily udání Nováka. Mimoto byl přistižen v bytě, když zrovna odposlouchával londýnskou vysílačku a na stole měl ležet strojem popsaný papír, na kterém byly zprávy nepřátelské vysílačky. Na základě tohoto materiálu byl zatčen Čapek a jeho v Legiobance zaměstnaná dcera, která nepřátelské zprávy rozmnožovala na psacím stroji a pak je rozšiřovala. Po ukončeném šetření byli předáni lidovému soudu pro velezradu a pro zločin odposlouchávání zahraničního rozhlasu. V hlavním přelíčení byli z obžaloby velezrady osvobozeni, ale pro odposlouchávání cizího rozhlasu odsouzeni k 1, resp. 2 rokům káznice. Po odpykání trestu byl Čapek předán znovu gestapu a jako politická osobnost dodán do koncentračního tábora v Dachau, kde prý zemřel. Jeho dcera byla po odpykání trestu propuštěna na svobodu. Chci podotknout, že ohledně dodání Čapka do koncentračního tábora bylo již rozhodnuto před jeho předáním soudu.“²⁸ A jaký byl vztah komisaře gestapa k unitářům: „*Jak jsem již ve své zprávě uvedl, byl vedoucím této náboženské společnosti dr. Norbert Čapek před léty zatčen pro říši nepřátelská politická kázání a v této souvislosti odsouzen pro odposlouchávání cizího rozhlasu. Po odpykání trestu byl z nařízení Reichssicherheitshauptamt²⁹ předán do koncentračního tábora v Dachau. Po jeho zatčení převzal vedení náboženské společnosti jeho zeť. Proti této církvi nebylo po dobu trvání protekto-**

28 SOA Praha, fond MLS Praha, sign. Ls 3295/46, Fritz Kiesewetter, Protokol sepsaný s F. Kiesewetterem 10. 8. 1945 na odd. StB I, „činnost a ospravedlnění“, s. 43–44.

29 RSHA (Hlavní říšský bezpečnostní úřad), založen 27. 9. 1939 sloučením tajné státní policie (gestapo), bezpečnostní služby (SD) a kriminální policie (kripo), jeho účelem byl boj proti všem politicky a rasově nevhodným nepřátelům uvnitř i za hranicemi nacistického Německa. Koordinoval tudíž aktivity mnoha státních složek se širokým polem působnosti a bezprostředně se podílel na zločinech nacistického režimu.

26 NA Praha, fond Okupační vězeňské spisy – AMV 101, zn. OVŠ/KT-OVŠ, k. č. 257, sign. 101-631-1/207.

27 *Národní listy*, Praha: Pražská akciová tiskárna, 28. března 1941, roč. 81, č. 87, deník.

Fotografie Čapkovy pracovny v Ověnecké ulici po jeho zatčení, po poledni 28. března 1941.

*rátu zakročeno. Pokud je mi známo, byla jediné zabavena po dobu války budova této církve v Karlové ulici, aniž by však gestapo v tom mělo prsty. Ačkoli muselo být nesčetněkrát zakročeno proti několika členům církve, nebylo proti církvi samé ničeho podniknuto. Vedoucí církve byl napomenut.*³⁰ Opět se musíme spokojit s velice povrchním popisem událostí. K průběhu zatčení se blíže nevyjadřuje ani Zora Čapková. Z dalších dokumentů se potvrzuje, že Norbert Fabian Čapek byl přistižen při poslechu zahraničního rozhlasu společně s dcerou Zorou. Na stole ležel rukopisný koncept poznámek z obsahu londýnského vysílání. Po zatčení obou byla v jejich společné domácnosti provedena domovní prohlídka. Zajištěn byl rozhlasový přístroj, který shodou okolností obdržel Norbert Čapek v roce 1940 jako narozeninový dar od členů

náboženské společnosti.³¹ Svědectví o průběhu zatčení Norberta Čapka a Zory Čapkové podala Livie Dvořáková-Hasplová: „V pátek 28. března se měl konat pravidelný přednáškový večer s Čapkem jako hlavním řečníkem. Toho dne vstal jako obvykle a šel si k rádiu poslechnout zahraniční zprávy. V tu chvíli se ozvalo zuřivé zvonění domovního zvonku. Služebná, nedbající na předchozí úmluvu, že v případě nebezpečí uvědomí Čapka, šla ke dveřím a otevřela je. V tu chvíli vniklo do bytu pět mužů. Představili se jako tajná policie a okamžitě vtrhli do pracovny. Čapek tam stál u rádia. Stěží měl čas otočit knoflík na pražskou stanici. Skupinu příslušníků gestapa vedl komisař Kiesewetter. Prohlídka pracovny trvala od 7.00 do 11.30 hodin. První věc, kterou hledali, byly napsané přednášky a promluvy. Sebrali jich několik stovek a odnesli je pryč. Vzali stohy cenných knih, rukopisů, dopisů a poznámek, a také nový rozhlasový přijímač

30 SOA Praha, fond MLS Praha, sign. Ls 3295/46, Fritz Kiesewetter, Protokol sepsaný s F. Kiesewetterem 10. 8. 1945 na odd. StB I, „činnost a ospravedlnění“, s. 73.

31 NA Praha, fond Okupační vězeňské spisy – AMV 101, zn. OVS/KT-OVS, k. č. 257, sign. 101-631-1/207.

darovaný Čapkovi k jeho 70. narozeninám, psací stroj a mnoho dalších věcí. Telefon byl vypojen a nikomu nebylo dovoleno opustit byt. Čapek byl překvapen, ale zůstal klidný. *Boženo, prosím vás, přineste nám kávu. Služebná Božena utíkala do kuchyně připravit kávu. Když se káva podávala, Čapek ji laskavě nabídl gestapákům v civilu. Svou kávu doktor vypil klidně. V 11,30 hodin gestapo Čapka a jeho nejmladší dceru Zoru zatklo. Vzal si s sebou pouze nejpotřebnější věci, protože věřil, že se mu nemůže nic stát. Ve dveřích se obrátil k služebné, která v celém bytě zůstala sama, a řekl: „Boženo, prosím vás, o všechno se dobře starejte; já se brzy vrátím.“ To byla poslední slova na prahu jeho domova v Praze na Letné v Ověnecké ulici 24.³²*

Po omezení na osobní svobodě a provedené domovní prohlídce byli zatčeni převezeni do věznice na Pankráci, kde mělo pražské gestapo vlastní oddělení pro jím vyšetřované osoby. Již při prvním výsledku na gestapu byly Zoře Čapkové Fritzem Kiesewetterem předloženy psané zprávy, které dala MUDr. Marii Jenáčkové. Zora nejprve popřela, že by zprávy psala, byla však usvědčena následnou konfrontací s lékařkou. Současně bylo provedeno znalecké zkoumání psacího stroje zajištěného v jejím bydlíšti a stroje, který používala ve své kanceláři. Zkoumání písma prokázalo, že zprávy byly psány právě na stroji, který Zora užívala v práci. Po předložení těchto důkazů a po slibu, že po jejím doznání bude otec propuštěn, se Zora doznala. Doznala však pouze to, co jí bylo dááno za vinu. V průběhu vyšetřování nebyla objasňována její role v rozšiřování časopisu *V boj* a v případné další účasti na odboji. Po skončení vyšetřování věci gestapem byl Norbert Fabian Čapek eskortován do věznice v Českých Budějovicích.³³

SOUDNÍ PROCES

Dne 16. května 1941 byli obvinění Norbert Čapek a Zora Čapková vzati do vyšetřovací soudní vazby. Změnilo se tím jejich procesní postavení – do této chvíle byli předběžně zadrženi, drženi byli v předběžné vazbě vyšetřovanců gestapa. Na přelomu května a června 1941 vypracoval státní zástupce při německém zemském soudu v Praze zprávu pro vrchního říšského prokurátora u lidového soudního dvora v Drážďanech, kde měla trestní věc obviněných být projednána.³⁴

Obžaloba zněla následovně:³⁵

Pro přípravu velezrady a rozhlasového zločinu podávám obžalobu na obviněné:

Norbert Čapek

V Praze v době mezi 16. březnem 1939 a 28. březnem 1941 opakovaně veřejně podněcoval k velezradě a současně s tím v době mezi 7. zářím 1939 a 28. březnem 1941 opakovaně úmyslně poslouchal cizozemské vysílání, čímž se dopustil:

—zločinu podle § 80 odst. 1, § 83 odst. 1 trestního zákoníku a podle § 1 nařízení o mimořádných rozhlasových opatřeních z 1. září 1939 (říšská sbírka zákonů strana 1 683) ve spojení s § 73 trestního zákoníku;

Zora Čapková

v Praze v době mezi 7. zářím 1939 a 28. březnem 1941 opakovaně úmyslně poslouchala cizozemské vysílání a úmyslně rozesílala zprávy z cizozemského vysílání, jež byly způsobilé ohrozit odolnost německého národa, a současně s tímto spolupůsobila k přípravě velezrady, čímž se dopustila:

—zločinu podle § 1 a § 2 nařízení o mimořádných rozhlasových opatřeních z 1. září 1939 (říšská sbírka zákonů strana 1 683) a podle § 80 odst. 1 a § 83 odst. 2 trestního zákoníku, ve spojení s § 73 trestního zákoníku.

Obviněný Norbert Čapek opakovaně nabádal prostřednictvím kázání ve veřejných shromážděních k velezradě spočívající v násilném odtržení území patřících Říši a násilném obnovení Československé republiky a úmyslně poslouchal cizozemské vysílání.

32 Richard Henry, *Norbert Fabián Čapek: A Spiritual Journey*, 1. vyd., Boston (USA): Skinner House Books 1999, s. 243–244.

33 SOA Praha, fond MLS Praha, sign. Ls II 650/46, MUDr. Marie Jenáčková; podání Zory Fischerové-Čapkové k Ředitelství Sboru národní bezpečnosti v Praze, nedatováno.

34 NA Praha, fond Okupační vězeňské spisy – AMV 101, zn. OVS/KT-OVS, k. č. 269, sign. 101-643/1/228.

35 Jedná se o volný překlad úředních dokumentů, původně v německém jazyce.

Obviněná Zora Čapková opakovaně posloučala cizozemské vysílání a sdělovala zprávy způsobilé k ohrožení odolnosti německého národa dalším osobám a tímto spolupůsobila k předem definované přípravě velezrady.

Hlavní výsledky vyšetřování

I. Osobní poměry obviněných

Obviněný navštěvoval do 16. roku věku základní a měšťanskou školu v Radomyšli a Vídni, poté se vyučil krejčovským řemeslem, vedle toho se připravoval na maturitní zkoušku, tuto složil ve 21 letech v Hamburku, poté působil v Bratislavě jako pomocný kazatel baptistické společnosti, poté po návštěvě hamburského baptistického kazatelského semináře od 24. roku věku nejprve jako farářský kandidát, poté 4 roky jako baptistický farář v Niederplanitz u Zwickau (Sasko) a poté 15 let jako misionář baptistické společnosti v Brně (Morava), 1914 před vypuknutím světové války odešel do Ameriky, staral se zde o české a slovenské rodiny v baptistickém smyslu v boji za ideály svobody českého národa, převzal tam 1916 obzvláště opatrování rodiny českých legionářů a 1 rok byl redaktorem slovenského deníku v Americe. Přibližně v roce 1919 vystoupil z baptistického společenství a přešel k unitářské společnosti, aniž by v Americe působil jako jejich kněz. V roce 1921 se vrátil z Ameriky zpět do Prahy, aby zde, jak řekl (list 16), působil v českém národu poučně proti katolické věrouce, v roce 1923 založil spolek „pokrokově náboženská společnost“ v Praze, která byla 1930 uznána českým státem jako církev „společenství českých unitářů“ a byl v tomto unitářském církevním společenství činný jako vůdce a kazatel až do svého zatčení 28. 3. 1941.

Obviněná se vrátila ve věku 8 let s rodiči z Ameriky, v Praze po základní škole do 19. roku věku studovala gymnázium, získala zde maturitní vysvědčení, poté navštěvovala jednoletý kurs obchodní akademie v Praze, poté byla činná 1 a půl roku jako kancelářský zaměstnanec unitářského církevního společenství jejího otce a později až do svého zatčení 28. března 1941 jako kancelářský zaměstnanec (administrativní pracovník) pojišťovací společnosti Linde, tamtéž (list 10) s měsíčním platem 900,– Kč. Se svým otcem až doposledka vedla společnou domácnost a bydlela u něj.

II. Skutková podstata jednání obviněných a jejich vyjádření k němu

1a.

Již s ohledem na začátkem září 1938 nastalý návrat sudetoněmeckých oblastí do Říše, které byly prohlášeny říšským zákonem z 21. listopadu 1938 (říšská sbírka zákonů, strana 1 641) součástí Německé říše, označoval obviněný Norbert Čapek ve svých, jako duchovního unitářské církevní společnosti, před 16. březnem 1939 držených kázáních ztrátu sudet jako „s národní hrdostí a dřívější velikostí a silou českého národa nesrovnatelnou, a proto dočasně snesitelné břímě osudu pro český národ“, poukazoval na to, že český národ se již naučil, aby rozložil velkou rakouskou monarchii a že „žádná říše na světě nemá takový žaludek, aby uměla strávit český národ“, vyzýval „vystoupit na duchovní barikády a nechat proudit sílu do pěstí a srdcí Čechů“, utěšoval „cizí přesila bude, stejně rychle jako se přiválila, opět rozložena“, prohlásil: „Jen občas může vítězit nespravedlnost a zlo, ale nakonec bude mít pravdu naše zvolání „Pravda zvítězí“,“ a jednou uzavřel kázání slovy českého národního básníka Sládka: „A dokud slunce z nebe neservali, my na bojišti prvním jara vanem jak podupaná tráva znovu vstanem.“

1b.

Poté co v březnu 1939 bylo dřívější československé území Čechy a Morava obsazeno německými vojsky a bylo vyhlášeno výnosem vůdce z 16. března 1939 součástí území Velkoněmecké říše a od té doby, co „Protektorát Čechy a Morava“ vstoupil pod ochranu Velkoněmecké říše, nepřestal se obviněný ve svých kázáních stavět nepřátelsky vůči Německu, naopak v nich vystupoval pro osvobození jmenované oblasti od nadvlády Německé říše a pro znovudosažení svobodné a nezávislé ČSR, které bylo dosažitelné pouze násilným bojem proti Německu.

V kázání z 26. března 1939 hovořil – rozpoznatelně mínící bolest Čechů z nesamostatně nastalého státu – o slzách, které viděl na hrobě neznámého vojáka na Staroměstském náměstí v Praze, „kde velká duše s velkými bolestmi a s velkým požadavkem po radosti je k vidění“.

Kázání z 16. dubna 1939 charakterizovalo tehdejší rozpoložení českého národa jako srovnatelné se situací pruského za Napoleonových dob, který nakonec povstal proti svému utiskovateli.

Vyzývalo k tomu, aby se stali posluchači lepšími Čechy než doted, ne ústy, nýbrž činem a srdcem, vzpomínal na to, že největší hrdinové byli zrozeni právě v nejtěžších dobách a právě tehdy povstali, když jejich národ byl poražen a slunce se nejprve skrývalo za mraky, a končil úvahou o západu slunce: „Kdo může slunci zabránit, aby znovu vyšlo?“

Kázání z 10 září 1939 označilo současnou dobu jako století gigantických bojů a Čechy jako „k bojům určené, kteří v sobě mají materiál pro kované železo, materiál pro hrdiny“, a jejich národ je nikoliv větrnou korouhvičkou, nýbrž pevnou skálou, a pokud jí není dnes, může se jí stát. Apelovalo na odvahu a udatnost Čechů, označovalo jako slávu člověka, že na troskách znovu postaví, se zlomeným stožárem dále pluje, začíná dělat plány, jak v budoucnu zvítězí, vzpomínalo na velikost českého národa a Husa a končilo zvoláním „všichni se blížíme dni větší a světlejší úrody“ a výzvou „aby směřovaly oči na novou sluncem ozářenou cestu, která vede k odvážnému boji za pravdu, dobro a bratrství“.

Kázání ze 14. ledna 1940 označilo „svobodu jako úspěch těžkých a dlouhých bojů a jako usilováníhodný ideál“. Rozpoznatelně byla tímto myšlena politická svoboda bývalé ČSR. Toto bylo vedeno tímto způsobem posluchačům před očima, že mluvil o „národech, které hanebně vykořisťují slabší a jich samých se zmocňují ku svému prospěchu“, a že velebil národ, který sestává pouze ze skutečně svobodných lidí.

Kázáním z 21. dubna 1940 ujišťoval obviněný své posluchače, že svoji vlast a svůj národ nikdy tak nemiloval jako právě nyní, co už není svobodný, a chválil český národ jako „houževnatý a pevný, nevyhubitelný a nedostižný národ, který již dal velikost jiným národům“, tak mimo jiné „Německu jeho největšího státníka Bismarcka, jehož původní jméno znělo myslitelně ‚Pismak‘ a který nikdy nepopřel svůj český původ“.

Se skrytou narážkou na vztah Říše jako silné a svobodné k českému národu jako slabému a nesvobodnému káral konečně kázáním ze dne 23. března 1941 příliš velkou shovívavost a poddajnost oproti silnému a svobodnému jako nevhodnou a uvedl k tomu – rozpoznatelně varuje před přizpůsobením češství na německví – podobenství o Arabovi a slonu, podle nějž dobromyslný Arab nejprve strpěl, aby slon nejprve malý kousek

svého chobotu, údajně aby se ohřál, strčil do jeho chaty, Arab však musel zakusit, že se slon postupně stále více částmi svého těla, a nakonec celým tělem zmocnil chaty. To samé podobenství obviněný přinesl již jednou ve svém kázání z 15. ledna 1939 a tehdy útěšně dodal: „Arabovi se však nakonec povedlo s pomocí jeho přátel slona odehnat.“

Všechna tato kázání držel obviněný jako duchovní unitářské církevní společnosti v přednáškovém sále domu v Karlově ulici 8 v Praze ve shromážděních v průměru od 150 do 200 přítomných osob, před ne na určité osoby a profese omezeným množstvím posluchačů.

Při jeho zatčení 28. března 1941 bylo nalezeno 17 takových kázání v českém textu, které jsou uloženy u spisu. Ke každému jednomu textu kázání je připojen poznámkami opatřený německý překlad.

Obviněný přiznává, že tato kázání běžně držel v označených shromážděních, a namítá jen – aniž by mu to příslušelo –, že ty jemu k tíži kladené pasáže textů kázání byly vytrženy z kontextu, takže nepodávají správný obraz celých kázání.

2.

Při svém zatčení 28. března 1941 byl tajnou státní policií Praha překvapen při tom, jak poslouchal na svém rozhlasovém přístroji Minerva krátce před 19. hodinou ve svém bytě hudební produkci londýnského rozhlasu a, jak doznává, zamýšlel poslouchat také zprávy tohoto vysílání.

On doznává dále, že opakovaně – nejméně dva- až třikrát – poslouchal ve svém bytě cizí vysílání na jmenovaném, k narozeninám 3. června 1940 darem obdrženém rozhlasovém přístroji.

3.

Obviněná Čapková v průběhu roku 1940, jak doznává, opakovaně poslouchala v bytě svého otce na jmenovaném rozhlasovém přístroji zprávy cizího vysílání, měla to dělat v nepřítomnosti jejího otce.

Mimo jiné poslouchala zprávy londýnského rozhlasu ve dnech 20. až 22. srpna 1940, zapsala si je těsnopisem a přepsala je o den později na jejím přiděleném psacím stroji v kanceláři pojišťovny Linde na papír.

4.

Tyto písemné poznámky předala ještě v měsíci srpnu 1940, jak dále doznává, lékařce dr. Marii Jenáčkové v Praze, Bismarckova ulice 4 k přečte-

ní, u níž byla již 3 roky v péči, když ji vyhledala v její ordinaci hodině a bavila se s ní o politické situaci a cizozemském zpravodajství, ačkoliv jí lékařka připomínala, zda nemá strach něco takového dělat. Písemné poznámky jsou připojeny ke spisu. Německý překlad je k nim přiložen.

Tyto cizozemské zprávy hovoří nepravdivě a zavádějícím způsobem o sestřelení 492 německých letadel s 1 200 muži posádky Angličany, oproti anglické ztrátě jen 115 letadel s 69 muži posádky, o neúčinném svržení německých bomb na Anglii, o bombardování 14 německých letišť a vojenských objektů v obsazených oblastech Angličany, o očekávaném trvání války do jara 1942, o tom, že Anglie chce vést válku na německém území, o dosavadních nezdarech německé vzdušné války, o obrovských ztrátách letadel Italů v Africe, o falešných německých údajích, o výši anglických ztrát co se týče loďstva, o nedostatku dalšího válečného zájmu a o válečné únavě italského lidu, o neúčinnosti války na dovoz a vývoz Anglie atd.

5.

Dále přináší pod 3 a 4 označené cizozemské zprávy z 21. srpna 1940 „úvahy (v Americe pobývajícího českého) profesora Kalvody“, které povzbuzují Čechy v Evropě, aby vytrvali v boji proti německví v dřívější ČSR, aby se nepoddali německé síle a aby věřili věrnosti amerických Čechů, kteří jsou odhodláni „nepřestat dříve, dokud nebude česká vlast znovu svobodná“.

6.

Obviněná konečně doznává ještě, že sdělovala zprávy jí poslouchaného cizího vysílání (rozhlasu) také jiným osobám než jmenované lékařce a tyto osoby si nepamatuje.³⁶

Z obsahu obžaloby vyplývá, že oba obžalovaní se doznali k tomu, co jim bylo prokázáno a co bylo zcela zjevné. Norbert Fabian Čapek se ohrazoval proti způsobu výkladu obsahu jeho promluv. Zora Čapková se zřejmě snažila chránit svého otce, když vypověděla, že další zahraniční vysílání poslouchala bez jeho vědomí.

Hlavní líčení ve věci Norberta Fabiana Čapka a Zory Čapkové se konalo v Drážďanech 1. dubna 1941. Kromě obviněných byli slyšeni též svědci – komisař pražského gestapa Fritz Kieseewetter, MUDr. Marie Jenáčková a sekretář-

ka Noberta Čapka Křemenová. Doktorka Marie Jenáčková vypovídala proti Zorě Čapkové ve shodě s tím, co vypověděla u pražského gestapa. Svou výpověď Zorě Čapkové nijak zásadním způsobem nepřitížila, ale ani nepomohla.³⁷ Pokud jde o trestné činy spáchané poslechem cizího rozhlasu a rozšiřováním zpráv poslechem zjištěných, tam byla situace celkem zřejmá. Pokud šlo o trestný čin velezrady, kterého se měl Norbert Čapek dopustit obsahem svých kázání, tam došlo k zásadnímu posunu. Na místě zřejmě byla vhodně připravená obhajoba. Ta například zmínila i německou národnost první manželky Norberta Čapka, jeho činnost v saské Plánici a pomoc nemocným při epidemii, která se podařila prokázat i prohlášením místních úřadů. Připomenuta byla i skutečnost, že Norbert Čapek umožnil okupační správě užívání domu v Karlově ulici 8, byť skutečnost byla zřejmě taková, že jejich rozhodnutí s největší pravděpodobností nemohl ovlivnit. Největší boj byl sveden o význam a výklad slov, vět a skrytých náznaků v jednotlivých kázáních. Zde hovořilo ve prospěch Norberta Čapka několik faktorů, byť jsou to jen domněnky odvozené z torza soudního spisu – napsané projevy zjevně nebudily tolik emocí, jako když byly pronášeny charismatickým kazatelem v sále Unitarie a překlad původně českých textů do němčiny mohl výrazně změnit význam slovních spojení; původní poznámkový aparát k německému překladu zpracovali úředníci pražského gestapa, kteří jistě do své práce přidali špetku své snahy zbavit se významné osobnosti pražského duchovního prostředí. V odůvodnění rozsudku jsou probírána jednotlivá kázání a sám soud po hlavním přelíčení uznává, že lze jen těžko přihlížet k obsahu kázání, která byla přednesena před zřízením protektorátu Čechy a Morava. U těch dalších je jejich význam zobecňován a relativizován, ztrácí se čistě protinacistický význam, který jim přisoudili pražští úředníci gestapa. V tomto bodě byl Norbert Čapek zbaven obžaloby. Pokud šlo o poslech zahraničního

36 NA Praha, fond Okupační vězeňské spisy – AMV 101, zn. OVS/KT-OVS, k. č. 257, sign. 101-631-1/207.

37 NA Praha, fond Okupační vězeňské spisy – AMV 101, zn. OVS/KT-OVS, k. č. 257, sign. 101-631-1/207; SOA Praha, fond MLS Praha, sign. Ls II 650/46, MUDr. Marie Jenáčková; podání Zory Fischerové-Čapkové k Ředitelství Sboru národní bezpečnosti v Praze, nedatováno.

Tagebuch-Nr.: 360/41

Name: Čapek Norbert

Zuführung von Tabak und Lebensmitteln ist verboten. Geld zur Beschaffung von Nahrungs- und Genussmitteln durch die Anstalt kann in der Anstaltskasse eingezahlt werden und zwar nur Montag, Dienstag, Donnerstag und Freitag von 9 bis 13 Uhr.

Gefangenenanstalt Dresden, (Anstalt II) Mathildenstraße 59.

22. Febr. 1942

Meine lieben Kinder,
wieder ist ein Monat verflossen und ich warke noch immer auf den Termin der Verhandlung. Diese letzten drei Monate waren ~~noch~~ ^{wohl} die schwersten hauptsächlich wegen des Wartens. Ich war auch 14 Tage krank an Influenza. Gott sei Dank, bin ich wieder soweit gesund, und hoffe, wenn ich nach Hause zurückkomme, mich bald zu erholen. Vielen Dank für den Besuch von Bohdana & Ela, und viel Dank allen, die daran beteiligt waren. Ich danke auch Mr. Ruben für seinen schönen Brief, u. J. Schw. Kropf für die Nachschrift. Der Sch. K. danke ich besonders unten. Zusammen habe ich hier sechs geistliche Lieder gesammelt u. wiederhole mir sie jeden Tag, um sie nicht zu vergessen. Das Gebiss habe ich erhalten, danke vielmals J. Sch. T. Kova. Wenn ich zurückkehre möchte ich gerne herausfinden, ob und wie es möglich wäre der Mama irgend ein Lebenszeichen von mir zu geben. Vielleicht wird jemand von Euch es unterdessen herausfinden? Es scheint gar nicht ausgeschlossen zu sein, dass Ela noch einmal wiederkommen können, denn es wird gewiss bis zur Verhandlung wieder ein Monat vom letzten Besuch verstrichen sein. Ich weiss nicht, ob ich dann noch den Pelt brauchen werde, jofst tut er mir jedenfalls sehr gute Dienste. Ich bin besorgt, wie ich von Hilla meine Sachen fortschaffen werde, da ich keine Tasche mit habe. Einige hier hatten Taschen mit. Es wäre mir sehr willkommen, wenn ich zum Tage der Verhandlung einen Teelöffel gebrannten Bohnenkaffee bei ~~Sie~~ ^{mir} hätte, es soll eine Tasse schwarzen Kaffee ergeben — damit ich recht wach bin. Vielleicht wird es möglich sein beim Besuch es mitzubringen. — So vieles wäre zu fragen

Jeden z čapkových dopisů rodině z Dráždan, z 22. února 1942.

rozhlasu, hájil se Norbert Čapek tím, že zkoušel, jaké jsou možnosti nového rozhlasového přijímače. Čistě z přírodovědeckého hlediska zkoumal dosah rádiových vln, až náhodou nalaďil zahraniční vysílání. Znovu jej nalaďil až v den, kdy byl zatčen, protože jej zajímalo, co bude vysílat zahraničí o situaci v Jugoslávii. Této obhajobě, zejména když v přípravném vyšetřování přiznal opakovaný poslech zahra-

ničního vysílání, soud neuvěřil. Nicméně nebyl schopen průkazně dokázat, jak často a kolikrát vlastně zahraniční rozhlas poslouchal. Když byl přistižen gestapem ve svém bytě, byl ještě v pyžamu a zpravodajství dosud nevysílalo, jen hudební produkce. Soud však dovodil, že si musel být vědom toho, že zpravodajství následuje. Z důvodu faktické důkazní nouze, kdy soud věděl, že zahraniční zpravodajství bylo poslou-

cháno, ale nedokázal prokázat, v jaké intenzitě, uložil soud trest při spodní hranici trestní sazby, tedy ve výši jednoho roku. Protože obžalovaný s bezpečnostními a justičními orgány spolupracoval a nekladal vyšetřování překážky, rozhodl o započítání vazby do výkonu trestu. Navíc uložil trest propadnutí rozhlasového přijímače. Trest ztráty cti nebyl uložen, neboť soud dospěl k závěru, že k protiprávnímu jednání nedošlo z politických pohnutek, nýbrž z pouhé osobní zvědavosti. Norbert Čapek tak měl uložený trest prakticky vykonaný a měl být propuštěn na svobodu.

U Zory Čapkové se soudu podařilo prokázat pouze to, že poslouchala zahraniční rozhlas v nezjištěném rozsahu. Přitěžující okolností byla skutečnost, že si z vysílání dělala poznámky, které později šířila na veřejnosti. Nejméně tak učinila pravděpodobně 19. srpna 1940 a posléze 20. a 21. srpna, kdy vyslechla zpravodajství, jehož obsah je vyličen výše, a dále řeč profesora Kalvody k Čechům v protektorátu. Tyto zprávy byly podle soudu způsobily podrýt válečné úsilí Říše. Nicméně soud prokázal předání textů pouze MUDr. Marii Jenáčkové, předání dalším osobám se nepodařilo prokázat a soud k tomuto faktu tedy nepřihlédl. A to přesto, že v přípravném řízení připustila, že zprávy předala dalším osobám. U soudu vypověděla, že tuto výpověď učinila jen proto, že na ni vyšetřující úředník křičel a ona mu chtěla vyhovět a psychicky náročný výslech ukončit. Fritz Kiesewetter jakýkoli nátlak popřel, ale soud rozhodl, že předání zpráv dalším osobám není prokázáno. Zajímavou konstrukci soud vymyslel, když jako polehčující okolnost uvedl snahu Zory Čapkové vyhovět lékařce, které důvěřovala a která sama po ní zprávy požadovala (!). O tom, že se jednalo téměř o spolupracovníci gestapa, která zřejmě jednala na pokyn svého bratra Ing. Oldřicha Jenáčka, a že lékařka nebyla za držení zpráv nijak trestána – o tom už u soudu nepadlo ani slovo. Soud dospěl k závěru, že ani Zora Čapková nejednala z důvodů politických, ale osobních (kdy se snažila zavděčit lékařce), a tak nepřistoupil k uložení trestu odnětí občanské cti. Nicméně konstatoval, že se nedoznala v plném rozsahu, řádně nespolupracovala s orgány bezpečnosti a justice, a tudíž jí do trestu nemohla být započ-

tena doba strávená ve vazbě. Odsouzena byla k trestu káznice v celkové době trvání jednoho roku a šesti měsíců.³⁸

Pro nepřátele Norberta Fabiana Čapka muselo být soudní rozhodnutí velkým zklamáním a rozčarováním. Nicméně zvrhlý systém nacistické diktatury si i s tímto uměl poradit. Podle vyjádření Fritze Kiesewettera byl již před odsouzením Norbert Fabian Čapek určen rozhodnutím RSHA k likvidaci odesláním do koncentračního tábora. Výrok soudu tedy na jeho osud neměl žádný vliv. Po rozhodnutí soudu byl eskortován do Prahy a na místo propuštění na svobodu byl dále držen v pankrácké věznici jako rukojmí.³⁹ Po nástupu Reinharda Heydricha začalo docházet k cílené likvidaci inteligence českého národa. Český národ měl ztratit své vůdce a definitivně se podřídit nacistické zlovůli. Čeští lidé měli být napříště dobří již jen jako dělníci do zbrojního průmyslu a pracující jen ve prospěch Říše. Norbert Čapek byl silná a charismatická osobnost, spjatá s Masarykem, bojem za svobodu Československa, s bojem za duchovní svobodu. Byl to člověk, jehož kázání dokázala strhnout, nutila k zamyšlení, dělala lidi lepšími. Pro Norberta Čapka nebylo v nacistickém pojetí českého národa, který měl být nakonec vyhuben, místo. Pro nacisty byl nebezpečný i ve svém vysokém věku. I kdyby zůstal na svobodě v izolaci a pod kontrolou, vědomí jeho bytí mohlo mnohé posilovat, mohl pracovat na svých textech, hovořit s lidmi a ty burcovat a morálně posilovat v boji proti okupantům. Běsnění nacistů dosáhlo svého vrcholu po hrdinném boji českých výsadkářů proti představitelům nacistické moci, kdy fyzicky zneškodnili zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Stalo se tak dne 27. května 1942. Téměř okamžitě a zřejmě v přímé souvislosti s opatřeními přijatými nacisty vůči českému národu byl Norbert Čapek odeslán do koncentračního tábora Dachau, kam přijel dne 5. července 1942.

38 NA Praha, fond Okupační vězeňské spisy – AMV 101, zn. OVS/KT-OVS, k. č. 257, sign. 101-631-1/207.

39 NA Praha, fond Okupační vězeňské spisy – AMV 101, zn. OVS/KT-OVS, k. č. 257, sign. 101-631-1/207; SOA Praha, fond MLS Praha, sign. Ls II 650/46, MUDr. Marie Jenáčková; podání Zory Fischerové-Čapkové k Ředitelství Sboru národní bezpečnosti v Praze, nedatováno.

Čapkův první dopis
z Dachau.

Konzentrationslager Dachau 3K

Folgende Anordnungen sind beim Schriftverkehr mit Gefangenen zu beachten:

- 1.) Jeder Schutzhaftgefangene darf im Monat zwei Briefe od. zwei Karten von seinen Angehörigen empfangen und an sie absenden. Die Briefe an die Gefangenen müssen gut lesbar mit Tinte geschrieben sein und dürfen nur 15 Zeilen auf einer Seite enthalten. Gestattet ist nur ein Briefbogen normaler Größe. Briefumschläge müssen ungefaltet sein. In einem Briefe dürfen nur 5 Briefmarken à 12 Pfg. beigelegt werden. Alles andere ist verboten und unterliegt der Beschlagnahme. Postkarten haben 10 Zeilen. Lichtbilder dürfen als Postkarten nicht verwendet werden.
- 2.) Geldsendungen sind gestattet.
- 3.) Es ist darauf zu achten, daß bei Geld- oder Postsendungen die genaue Adresse, bestehend aus Name, Geburtsdatum und Gefangenen-Nummer, auf die Sendungen zu schreiben ist. Ebenso müssen alle Schreiben den genauen und vollständigen Absender tragen. Wenn die Adresse fehlerhaft ist, geht die Post an den Absender zurück oder wird vernichtet.
- 4.) Zeitungen sind gestattet, dürfen aber nur durch die Poststelle des K. L. Dachau bestellt werden.
- 5.) Pakete dürfen nicht geschickt werden, da die Gefangenen im Lager alles kaufen können.
- 6.) Entlassungsgesuche aus der Schutzhaft an die Lagerleitung sind zwecklos.
- 7.) Sprecherlaubnis und Besuche von Gefangenen im Konzentrations-Lager sind grundsätzlich nicht gestattet.

Der Lagerkommandant.

Meine Anschrift

Name: *Norbert Čapek*

geboren am: *3/6 1870*

Gef.-Nr. *30323*

Dachau 3K, den *26/VI 1942*

*Liebe Elia und alle Kinder
und Enkel. Eda's und
Jana's Briefe erhalten
(vom 31/5) Viel Dank &
auch seinen Briefe erhalten 20/6. gelb
noch unterwegs. Ich glaube fest, dass
ich mit Euch allen paar glückliche Jahre
verleben werde. Frische Zora, Paula,
Terebova, Boržena und alle Brüder*

1285

Zora Čapková si odpýkala celý trest v nacistických káznicih. Po odpýkání trestu byla eskortována k pražskému gestapu. Odtud byla poslána na nucenou práci do Německa. Až po onemocnění v lednu 1944 se vrátila do Prahy, kde již mohla setrvat díky obětavému zákroku dr. Macka z pracovního úřadu.⁴⁰

VĚZEŇ ČÍSLO 30323

Norbert Čapek přišel do Dachau 5. července 1942, v době, kdy zde byl nově zřízen invalidní blok na baráku č. 20, na který byli určeni ti, kdo nebyli schopni práce. Norbertu Čapkovi bylo 72 let, a proto byl zařazen právě na tento blok.⁴¹

Koncentrační tábor Dachau byl nejstarším nacistickým koncentračním táborem. Byl založen již v březnu 1933 v bažinatých rašeliništích asi 20 km od Mnichova. Původně byl určen

40 SOA Praha, fond MLS Praha, sign. Ls II 650/46, MUDr. Marie Jenáčková; podání Zory Fischerové-Čapkové k Ředitelství Sboru národní bezpečnosti v Praze, nedatováno.

41 Richard Henry, *Norbert Fabián Čapek: A Spiritual Journey*, 1. vyd., Boston (USA): Skinner House Books 1999, s. 263.

Rekonstruovaný interiér baráku, kde byli v Dachau ubytováni vězni (žádný původní barák se zde nedochoval). (Foto KLK.)

pro 5 000 vězňů. Jeho průměrný stav za války se pohyboval mezi 20 000 – 30 000 vězňemi, s řadou menších pobočných závodů počet vězňů převyšoval často 70 000 osob.⁴² Tento koncentrační tábor sloužil mimo jiné k soustředění kněží. Ti na počátku války (na základě zásahu papežské kurie) požívali určitá privilegia, například nemuseli chodit do práce. Kněží různého vyznání a různých národností, z nichž velká část byla v pokročilém věku, byli soustředěni na tzv. kněžském bloku. To jim pomáhalo překonávat útrapy věznění v koncentračním táboře, protože kněží se často stávali cílem šikany kriminálních vězňů, kápů a dozorců z řad příslušníků SS. Nicméně sdílené útrapy, tajně držené svátosti, vzájemné učení se novým věcem – to vše posilovalo muže víry v jejich útrapách.⁴³

42 Miloš Vítek, *Mauthausen 1942 a Dachau 1945*, 1. vyd., Brno: Klub Kounicových kolejí, nakladatelství politických vězňů 1946, s. 89.

43 Více k problematice kněží v koncentračních táborech: Bedřich Hoffmann, *A kdo vás zabije... život a utrpení kněžstva v koncentračních táborech*, 1. vyd., Přerov: Společenské podniky 1946.

Koncentrační tábor Dachau neměl do roku 1944 plynové komory, a tak fyzická likvidace vězňů (pokud nebyli zavražděni, utýráni fyzickou námahou při práci, hladem nebo při lékařských pokusech) probíhala odlišným způsobem než v jiných koncentračních táborech. Od roku 1940 byly v táboře sestavovány tzv. invalidní transporty (skupiny). Do nich byli zařazováni ti vězni, kteří neměli perspektivu pracovního uplatnění, a to buď pro svůj fyzický nebo zdravotní stav, případně z důvodu vysokého věku. Svědectví o tom podal Bedřich Hoffmann: „*Poměrně brzo však je napaadlo, že živění slabých lidí a invalidů, kteří se nemohou odměnit nějakou prací, říší zbytečně zatěžuje. Nedbalo se toho, že ti lidé se v svých povoláních mohli uplatnit, byla to inteligence, živnostnictvo, zemědělci i dělníci; tělesně zesláblí mohli několikátýdenní řádnou stravou nabýt původního zdraví a síly. Vždyť kdyby neměli v táboře tyto, zatkl by a přivedli nové, kteří by zase nějakou dobu, než by se vyčerpali, mohli pracovat.*“

Nedůživé a slabé lidi je třeba odstranit, poslat na věčnost. Ovšem v táborech se o tom nesmí vědět, aby se ostatní vězňové příliš nepoplašili. A na jaře r. 1942 začaly z Dachau vycházet první transporty invalidů, odsouzených na smrt.

Duchovenstvo nemělo sice již od září 1941 privilegia, ale do práce chodila jen malá skupina. Invalidů z nich ještě nenadělali, ale bylo mezi nimi mnoho staroušků. V kněžském transportě, který přišel do Dachau 30. října 1941, bylo mnoho pensistů z polských kněžských domů. Ještě štěstí, že přišli do koncentráku v době, kdy kněžstvo po privilegiích ještě do práce zařazeno nebylo.

Kněží starouškové byli dáni na čtvrté světnice svých bloků 28 a 30. Na bloku 30 jich tolik nebylo, ale čtvrtá světnice bloku 28 byla přeplněna. Říkalo se jim invalidé, ačkoliv skutečnými invalidy nebyli. Bylo zcela přirozené, že ve věku 70 a více let nebyli schopni práce a že ani šedesátiletí se nemohli odvážit nastoupit na plantáže.

[...] Invalidní otázka byla vyřešena dne 1. května 1942, kdy do Dachau přijel Reichsführer SS Himmler. Již 3. května 1942 (úřední datum bylo 4. května) z bloků invalidů nekneží i ze čtvrtých světnic kněžských bloků 28 a 30 byl vyvolán určitý počet lidí, kteří si měli své věci sbalit, poněvadž odjedou. Blok 28 jich dodal čtyřicet, blok 30 deset. Byli to kněží vybraní z prvních písmen abecedy.

„Jedeme na lepší,“ s jasnou tváří oznamovali a byli o tom přesvědčeni. Ale vězňové, kteří byli v koncentráku delší dobu, kroutili nad celou akcí hlavou. Nevěřili, že by tam mohlo být nějaké milosrdenství s lidmi neschopnými práce.

„Jedou na smrt,“ bylo mínění celého tábora. Ale nikdo nevěděl, kam a na jakou smrt.

Polský biskup Kozal před odjezdem se s nimi loučil a dal jim biskupské požehnání. Každého z nich objal a políbil v tvář. Lágrový kněz Ohnmacht, který vedl správu kaple na bloku 26, jim poslal svaté přijímání. Po obědě každý z nich přijal svého Pána svátostného.

Když však šlo do tuhého a měli odjíždět, byli starouškové přece jenom vylekaní. Ještě stále byli přesvědčeni o tom, jedou do lepších poměrů, ale právě přílišná účast spolubratřích, jejich soucitné pohledy a dojemné loučení je vyvádělo z míry.⁴⁴

44 Bedřich Hoffmann, *A kdo vás zabije...: život a utrpení kněžstva v koncentračních táborech*, 1. vyd., Pířerov: Společenské podniky 1946, s. 180–181.

Podle Bedřicha Hoffmanna byli vězni určení do invalidních transportů v polovině roku 1942 soustředěni na barák 20, jenž byl nově zřízen jako tzv. invalidní blok⁴⁵, kde byl na světnici 3 podle Richarda Henryho vězněn i Norbert Čapek, který do tábora přišel krátce po založení tohoto bloku⁴⁶. Likvidace invalidních transportů byla ukončena 30. října 1942, kdy byli zbylí vězni z baráku č. 20 převedeni na jiné revíry. Kněží byli odesláni zpět na kněžské bloky 26, 28 a 30.⁴⁷ Znamená to, že Norbert Čapek byl vybrán do jednoho z posledních invalidních transportů, jehož členové byli určení k zavraždění.

O tom, jak vražda vězňů z invalidního bloku vypadala, podal svědectví MUDr. František Bláha: „Na těchto blocích přísně uzavření od ostatního tábora, kde byl vyloučen jakýkoliv styk s ostatními, se nepracovalo. Za časného rána byli tito ubožáci vyhnáni do uzavřené ulice před baráky a zde seděli, stáli nebo leželi, jak kdo mohl, v nečinnosti, kromě občasného řádění personálu nebo docházejících SS-manů, až do oběda a pak zase až do večere. I přiděly jídla byly oproti blokům pracovním značně snižené, takže hlad zde byl veliký a ještě větší zima, protože jestliže se na ostatních blocích málo topilo, tím co vězňové ilegálně se vším risikem ve bráně z práce do tábora dovlekli, na invalidních blocích nebylo této možnosti a tedy se netopilo vůbec. Všichni čekali na svůj osud, který se naplňoval zprvu každého pondělí, kdy ráno kráček transport čili – jak jsme říkali – „pohřeb živých“ sto deseti a sto dvaceti do koupelny, odkud pak v úterý ráno byly už odváženy jen jejich mrtvolky do krematoria.

V té době neměl tábor ještě plynové komory. [...] Proto byla likvidace nešťastníků prováděna injekcemi, k nimž docházeli do koupelny nebo do bunkrů vždy v pondělí večer čtyři němečtí vrchní ošetřovatelé-vězňové s Capem Zimmermannem a Spiessem v čele. V těchto transportech jsme

45 Bedřich Hoffmann, *A kdo vás zabije...: život a utrpení kněžstva v koncentračních táborech*, 1. vyd., Pířerov: Společenské podniky 1946, s. 183.

46 Richard Henry, *Norbert Fabián Čapek: A Spiritual Journey*, 1. vyd., Boston (USA): Skinner House Books 1999, s. 263.

47 Bedřich Hoffmann *A kdo vás zabije...: život a utrpení kněžstva v koncentračních táborech*, 1. vyd., Pířerov: Společenské podniky 1946, s. 185.

Konzentrationslager Dachau
Gefangenen-Eigentumsverwaltung

Dachau 3 K, den....16.11.42.....

Betrifft: Effekten

An

Frau Ella Friedl-Capek

Frag VII, Schillerg.24

Nachstehend aufgeführte Effekten des :.....

C a. p. e. k. Worbert.....3.6.79. zu Radomischl.
(Vor- und Zuname, Geburtsdatum)

werden Ihnen zugesandt.

1 Hut	1 Mantel	1 Röck
1 Weste	1 Hose	1 Pullover
2 Hemden	1 Unterhemd	2 Unterhosen
1 Pa Socken	1 Pa Schuhe	1 Handtuch
1 Arbeitsbluse	1 Brille	

Wertsachen gehen mit gleicher Post als Einschreiben ab.

Sie werden ersucht, beiliegenden Empfangsschein durch Ihre Unterschrift zu bestätigen und umgehend an die Gefangenen-Eigentumsverwaltung des Konzentrationslagers Dachau zurückzusenden.

Gefangenen-Eigentumsverwaltung
K.L.-Dachau

Hauer
H-Rottenführer

Pamětní reliéf s profilem N. F. Čapka od sochaře J. Kotyzy, umístěný od roku 1953 v pražské Unitarii ve foyer před sálem CH. Masarykové.

ztratili velikou řadu našich kamarádů a známých (vzpomínám na příklad známého teosofa dr. Norberta Čapka a veliké řady jiných).⁴⁸

V invalidních transportech nalezlo svou smrt pět římskokatolických kněží české národnosti a unitářský duchovní Norbert Fabian Čapek. Podle Bedřicha Hoffmanna byl Norbert Fabian Čapek vyveden na smrt dne 12. října 1942 společně s dalším duchovním – Maxmilianem Beranem (vězeňské číslo 29522), narozeným 8. 10. 1883, jenž byl katechetou v Praze 7. Do Dachau přišel 20. 3. 1942.⁴⁹ Invalidním transportem bylo na smrt vyvezeno celkem 332 kněží. Norbert Fabian Čapek je jediným unitářským duchovním, který byl v koncentračním táboře Dachau vězněn a který zde také zemřel.⁵⁰

Podle úmrtního listu, který rodina obdržela, měl Norbert Fabian Čapek zemřít v nemocnici na srdeční selhání 30. října 1942 a jeho tělo mělo být zpopelněno v krematoriu v Dachau.⁵¹ O datu smrti lze s ohledem na svědectví Bedřicha Hoffmanna, který vedl pečlivé pátrání po osudech kněží ihned po válce, pochybovat a lze vyjádřit domněnku, že úmrtní list byl vyhotoven dodatečně v souvislosti s likvidací invalidního bloku, jak bylo popsáno výše.

48 František Bláha, *Medicina na scestí*, 1. vyd., Praha: Orbis 1946, s. 44–45.

49 Bedřich Hoffmann, *A kdo vás zabije...: život a utrpení kněžstva v koncentračních táborech*, 1. vyd., Písek: Společenské podniky 1946, s. 345.

50 Bedřich Hoffmann *A kdo vás zabije...: život a utrpení kněžstva v koncentračních táborech*, 1. vyd., Písek: Společenské podniky 1946, s. 318; Duchovní zavraždění v invalidních transportech: 2 Belgičané (2 řk); 6 Čechoslováků (5 řk, 1 unitář); 3 Holanďané (2 řk, 1 evangelík); 4 Lucemburčané (4 řk); 7 Němců (6 řk, 1 evangelík); 310 Poláků (306 řk, 1 evangelík, 3 mariavité).

51 Moravský zemský archiv, fond C 153, Okresní soud Brno, k. č. 430, sp. zn. V II 230/14, údaje z KT Dachau.

Norbert Fabian Čapek v kontextu dnešní doby

Zamyšlení unitářských duchovních

Norbert Fabian Čapek byl myslitel, který výrazně ovlivnil několik generací. Zajímalo nás, jak na jeho duchovní odkaz nahlíží naši ordinovaní unitářští duchovní, proto jsme je požádali o krátké zamyšlení nad třemi otázkami. Přestože každý z dotázaných ho vnímá trochu odlišným způsobem a všichni své zamyšlení pojali originálně, v jednom se shodují. Norbert Fabian Čapek byl inspirativní člověk, který po sobě zanechal hlubokou stopu, a jeho myšlenky, zejména o seberozvoji člověka, jsou i dnes velmi moderní a rozhodně by našly uplatnění i u současné mladé generace.

Norbert Fabian Čapek. (Foto archiv NSČU.)

Jarmila Plotěná

duchovní brněnské obce

Je pro vás Norbert Fabian Čapek vzorem? Lze ho obdivovat?

Nevšední osobnost N. F. Čapka stojí na počátku dějin Společnosti Svobodného bratrství a NSČU. Většinou nad jeho dílem uvažujeme jako unitáři, někteří naši členové znají Čapka

snad ještě ze svých velmi raných vzpomínek, někteří z vyprávění pamětníků. Pro mě je zcela určitě Čapek v mnohém vzorem. Jenže jak by asi hodnotil tuto osobnost člověk, který by neměl k unitářství nějaký bližší vztah? Čapkův příběh je příběhem statečného života zasvěceného ideálu, života, který má svůj vnitřní řád, disciplínu, směr a jasný smysl, a to bez ohledu na konkrétní obsah jeho víry, kterou jistě nemusí každý s Čapkem sdílet.

Co je pro vás z jeho odkazu stále aktuální a co si z jeho díla odnášíte?

V Čapkově odkazu vidím více aktuálního, těžko vybrat jedno jediné. Ale něco z Čapkova díla se mi přece jen jaksi častěji samo od sebe připomíná, a to je jeho životní vyznání vyjádřené verši, které znějí nějak takto:

„Mně stojí za to žít
a statečně se bít za ideály svaté...
Jen dujte silné větry
do mého těla vatry,
mou duši nezdoláte.“

Znamená to pro mne, že Čapek měl jasné priority. Měl jasno v tom, co je v životě důležité, aby zůstal lidským a třeba, nestydíme se to říci s Čapkem, blížil se božskému.

A naopak, co podle vás patří minulosti? V čem jsou Čapek nebo jeho dílo již překonaní? Co z díla zůstává v jeho době, ale dnes jsme již jinde?

Často se dívám na fotografii N. F. Čapka a po každé mě napadne otázka asi v tomto smyslu: „Kdo byl vlastně Čapek? Čtu jeho dílo, po léta ho občas cituji, ale rozumím této osobnosti? Není to již příliš dávno, kdy žil, není naše doba již zcela jiná?“ V takových chvílích mám pocit podivné jinakosti a zároveň tajuplné blízkosti. Uvědomuji si, že mnohé věci by Čapek v současnosti vyjádřil jinak a třeba i odlišně řešil. Ačkoliv po organizační stránce, tedy ryze praktické, i na dnešní zrychlenou dobu „klobouk dolů“. O čem se domnívám, že by mohlo být z Čapkovy díla překonané, je učení o typologii, které bylo v jeho době velmi moderní. Tato nauka mi nějak do současného unitářství nezapadá.

Ještě bych ráda připomněla, co máme s Čapkem v současnosti společného. Je to totiž nejistá doba. Uvědomme si, že když Čapek umíral, neviděl válce a celkové situaci tehdejšího světa „konce“. V oné době všeobecné nejistoty nebylo totiž vůbec jasné, jak vše dopadne. Nepřipomíná nám to tak trošku naši dobu?

Karolina Sofia Pavala

duchovní liberecké obce

Je pro vás Čapek vzorem? Lze ho objektivně obdivovat?

Norberta Fabiana Čapka jsem osobně nepoznala, ale inspiruje mě svojí výraznou a barevnou osobností.

Co je pro vás z jeho odkazu stále aktuální? Co si z jeho díla odnášíte? A naopak, co podle vás již patří minulosti?

Čapkovu tvorbu a duchovenskou práci prostupuje světlna radosti a nadšení. Byl opravdovým mistrem v umění naladit v duši radost. Měl odhodlaný postoj k životu a jeho cesta vědomého tvoření spokojené nálady a dobrého žití může být všem vzorem. Svůj život můžeme tvořit, změnit a zdokonalovat. Byl člověkem, který měl rád, když kolem sebe viděl dobro a krásu a sám byl vysílací stanicí lásky, kterou rozdával všem kolem sebe.

A naopak, co podle vás patří minulosti? V čem jsou Čapek nebo jeho dílo již překonaní? Co z díla zůstává v jeho době, ale dnes jsme již jinde?

Netroufám si a ani mi nepřísluší hodnotit, co je, či není z Čapkovy tvorby dnes překonané. Jeho dílo je celistvý literární monolit, který stojí za to objevovat celý.

Portrét Norberta Fabiana Čapka.

(Foto archiv NSČU.)

Luděk Pivoňka

duchovní plzeňské obce

Je pro vás Čapek vzorem? Lze ho objektivně obdivovat?

Je možné zaujmout k nějakému člověku objektivní a nezaujatý postoj? Podle mého názoru to možné není, a proto upřímně uznávám, že nejsem zcela nezaujatý, když bych se měl vyjádřit k osobnosti Norberta Fabiana Čapka. Také musím zdůraznit, že jej znám především z textů, které napsal on sám nebo jiní autoři o něm. Živý kontakt se nedá úplně nahradit. Kdybych měl vyzdvihnout něco, co na bratru Čapkovi nejvíce oceňuji, byl by to především jeho životní optimismus, se kterým přistupoval k lidem i ke světu. Byl velmi nadšen pro unitářské myšlenky, takže se mu dařilo oslovovat velký počet posluchačů. Toto nadšení je patrné i z písní, které sám složil. Kde mohl, tam povzbuzoval druhé, aby neklesali na mysli a hledali v životě tu lepší stránku. České unitářství tak dostalo skrze Čapkovu osobnost originální podobu,

kteřou nenajdeme v žádné jiné zemi, kde unitářství zapustilo své kořeny. On sám nechtěl být kopií nikoho, i když inspiraci určitě hledal také u zahraničních unitářů. Určitě však nebyl zcela dokonalý, takže nějaké chybičky bychom u něj asi také našli. To je ale v případě liberálního náboženství přirozené a normální.

Co je pro vás z jeho odkazu stále aktuální? Co si z jeho díla odnášíte? A naopak, co podle vás již patří minulosti?

Bratr Čapek se snažil přinést do nově založené republiky duchovní hnutí, které nebude v rozporu s moderním vědeckým poznáním a bude schopno se stále vyvíjet. Mělo by být střední cestou mezi ortodoxním nebem s andělíčky a hrobovou prázdnotou ateismu. Byl přesvědčen, že právě jeho doba k tomu skýtá vhodnou příležitost. Hezky je to popsáno v knihách *Cestou k obrodě* a *Nová brázda*. V těchto publikacích je naznačeno, že by to mohla být dobrá cesta i pro naši přítomnost. Je proto potřeba náboženství stále prověřovat a testovat, jestli se nedrží věcí, které moderní doba již dávno opustila. Jako příklady můžeme uvést, že se Bůh zjevil jen jedinému národu, a to v Palestině, že Ježíš je jediným prostředníkem mezi Bohem a lidmi, že bible je zcela neomylná, že přijde poslední soud a vzkříšení mrtvých a další. Proces trvalé aktualizace je něco, co ostatním náboženstvím často chybí. Většinou jsou založena na autoritě svého zakladatele, a tak jeho následovníci nemusí nic nového objevovat. To v případě unitářství neplatí. Unitářskou tradici je správné zkoumat a podrobovat kritice. Tak se ukáže, co je opravdu pevné, a co nikoliv. A to se mi na unitářství líbí. Je to náboženství pro osobnosti, které jsou schopné duchovně tvořit.

A naopak, co podle vás patří minulosti? V čem jsou Čapek nebo jeho dílo již překonaní? Co z díla zůstává v jeho době, ale dnes jsme již jinde?

V díle bratra Čapka se objevují i myšlenky směřující k tvrzením, která se mi zdají dnes již překonaná. Například některé typologické poznatky. Čapek se jim věnoval poměrně intenzivně a také je používal ve své duchovní poradně. Přesto si myslím, že z tvaru lebky se nedá od-

vodit tolik, kolik bratr Čapek očekával. Na druhou stranu všechna lidoznalecká (typologická) tvrzení nejsou zcela zavrženíhodná. Čapek zdůrazňoval, že povaha člověka se nedá poznat jen podle tvaru hlavy, ale také z určitých znaků v obličejí a ze složení celého těla. Proto by bylo dobré typologické zkoumání podrobit hlubšímu rozboru a pokusit se zjistit, co je opravdu užitečným zrnem a co jen suchou plevou. To se dá udělat jen seriózním bádáním. Vzhledem k jeho kulatému výročí narození v roce 2020 by to asi bylo to nejlepší, co bychom mohli Čapkovi dát k jeho nedožitým stopadesátým narozeninám. Podívat se podrobně na celé jeho dílo a představit ho našim členům v jednotlivých unitářských obcích.

Petr Samojský

duchovní pražské obce

Je pro vás Čapek vzorem? Lze ho objektivně obdivovat?

Těžko se k tomu vyjádřit obecně, musím si to rozdělit na různé oblasti. Imponuje mi například ve svém zápalu a nadšení pro věc, jak vážně bral svou duchovní cestu. Nebo jak se dokázal rozhodovat i v hodně složitých situacích navzdory případné ztrátě osobního komfortu i životních jistot. Například když řešil dilema víry v baptistické církvi, při zajišťování rodiny po ztrátě manželek, nebo nakonec když měl možnost vyhnout se problémům s gestapem a nepřijal nabízené přestěhování do USA, přičemž věděl, že toto rozhodnutí ho nejspíš bude stát život.

Jeho široký a neutuchající zájem o poznávání nových věcí je až neuvěřitelný, stačí se probrat jeho archivem a vidět, jak si zpracovával svoje poznatky, pochopitelně v „analogové“ podobě – je to podnětný příklad hodný následování; i když se dnes nabízejí nejrůznější technologické pomůcky a nástroje, bez intenzivního a opravdového zájmu o věc k ničemu nejsou.

Inspirující je samozřejmě i jeho schopnost vyjádřit se písemně i ústně, oslovit čtenáře a posluchače, v tom může být vzorem každému, kdo se zajímá o veřejné dění, chce sdílet své zkušenosti a myšlenky, a tím spíš tomu, kdo má zájem o duchovenskou práci. Schopnost vyjádřit se souvisí s vymezením se vůči jiným názoro-

Čapek při odpočinku v přírodě. (Foto archiv NSČU.)

vým proudům a ideologiím, a v tom byl Čapek mistr, byť někdy až příliš radikální. A že přitom navázal na ten úžasně silný a českému prostředí, tradici a historii věrný proud čapkovsko-masarykovského humanismu (zde jsou míněni Josef a Karel Čapkovi), jemuž přidal svůj osobitý duchovní přídech, to svědčí o skvělé intuitivně praktické schopnosti vnímat a interpretovat duchovně-společensko-politické souvislosti.

Co je pro vás z jeho odkazu stále aktuální? Co si z jeho díla odnášíte? A naopak, co podle vás již patří minulosti?

Tady bych uvedl asi hlavně jeho schopnost výstižně charakterizovat unitářství, byť určitý vrchol té schopnosti spatřuji v relativně krátkém období, kdy Čapek ideově spolupracoval s Karlem Hašplem a Jaroslavem Šimou. V tomto spojení tří osobností, z něhož vzešla i kniha *Tvůrčí náboženství*, vnímám nesmírně zajímavou spolupráci, v níž se obohacovali navzájem. Čapkův pohled na unitářství je dokladem jeho autentického přístupu a zájmu o věc, ale promítá se v něm i jeho širší zájmy. A v tom všem je patrná důsledná snaha držet unitářství v rovině otevřeného systému čili bránit se procesu dogmatizace a ritualizace (čemuž se později české unitářství bránilo již hůře).

A naopak, co podle vás patří minulosti? V čem jsou Čapek nebo jeho dílo již překonání? Co z díla zůstává v jeho době, ale dnes jsme již jinde?

Už jsem zmínil Čapkovu schopnost vymezit se vůči názorům a ideologiím, té bylo někdy až příliš. Velmi radikální vymezování se zejména proti křesťanství, kdy jeho argumenty byly za hranou tolerance a soudnosti, ba i odbornosti. V tom může být Čapek vzorem, jak unitářství formovat nelze. Třebaže vymezování se je do-
zajista základním prostředkem k sebeuchopení, a současné české unitářství má v tomto směru stále mezery, toleranci, soudnost a odbornost nelze vynechat. Čili Čapkův radikalismus určitého druhu minulosti určitě patří.

Pochopitelně to byla úplně jiná doba s jinými hodnotami a společenskými tématy. Nám se dnes snadno a oprávněně může jevit Čapkův místy až bigotně naivní liberalismus jako podivný a nesrozumitelný, ale v kontextu tehdejších časů prostě dává smysl. Takže jakkoliv bych toto téma mohl uvést jako jednu z věcí, která je podle mého názoru dnes už překonaná, svědčí naproti tomu opět o jeho dobrém naladění na dobu, potřeby člověka a společenskou náladu v Československu. Že tohle zvládl na výbornou,

o tom vypovídá už jen to, že české unitářství vzniklo a přežilo vnitřní (čapkovskou) silou až do dneška a odolalo všem „pokusům o výhybky“.

Mark Shiels

duchovní obce International Unitarian Church of Prague

Je pro vás Čapek vzorem? Lze ho objektivně obdivovat?

V dějinách i tradici naší víry máme spoustu mučedníků z řad unitářů i unitářských univerzalistů. Ve 20. století to byli James Reeb a Viola Luizzo, kteří byli v roce 1965 zavražděni pro podporu rasové rovnosti. Dále Toribio Quimada z Filipín, který byl zavražděn roku 1988 kvůli tomu, že jako duchovní usiloval o sociální spravedlnost. V roce 2008 byli v Knoxville při střelbě v kostele unitářů a univerzalistů zabiti Greg McKendry a Linda Kreager, protože zastávali naše liberální unitářské hodnoty.

Čapek je pro mne důležitou postavou zvláště proto, že i já jsem evropský unitář... Snáze si hledám vztah k jeho způsobu myšlení, schopnosti oslovit nábožensky založené lidi i náboženské skeptiky. Kdybych uměl cestovat v čase, moc rád bych se přenesl do Prahy v době Čapkova duchovenského působení. Myslím, že by pro mne byly působivé a inspirativní zvláště každoroční Květinové slavnosti v Rudolfinu.

Co je pro vás z jeho odkazu stále aktuální? Co si z jeho díla odnášíte? A naopak, co podle vás již patří minulosti?

Velmi mne inspiruje Čapkův způsob myšlení, jeho spisy i rozhodnutí založit v Praze unitářské společenství. Musel mít velkou energii a silnou vizi, že přinese unitářství do své vlasti, založí tu sbor a položí základy víry.

Vize a odhodlání jsou pro mne osobně přesně tím, co dnes jako unitáři v České republice potřebujeme. Myslím, že Čapek byl ohledně unitářské víry a praxe absolutně neapologetický. A právě to potřebují naši duchovní, členové i celé hnutí. Čapkovo nadšení muselo být nakažlivé, a proto je zcela pochopitelné, že unitářství za první republiky a během jeho duchovenské služby vzkvétalo.

Toto nadšení pro naše náboženství a naši „víru praxe“ sdílím. Domnívám se, že moji duchovenskou službu hluboce ovlivnil právě Čapkův důraz na sociální spravedlnost a soucit. A tak jako on chápu přírodu jako „chrám univerzalistického Boha“ a cítím, že mne Čapek přivedl k hluboké úctě k zázraku, kouzlu a tajemství přírody. Tak i křesťanští, súfijští a židovští mystici chápali, že Bůh a příroda tvoří jednotu, která je ze své podstaty dobrá. Čapek to zcela jistě chápal podobně jako transcendentalisté.

Čapek vede meditaci.
(Foto archiv NSČU.)

A naopak, co podle vás patří minulosti? V čem jsou Čapek nebo jeho dílo již překonaní? Co z díla zůstává v jeho době, ale dnes jsme již jinde?

Myslím, že si musíme dávat velký pozor, jak Čapka a jeho odkaz chápeme. Domnívám se, že si mnoho unitářů v České republice i v zahraničí vytvořilo jakýsi „kult Čapkovy osobnosti“. K něčemu podobnému došlo i v Norsku a Dánsku. Když se budeme pořád obracet ke zlatým dnům, kdy velcí muži a ženy v evropských zemích pokládali základy unitářství a kdy naše náboženství vzkvétalo, zmeškáme příležitost k tomu, aby unitářství mohlo růst a vzkvétat nyní a v budoucnu.

Ano, měli bychom ctít Čapka i jeho odkaz a přínos pro Českou republiku, ale musíme k němu přestat vzhlížet jako k nějakému Ježíši nebo Mojžíšovi. Myslím, že jeho odkazem je, abychom unitářské náboženství činili aktuální pro dnešek a pro současné lidi v České republice i jinde. Jestliže budeme Čapka považovat za jakéhosi „spasitele“, pak si myslím, že naše víra v této zemi i jinde vymře.

Čapek byl, tak jako mnoho dalších unitářek a unitářů, prorockým hlasem unitářství 20. století. Je zářným příkladem toho, k čemu můžeme dospět, když budeme žít své náboženství praktickým, nápaditým a vizionářským způsobem. Potřebujeme se znovu doopravdy začít zabývat naší vírou, potřebujeme obnovit náš potenciál duchovní praxí a měli bychom žít naše životy podle unitářských hodnot a ve vztahu k planetě Zemi.

Vlastimil Krejčí duchovní teplické obce

Norbert Fabian Čapek nám zanechal krom mnoha jiných myšlenek také jakési „desatero“, deset bodů jako návod k dobrému životu. Ostatně podíváme-li se na jeho působení z dnešního úhlu pohledu, s jistou nadsázkou by se dalo říci, že se věnoval „osobnostnímu rozvoji“ a v dnešní době by byl něco jako „životní kouč se spirituálním přesahem“. Jeho deset bodů pro dobrý život začíná radou, abychom žili „jednoduše“. „Žijte prostě, abyste měli málo potřeb. Nedělejte si zbytečné starosti, zvláště

cizí si nepřipouštějte. Budte spokojeni s tím, co máte.“ Žít prostě, mít málo potřeb a nepřipouštět si cizí starosti. Jak je to v dnešní době populární! Seberozvojové sekce v prodejnách knih jsou zaplněny publikacemi o tom, jak po vyhazovat, co nepotřebuji, jak si udělat pořádek doma a v životě. Můžeme vidět, jak je dnes „in“ mít málo, ale dobrých věcí. A skoro každá kniha o mentálním tréninku obsahuje radu, abychom se věnovali v hlavě tomu, co ovlivnit můžeme, a nikoli tomu, co ovlivnit nemůžeme. A cizí starosti prostě změnit nemůžeme tím, že si je budeme dělat také.

Na první bod pěkně navazuje druhý, kterým je rada, abychom „nelpěli na hmotných věcech“. V podstatě jen rozvíjí tu první radu. A opět, i dnes je to velmi živé téma. Stačí se podívat, jak jsou populární kurzy seberozvoje s nějakým spirituálním přesahem, třeba směrem k buddhismu. Žít jednoduše a nelpět na hmotných věcech je prostě osvobozující, ať žijete v první polovině dvacátého století nebo dnes (nebo kdykoli jindy).

Je pravda, že se v oněch deseti radách jednotlivé body prolínají, takže „žijte jednoduše“ a „nelpěte na hmotných věcech“ se s radou „budte skromní“ významově překrývá. Dokonce „žijte krásou“ a „hledejte krásu“ je dost těžké od sebe odlišit. Také „radujte se“ a „mějte rádi lidi“ je dost blízko sebe a dnes bychom je asi spojili pod „pozitivní přístup k životu“. Ale zbývající tři si zaslouží podle mého názoru zvláštní pozornost.

„Budte tvůrčí [...] Budte tvořiví, stále se učte a vzdělávejte.“ Být kreativní a neustále se vzdělávat. Není právě toto základem osobního rozvoje? Základem, ze kterého ostatní aspekty vyvěrají? A co teprve „žijte přítomností“... Žít v přítomnosti, ono neustále opakované „být tady a teď“ se pomalu stává klišé tím, jak často se s touto radou dnes můžeme potkat. Ale ono opravdu nic jiného než tady a teď nemáme. Minulost je pryč a budoucnost se teprve tvoří.

Tuto kratičkou úvahu bych rád zakončil Čapkovou poslední radou „mějte víru“. Přímo říká: „Dbejte o vaši víru v Boha – Nejvyšší Moudrost. Uvědomujte si její přítomnost v sobě i ve všem.“ Tak se staň.

Anketu sestavila Kateřina Štěpánková.

Horu roztančí láska, jež věčná je

K osobnosti Džaláleddína Balchího Rúmího

Matěj Čihák

V březnu letošního roku jsem v rámci své cesty po Turecku navštívil město Konya. Přivábil mě tam odkaz básníka a mystika Rúmího. V článku splétám jako perský koberec své zážitky z cesty s biografickými údaji a duchovním učením anatolského mistra.

NOČNÍ PŘÍJEZD

Po bezmála šest set kilometrů dlouhé cestě přijíždíme já a můj souputník do města Konya v jižní části střední Anatólie. Opustili jsme Izmir s jeho mořským vzduchem a egejským sluncem a dorazili na suchou náhorní plošinu. Ve výšce našich Krkonoš se rozkládá milionové velkoměsto s posvátnou historií. Vzduch je chladnější. Hvězdy a Venuše jsou vidět jasněji. Na konci dlouhé noční třídy jsem krátce zahlédl tyrkysovou věž – cíl naší cesty. Pod jejím krovem leží tělo duchovního učitele a básníka, který je v západním světě znám jako Rúmí.

Z BALCHU DO „ŘÍMA“

Džaláleddín Balchí Rúmí (1207–1273) je v Turecku znám téměř výhradně jako Mevlana; jméno vzniklo poturčením arabského Mawlána – náš mistr. (Svérázný průvodce Lonely Planet se dokonce pouští do odvážného překladu – náš vůdce.) Je pozoruhodné, že tímto epitetem ho v Turecku označují i lidé, kteří nenásledují jeho duchovní cestu, a dokonce i sekulární Turci, kteří vůbec nepraktikují islám. Mistrovo občanské jméno, pod nímž je ponejvíce znám západním čtenářům, pak vypovídá stejně tak mnoho o jeho životě jako jeho titul o dopadu díla tohoto muže na duchovní a kulturní život islámského světa.

Džaláleddín – ten, který je slávou víry (džalal – sláva, dín – víra ve smyslu náboženství, vyznání) – se narodil na sklonku září roku 1207 v perské provincii Balchu (Blachí značí z Balchu), v dnešním Afghánistánu. V reakci na mongolské nájezdy se však celá jeho rodina odstěhovala daleko na západ, do střední Anatólie. Ta byla tehdy známá jako Rúm (Rúmí značí z Rúmu).

U Rúmího hrobu. (Foto Martin Čihák.)

Název Rúm byl převzat z arabského označení Byzantské říše a znamená doslova „Řím“. V Džaláleddínově době již byly oblasti bývalého „Říma“ (rozuměj: Byzance) pod nadvládou muslimských Turků, geografický název se však zachoval.

Porekadlo o jablku, které nepadá daleko od stromu, bylo v případě Džaláleddína pravdivé. Již jeho otec byl učenec a islámský právník, který se intenzivně zabýval mystikou. Syn však měl svého otce předčit. Legenda praví, že když vznešená rodina prchala z Balchu před mongolskými meči přes širé perské stepi, zastavila se na návštěvu u slavného básníka a mystika Áttara. Ten, když spatřil do svého domu vcházet nejprve otce a poté syna, zvolal: „Přichází ke mně moře a následuje ho oceán!“ Áttarovo proroctví později došlo naplnění na náhorní plošině Anatólie, na území tehdejšího Rúmského sultanátu. Zde se Džaláleddín usadil nejprve v Karamanu a poté se na trvalo přestěhoval do hlavního města sultanátu – Konyi. Stalo se tak roku 1228. Dva roky předtím zesnul v Assisi svatý František.

V bývalé medrese – náboženské škole. Nyní je zde muzeum. (Foto Martin Čihák.)

Z Balchího, přivandrovalce z Balchu, se postupně stával Rúmí, vážený obyvatel „Říma“, anatolského sultanátu. Ve městě, které bylo v antických dobách známo jako Ikonion (a jehož název noví turečtí vladaři zjednodušili do nynější formy), se stal teologem a islámským právníkem. Jazykem učenců oné doby byla perština. Plnila obdobnou roli jako v tehdejší Evropě latina. Perština byla rovněž Rúmího mateřštinou. Rúmí jistě dokonale ovládal i arabštinu, která je sakrálním jazykem islámu, řečí zjevení. Většina obyvatelstva sice hovořila turečtinou, jazykem státní správy však zůstávala perština. V křesťanských čtvrtích Konyi přežívala ještě z byzantských časů řečtina. V dobách, kdy literární slunce řečtiny již zapadlo a slunce turečtiny ještě nevzešlo, vznikala veškerá psaná kultura v perštině, případně v arabštině. Rúmí napsal všechna svá díla persky, užíval však mnoho arabských slov a frází. A jak jsem k svému překvapení zjistil, i velmi mnoho slov řeckých, která však zapisoval foneticky perskou abecedou.

Rúmí se stal učitelem místní medresy – islámské náboženské školy. Působil také jako zna-

lec islámského práva. Jistě byl velmi známou a vlivnou osobností svého města. Představuji si ho, jak důstojně oděn kráčí po prosluněných ulicích Konyi a přijímá pozdravy od svých kolegů, islámských učenců, od turecky hlaholících vojáků, od židovských kupců i křesťanských lékařů.

MISTR A ŽÁK

Jednoho dne se však všechno změnilo. Do města dorazil potulný súfí, mystik, známý jako Šams Tabrízí (z Tabrízu, v dnešním severním Íránu). O učení ani životě tohoto světce mnoho nevíme. Indicie však nasvědčují, že patřil mezi putující extatické mystiky, kteří z pohledu islámské ortodoxie stáli buď na hraně, nebo spíše za hranou hereze. Nebyli nepodobní antickým kynikům. Veřejný poprask způsobilo, když ctěný učitel náboženství a právník Rúmí usedl u nohou tohoto zarostlého heretika a začal jej následovat se slepou oddaností. Šams Tabrízí po sobě nezanechal žádné písemné stopy; vše, co o něm můžeme vědět, nalézáme v díle jeho žáka. Nabízí se paralela mezi Sokratem a Plato-

Mevlanův komplex ve městě Konya. Pod věží vpravo je básník pohřben.

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

nem či mezi Ježíšem a jeho apoštoly. Jedno je však jisté: Šamsovo charisma Rúmího uchvátilo a jeho učení mu dalo odpovědi na palčivé otázky, které si inteligentní a hluboce věřící Rúmí kladl.

Šams zřejmě Rúmímu odhalil rozdíl mezi exoterní, povrchní stránkou víry, v islámské mystice známou jako záhir (to vnější), a její

stránkou ezoterní, hlubinnou, známou jako bátin (to vnitřní). Nemyslím si, že by tato koncepce byla Rúmímu do té doby neznámá. O učení súfismu toho jistě věděl mnoho, jak od svého otce, tak i ze studií. Domnívám se však, ale je to čistě jen má domněnka, že Boží muž z Tabrízu ukázal Rúmímu rozdíl mezi záhirem a bátinem jako reálný zážitek. Ukázal intelek-

Mevlanův komplex v noci. (Foto Martin Čihák.)

Náš hotel rovněž nesl mistrovo přízvisko.

(Foto Martin Čihák)

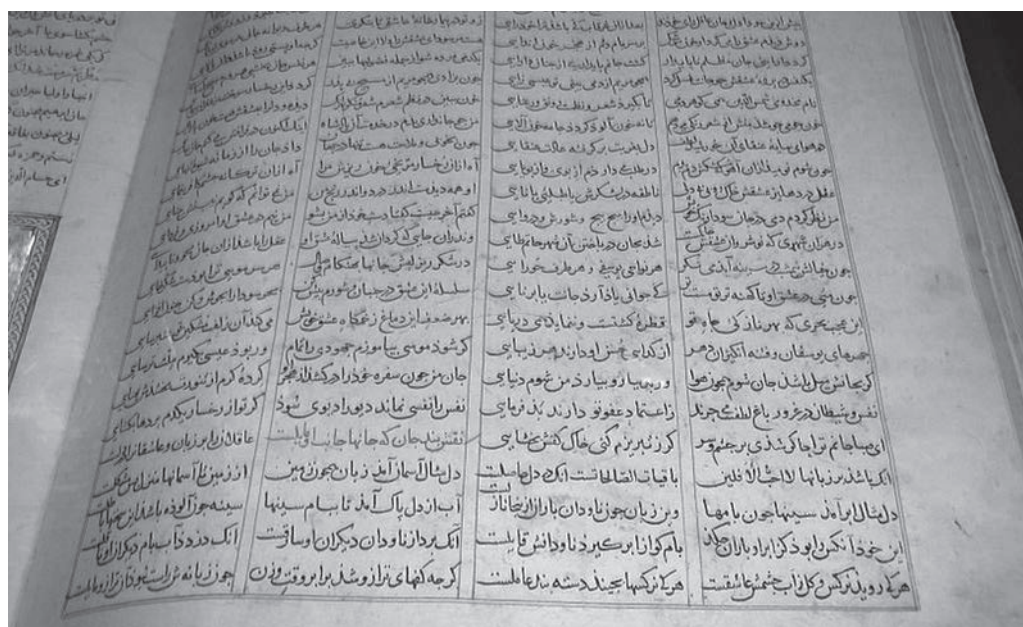
tuálnímu znalci, jak uvést teorii v praxi, jak se stoupit z hlavy do srdce. Můžeme věřit, že Šamsovo osobní vyzářování v tomto procesu hrálo větší roli než jeho slova, pravděpodobně prostá, lidová, neotesaná.

Úzký vztah Rúmího a Tabrízího však pobuřoval učencovo okolí. Nejvíce jeho rodinu. Obě dvě duše byly z jejich strany pod neustálým tlakem a kritikou. Jedné noci se stalo, že Šams Tabrízí beze stopy zmizel. Podle rozšířené pověsti byl úkladně zavražděn Rúmího synem Alladínem. Po Alladínovi je pojmenován kopec s parkem, který se nachází v samotném srdci

Konyi a slouží jako vynikající orientační bod. Podle jiné teorie potulný kazatel zkrátka uprostřed noci odešel, když cítil, že již svého žáka naučil dost a ve městě není dále vítán. Pro svůj vlastní klidný spánek jsem se rozhodl uvěřit druhé teorii. Legenda však praví, že když Rúmího syn Alladín zemřel, otec se odmítl zúčastnit jeho pohřbu.

VELKÉ DÍLO

Po záhadném zmizení tajemného muže začal Rúmí sepisovat básně, ve kterých svého mistra velebí a vyjadřuje bolestnou touhu své duše po opětovném shledání. Tyto básně shromáždil ve sbírce známé jako *Díván al-Kabír* (Velké dílo). Bolestná touha však přešla, když žák začal hlouběji chápat mistrovo učení. Rúmí si postupně uvědomil, že Šams Tabrízí nebyl pouze tělo, nýbrž stav vědomí, který s ním může sdílet v naprosté jednotě, bez ohledu na vzdálenost prostoru a času, ba i smrti. K Rúmímu postupně začaly přicházet bytosti toužící po prohloubení duchovního života. Rúmí je pak učil na základě vlastní duchovní zkušenosti, toho, co obdržel od Šamse Tabrízího, a za pomoci ezoterního výkladu koránu.

Rukopis Masnaví, Rúmího životního díla. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

DVOJVERŠÍ

Aby usnadnil hledajícím duším orientaci, sepi-soval po několik desetiletí své duchovní po-střehy a rady; často ve formě anekdotických příběhů, propletených citacemi nejen z koránu, ale i z bible, súfijských textů nebo lidových po-hádek. Této pestré sbírce duchovních ponau-čení vtiskl literární formu dvojverší. Tak vzniklo Rúmího životní dílo – monumentální *Masnaví* (Dvojverší). *Masnaví* bývá někdy označováno jako „korán v perštině“, pro svůj rozsah i pro svůj zásadní dopad, který mělo dílo na spiritua-litu značné části islámského světa.

TANČÍCÍ DERVIŠI

Dalším počinem přičítaným Mevlanovi je za-ložení mystického řádu známého jako mevle-víje. Učitel předal svým žákům nejen verbální poučení, ale i živou duchovní nauku zprostřed-kovanou skrze tanec a hudbu. K hudbě a tanci islámská ortodoxie vždy zachovávala vysoce rezervovaný, až nepřátelský postoj. Není tedy divu, že konzervativní právníci a kazatelé všech dob házeli po mevlevíji svým zlostným okem a někdy i perem. Nutno však poznamenat, že oproti mnoha jiným súfijským řádům, které se ocitaly mnohdy daleko za hranou hereze, se mevlevíjové drželi vždy, alespoň navenek, tra-dičního islámu a žili ve společnosti spořádané podle způsobů náboženského práva.

Duchovní řád mevlevíje vstoupil na Západě ve známost jako „tančící derviši“. Podstatou islámské mystiky je dhikr – připomínání si přítom-nosti Stvořitele. Rúmího řád pak zvolil formu dhikru, která se nazývá sema, doslova poslech. Jedná se o kombinaci hudby a tance (někdy i zpěvu) s cílem dosáhnout změněného stavu vědomí, ve kterém se může duše snáze setkat s Bohem. Tanec mevlevíjských dervišů vyjadřu-je nonverbální formou symboliku vzniku světa, jeho fungování a návratu ke Zdroji. Zvuk ráko-sové flétny, zvané nej, odkazuje k Rúmího básni o flétně, která byla odsekuta z rákosy a svým zvukem lká po návratu zpět; je symbolem duše, jež touží po návratu Domů. Vysoký klobouk, který tanečníci při obřadu nosí, je obrazem ná-hrobního kamene; vyjadřuje smrt lidského ega, jež se nechalo zcela pohltit Božstvím.

Rituál tančících dervišů obsahuje složitou symboliku. Tito svým postojem ztvárňují číslici jedna – znamení Boží jednosti. (Foto převzato z commons.wikimedia.org/.)

Za časů osmanské říše byla mevlevíje hnu-tím velmi populárním. Zprvu přitahovala ze-jména chudší vrstvy obyvatelstva, později však do ní vstoupili i někteří osmanští sultáni. Mevle-víjové plně dosvědčili své lnutí k dobru, když během 1. světové války poskytovali útočiště arménským (tedy křesťanským) spoluobčanům pronásledovaným během genocidy, kterou proti nim rozpoutali turečtí nacionalisté. V roce 1925 byla mevlevíje spolu se všemi ostatními súfijskými řády postavena mimo zákon v rámci radikálních sekularizačních reforem v čerstvě vzniknuvší Turecké republice.

Od roku 1954 jsou mevlevíjské obřady opět legální, ovšem pouze jako turistická atrakce. Pod průsvitnou rouškou „folklorního předsta-vení“ tak duchovní řád přežívá do dnešních dní. Je však otázkou, do jaké míry dnešní tanečníci vnímají rituál jako kulturní dědictví a do jaké míry jej prožívají jako cestu k Bohu. Když nám

bylo nabídnuto přijít se na semu podívat (pochopitelně jakožto diváci-turisté se zakoupenými lístky), bez váhání jsme odmítli. Možná, řekl jsem si, se jednoho dne dočkáme toho, že si budou turisté v Praze kupovat lístky a chodit se dívat na unitářské shromáždění. Z hlediska financí by to jistě špatné nebylo.

Muhammad. Zakladatel islámu, v sufismu symbolizuje archetyp dokonalého člověka.
(Malba štětcem Matěj Čihák.)

SVATEBNÍ NOC

Každý rok se 17. prosince před Mevlanovým komplexem brodí sněhovými závějemí zástupy poutníků. Přicházejí oslavit největší událost mistrova života, jeho „svatební noc“. Tak je nazýván okamžik, kdy roku 1273 Rúmí odložil svou tělesnou schránku a plně splynul s Milovaným. Smrt není v mevlevijském učení chápána jako něco negativního, ale naopak jako konečné vysvobození z pout hmoty, o něž derviši v maximální možné míře usilují již během pozemského života.

Pohřebního průvodu se tehdy účastnila většina obyvatel města včetně významných hodnostářů. Za mystickou rakví kráčeli také obyvatelé křesťanských a židovských čtvrtí Konyi. Oplakávali svého velkého přítele a zastánce, který celý svůj život prosazoval mezináboženskou toleranci a dialog. Mnozí křesťané a židé patřili mezi Rúmího učedníky. Ani Rúmího nástupci neopustili stanovený kurz, a tak byli po celou dobu existence řádu členové mevlevije známi jako dobří přátelé křesťanů. To nakonec dosvědčili již výše zmiňovanou odvážnou pomocí pronásledovaným Arménům.

U HROBU SVĚTCE

Doprovázeni dopoledním sluncem jsme vyrazili z hotelu směrem k Mevlanovu komplexu. Vstup je zdarma, protože se jedná o poutní místo, sakrální prostor přístupný všem. Bylo pouze třeba projít bezpečnostní kontrolou podobnou té letištní. Před samotným vstupem do místa světcova odpočinutí jsme si prošli nádvoří a kolem dokola umístěné cely. V nich v dřívějších dobách probíhala výuka, předčítání z koránu a z *Masnáví*. Sloužily rovněž jako prostor pro ústraní – Rúmího následovníci, pokud chtěli pokročit v řádové hierarchii, museli v těchto celách strávit tisíc a jednu noc o samotě.

U kohoutků s vodou jsme si omyli ruce a nohy, jak se sluší ctnostným muslimům před vstupem do svatostánku. Trochu vody jsem též nabral do plastové lahvičky, abych ji mohl sdílet s bratry a sestrami v pražské obci v rámci

Alláh, podle islámu vlastní jméno Boží.
(Malba štětcem Matěj Čihák.)

Slavnosti žehnání vodám. K mému překvapení se před vstupem do svatyně nesundávají boty, nýbrž se nandávají návleky. Inu, zapomněl jsem, že z hlediska tureckého státu vcházíme do „muzea folklorní historie“, a nikoli do súfijského svatostánku; ty od roku 1925 oficiálně nesmí existovat.

Interiér svatyně v sobě kombinuje nenucenou prostotu s přiměřenou vznešeností. Zdi jsou bílé, na mnoha místech jsou však v kružících rozesety překrásné arabské kaligrafie a arabeskové „mandaly“. Obzvláště mě zaujal obraz novoplatonsky laděného emanačního schématu, ze středu (zřejmě prapůvodní Jednoty) se postupně rozšiřují další kružnice, značící nebeské sféry či vrstvy bytí. Neznalost písma mi však neumožnila dekodovat popisky přiřazené k jednotlivým úrovním.

Alí, bratranec a zeť Muhammadův, v mystických proudech islámu ctěný jako znalec ezoterních tajemství. (Malba štětcem Matěj Čihák.)

V budově je několik menších hrobů, které náleží potomkům a následovníkům mistra. Hrob, v němž leží Mevlanovy ostatky, je umístěn překvapivě nikoli uprostřed prostoru, nýbrž v rohu. Stěna za básnickovým hrobem je jediná, která je celá posetá zlatem, barvami a složitými ornamenty. Prostor je zařízen tak, že když stojíte čelem k Mevlanovu hrobu, stojíte zároveň čelem k Mekce. Z hlediska islámu ideální prostor pro modlitbu.

V další části „muzea“ se pak nachází prostor, v němž jsou vystaveny nejstarší rukopisy *Masnāvī* i dalších děl Rúmího; některé velmi staré, psané rukou jeho syna Sultana Velede (1227–1312). Byl to právě on, kdo poetickému učení svého otce dal definitivní pevnou formu dervišského řádu, jehož tradice přežívá dodnes. Rovněž začal Mevlanovu nauku překládat ze vznešené perštiny do prosté turečtiny, a tím tuto duchovní cestu otevřel i lidovým vrstvám.

RÚMÍHO MOUDROST

Rúmí dnes patří na Západě, zejména ve Spojených státech, mezi populární duchovní básníky. Jeho věhlas však nepohasíná ani v islámském světě, zejména v Turecku a Íránu, přičemž obě země ho považují za „svého“. Turecko kvůli místu jeho působení, Írán kvůli jeho jazyku. Lidé nejrůznějšího věku i duchovního zaměření čtou Rúmího poezii a jsou jí oslovováni. Co je to, co na bezmála osm století starých verších tak přitahuje čtenáře dnešní, (post)moderní doby? Osobně vnímám jako největší dar, který mi Rúmí – a nejen on, ale většina vysokých du-

chů islámské mystiky – přináší, důraz na setkání s Bohem coby akt lásky; vysvobození z pout rozumu a uzdravení z „normózy“ skrze opojnou extázi posvátného vytržení.

Doba technická, kdy věda, logika a praktičnost vládou světu, proniká svým étosem, zdá se mi, často i do spirituálního života. Mnoho knih a učitelů popisuje poměrně přesně, jak dosáhnout toho či onoho, jak na duchovní cestě postupovat a jak nabývat hlubšího poznání. Pravdy a poznání je tu mnoho, ale láska téměř žádná. Maximálně jako nutná fráze. Súfijské „opojení“, hinduistická „bhakti“ či františkánské „bláznovství pro Krista“ jsou jakoby odsunuty na periferii. Ale tak tomu bylo asi vždy, a bude do té doby, dokud bude v lidských životech převládat diktát mysli nad písní srdce.

Rúmí však nechápe lásku jako teoretický koncept a rovněž tak nechápe milostnou extázi jako samoúčelný požitek. Láska je reálná cesta k Božství, zároveň i Božství samotné, a dodávám, i lidství ve svém nejsmysluplnějším naplnění. Rúmí ve svém *Masnāvī* vidí lásku jako přinejmenším rovnou i té nejvyšší filozofii. Zároveň ji shledává univerzální medicínou, lékem na všechny problémy duše i těla:

*Kdo z lásky roztrhne šat ke své radosti,
je prost všech nesnází a nezná žádosti.
Sláva tobě, lásko, v stesku i ve štěstí,
lékaři všech našich strastí a bolestí!
Léku proti pýše skromnosti vzdálené,
ó ty náš Platóne, ó ty náš Galéne!
Pozemské tělo jí dospívá do ráje
a horu roztančí láska, jež věčná je.*

Láska (opojení, extáze), ta autentická, božská, nikoli nucená a z ega vycházející, umí skrze očistění duše uzdravovat tělo. Aby to mohla učinit, musí se jí ovšem tělo otevřít. Tělo se musí

Haqq. Pravda, jedno z devadesáti devíti krásných Božích jmen. (Malba štětcem Matěj Čihák.)

Hubb. Láska jako soucit, laskavost, agapé.

(Malba štětcem Matěj Čihák.)

stát nástrojem Božské touhy. V mevlevijské tradici se toto posvátné propojení děje v obřadu sema, kdy se skrze hudbu a tanec tělo propojuje s duší a ta se sjednocuje se svým velkým Přítelem. Rúmího popis divokého tanečního reje, který je zároveň posvátnou bohoslužbou, lze chápat i v obecnější rovině jako popis pohybu (vibrace) stvoření, které po aktivní fázi přechází zpět do klidové fáze, do lůna Stvořitele:

*Jak had za zvuku píšťaly se kroutím,
jak kadeř na čele milé se svíjím, ba víc!
Ó, můj Bože, nechápu, co je to za víření,
vím však, až ustane pohyb, pak nebudu nic.*

Slova „pak nebudu nic“ odkazují ke klíčovému konceptu súfismu, kterým je faná – doslova vyvanutí, vyhasnutí. V podstatě se jedná o synonymum sanskrtského slova nirvána a nese totožný význam. (Teorie, že súfismus jako celek byl silně ovlivněn indickými, zejména buddhistickými zdroji, je dnes mezi badateli všeobecně přijímána.) Vyvanutí je cílem islámského mystika. Znamená zánik ega, konec pocitu oddělenosti od Boha. Faná však překvapivě není konečnou stanicí. Po faná následuje baqá – přetrvávání. Ego vítězného mystika sice nenávratně vyvanulo, jeho tělo však žije dál v tomto hmotném světě; přetrvává, jsa plně prožáno Boží přítomností.

Naprostá odpoutanost a vnitřní svoboda probuzeného mistra však vede ke složité situaci, zvláštnímu druhu osamělosti. Mevlana sice ve společenském životě svého města vystupoval jako pravověrný muslim, podle svědectví dokonce mimořádně zbožný a důsledně dodržující všechny právní předpisy, vnitřně se však neidentifikoval s žádným náboženstvím, s žádnou omezenou strukturou, lidskou ani

nebeskou. Neidentifikoval se dokonce ani s elementárním konceptem existence – jšoucností:

*Co se stalo, muslimové? Věru nemám zdání,
jsem-li křesťan, žid či gabr, muslim – marné ptaní!*

*Z Východu ni ze Západu, z moře nejsem,
Země,*

z dílny přírody ni z nebes kolotavých bání.

Nejsem ze země ni vody, ze vzduchu či ohně,

z nebe nejvyššího, z prachu, ze jšoucnosti ani.

Mystik, plně pohlcený Bohem, tak reálně a bezprostředně zažívá wahdat al-wudžúd – jednotu bytí, základní ontologický koncept většiny súfijských nauk. Zažitek této jednoty přirozeně vede k lásce a toleranci vůči celému stvoření. Tato láska však nekončí u souvěrců, muslimů. Nekončí ani u lidstva jako celku. Pokračuje mnohem dále. Prostupuje i zvířecí, rostlinnou, a dokonce nerostnou říší, neboť i tyto oblasti jsou plně zahrnuty v nejvyšší Inteligenci a jsou schopny ji chápat:

*Turek, Gruzín, Peršan, Arab, všichni tu,
rozumějí tomu hlasu bez uší a rtů.*

*Ba dokonce nejen Tádžik, Habešan či Žid –
ten hlas umí stejně strom i kámen pochopit!*

Išq. Láska jako vášeň, touha, éros.

(Malba štětcem Matěj Čihák.)

Kromě hlubokých mystických veršů obsahuje Rúmího dílo, především jeho sbírka *Masnaví*, i množství zdánlivě prostých příběhů, popisujících život tehdejší společnosti. Některé předkládají mravoučná poučení. Jiné jsou velmi obtížně pochopitelné, působí až surrealisticky. Další pak mají formu humornou. Ale i zde, za fasádou prostých příběhů a zábavné pointy, se skrývají hluboké duchovní pravdy, je-li člověk ochoten je hledat:

*Veliteli policie jednou jeden zloděj řek:
„Vezíre, co udělal jsem, je přes Boží úrdek!“
Na to jemu velitel: „I co já jsem vykonal,
byl úrdek Nejvyššího – to si rovněž přál.“*

Tento kratičký příběh považuji za typický pro *Masnaví*. Krátká anekdota vycházející z dobových reálií, nesoucí však v sobě moudrost a reagující na tehdejší teologické otázky. Zde jde především o reflexi v islámu velmi rozebíraného problému, zdali je vše předurčeno, anebo zda má člověk svobodnou vůli. Anekdota odhaluje, že z absolutního hlediska je vše předurčeno, a proto nemá smysl se na to odvolávat. Z našeho lidského, praktického hlediska – zde, ve světě duality – máme vždy svobodnou volbu, stejně jako ji mají všichni ostatní. Tato naše svobodná volba pak zapadá do širšího plánu všeobecného předurčení, v němž každý plní roli, kterou má.

MĚSTO SRDCÍ

Zážitek z pobytu na místě světcova posledního odpočinku byl krásný. Nejprve jsme plánovali, že se příštího dne ráno do svatyně vrátíme. Praktické okolnosti společně s intuicí nás však nakonec vedly jinými cestami. Večer jsme se prohráli v místním hammamu (turecké lázni), abychom příštího dne ráno ihned vyrazili na dlouhou cestu zpět k egejskému pobřeží. Na dlouhé třídě vedoucí k Mevlanovu komplexu jsem se naposled otočil směrem na východ,

abych si vryl do paměti majestátní tyrkysovou věž, pod níž leží fyzické ostatky ducha, který dosáhl svého Cíle.

Konya bývá také nazývána „město srdcí“. Nepátral jsem hlouběji po původu tohoto označení, ale jsem přesvědčen, že má úzkou souvislost s její mystickou minulostí. Dnes je Konya rozvíjejícím se velkoměstem, které vítá turisty – a ještě více poutníky – s otevřenou náručí. Přestože má v rámci Turecka pověst města nábožensky konzervativního a je považována za baštu vládnoucí strany, cítili jsme se v ní svobodní a přijatí. Hluboké tóny spirituální historie živě proznívají až do přítomnosti. Kdybyste náhodou někdy měli cestu přes střední Anatólíi, neváhejte se zde zastavit a dát svému srdci šanci zatančit na tomto požehnaném místě.

Pokud by měl čtenář zájem poznat více z Rúmiho díla, může si přečíst výbor českých překladů z *Masnaví*, který vyšel v nakladatelství DharmaGaia – *Masnaví. Básně vnitřního smyslu* (Praha, 2001). Z něj pocházejí všechny ukázky v tomto textu. Jedná se však pouze o zlomek z celkového počtu 27 500 dvojverší originálního veledíla.

Při zájmu o hlubší proniknutí do historie a učení islámských mystiků doporučuji vynikající publikaci Luboše Kropáčka *Súfismus. Dějiny islámské mystiky* (Praha, 2008), která vyšla v nakladatelství Vyšehrad. Při popisu súfijských nauk jsem ve svém článku vycházel téměř výhradně z ní.

Zprávy z unitářské knihovny v Praze

Třetí díl

Bohdan Chlíbaec

Norbert F. Čapek

3. VI. 1870 – 30. X. 1942

*K nedožitým 100. narozeninám
zakladatele čs. unitářství*

Mezi drobná „čapkiana“ v majetku knihovny NSČU, kterým se v tomto jubilejním roce narození Norberta Fabiana Čapka věnujeme, patří skromné album fotografií, soukromá publikace vydaná v Praze roku 1970, kterou podle rukopisné poznámky na předešlé „uspořádal DJK“ (dr. Dušan J. Kafka). Soubor osmnácti černobílých fotokopií na tuhém fotografickém papíře doplňuje stručné slovníkové heslo o N. F. Č. a soupis reprodukcí (přepis viz níže). Formát 175 x 125 mm, kroužková vazba, na přední desce vazby unitářský štít „veritas vincit“, místo a rok vydání uvedeny nepřímo (sign. I D 406).

S babičkou Alžbětou
(1873).

Mezi seminaristy
(1893, NFČ stojí ve
druhé nejvyšší řadě,
druhý zleva).

Kazatel v Horní Plánici (kolem roku 1895).

1. Rodná chalupa v Radomyšli (nedatovaný akvarel signovaný „Rubeš“, snad Ferdinand R.); **2.** Norbert s babičkou Alžbětou z Hluboké, 1873; **3.** Norbert odchází do Vídně, 1882; **4.** Mezi seminaristy v Hamburku, 1893; **5.** Čapek jako kazatel v Saské Plánici (tj. v saské Horní Plánici, nedatováno, kol. r. 1895; **6.** Čapek jako kazatel, redaktor, psycholog v Brně, 1900; **7.** Čapek se synem Jaroslavem na cestě do USA, 1914; **8.** Mezi Čechoslováky, 1917; **9.** Mezi invalidy, 1919; **10.** Čapek opět v Československu, 1921; **11.** Čapek na Vojkově přednáší v letní škole, 1929; **12.** Na Slovanském ostrově mezi učiteli a mládeží, 1930; **13.** S nedělní školou v Unitarii, Karlova 8, 1933; **14.** Na Mezinárodním kongresu pro náboženskou svobodu (IARF) v Oxfordu, Anglie, 1937; **15.** Čapek sedmdesátníkem (1940); **16.** V taláru (nedatováno); **17.** Čapkova pracovna v Oveňecké, Praha 7 (nedatováno); **18.** Čapkova busta, zpracovaná Mistrem Kotyzou (Josef K. se sádrovými modely pamětní desky N. F. Č., 1953).

Vlevo: Kazatel, redaktor, psycholog v Brně (1900).

Dole: S učiteli a mládeží na Slovanském ostrově v Praze (1930).

Snažíme se být hlasem rozumu a moudrosti

Rozhovor s Pavlem Sedlákem, členem ústředního správního sboru a předsedou OUB

Pavel Sedlák, předseda Obce unitářů v Brně.
(Foto Ondřej Svatoš.)

Jak sám říkáte, na duchovní cestu jste se vydal po zhlédnutí dokumentu *Paměti mystika* o českém jogínovi, spisovateli a mystikovi Eduardu Tomášovi. Vzpomínáte si, co se vás konkrétně dotklo, čím byl zážitek z dokumentu tak silný, že jste se začal více zajímat o spirituálno?

Bylo toho více, co mne oslovilo. Televizní seriál *Paměti mystika* je velmi inspirující. Uvědomil jsem si, že i úplně obyčejní lidé mohou mít a zpravidla mají nějaké duchovní zážitky. Jenže o tom máme falešnou antropomorfskou představu, jak by ty zážitky měly vypadat. Duchovní zážitky obyčejného moderního člověka, který třeba ani nebyl nábožensky formován, jsou prostě jiné než duchovní zážitky starozákonního proroka. Poprvé jsem se zde setkal s panteistickou, advaitistickou filozofií, navíc hluboce žitou.

Jste vystudovaný inženýr. Oslovovalo vás náboženství již před zhlédnutím dokumentu, nebo jste žil čistě racionálně?

Náboženství mne nějakým způsobem oslovovalo, například mne oslovili Svědkové Jehovovi (smích). Zaujala mě síla jejich víry, ale k tomu, jak víru pojmají, jsem cítil spíše odpor. Běžné katolické křesťanství mi bylo cizí svým formalismem, necítil jsem, že by se mne hluboce dotýkalo. Je nemožné žít čistě racionálně, člověk není svou podstatou bytost rozumová. Kdo si myslí, že je, žije většinou v hluboké iluzi. Něco mi v životě chybělo, aniž bych si to jasně uvědomoval.

Pocházíte z věřící rodiny? Měla na vás v tomto směru rodina vliv?

Rodiče nepraktikovali náboženství aktivně, měli k němu vlažný vztah, ale určité ctili křesťanské a humanistické hodnoty poctivěji než leckteří „věřící“. Táta nevstoupil do komunistické strany, i když mu to bylo nabízeno. Ovlivnila mne také širší rodina, například babička z Vysočiny byla praktikující katolička a měla nás velice ráda. Jako dítě jsem měl strach z naturalistického Krista na kříži, vůbec jsem tomu nerozuměl.

Do brněnské Unitarie jste přišel v roce 2003. Jak jste se o Unitarii dozvěděl? Přes Eduarda Tomáše?

O existenci Unitarie jsem se doslechl v *Pamětech mystika*. Ale moje cesta do Unitarie byla trochu složitější. Nejprve jsem začal chodit na kurz jógy. Po pár letech mne tam zklamala absence etiky. Ideu, že stačí cvičit ásany a etika přijde sama s dosaženou „duchovní úrovní“, dodnes považuji za hloupou. Potřeboval jsem se od dané skupiny odstříhnout. A to, na co jsem narazil tehdy u katolíků, mne spíše odradilo. Všiml jsem si plakátku ve vegetariánské

restauraci, Unitaria byla kousek od mého tehdejšího bydliště. Po několika návštěvách jsem si uvědomil, že tam je skutečná kvalita – a myslím si to dodnes. Měli bychom si více vážit českého unitářství.

Proč jste se rozhodl stát se unitářem?

Přišlo to vlastně přirozeně. Poté, co jsem několik let docházel do brněnské Unitarie a viděl, jak ta slavná „stará garda“ vymírá, jsem pocítil touhu tuto společnost podpořit.

Podle vás by si unitáři měli být vědomi toho, že si každý vytváří „své“ vlastní náboženství. Jaké náboženství jste si vytvořil vy osobně? Jaký náboženský směr je vám nejbližší?

Měl jsem několik duchovních období. Jako dítě jsem byl nábožensky nevyhraněný. K obecně panující marxistické ideologii jsem cítil instinktivní odpor a pohrdání. V období puberty mne velice zaujaly romány Karla Čapka, které jistě nepostrádají humanistické filozofické zakotvení. Jako středoškolák jsem o prázdninách zažil krátký „duchovní záblesk“, ale nenarazil jsem na nikoho, kdo by mi to vysvětlil. Vlastně jsem ani necítil potřebu, aby mi někdo něco vysvětloval. Nenapadlo mne spojovat ten zážitek s náboženstvím, které je ve své obecné poloze opravdu někde jinde. Poté jsem se zakousl do studia techniky, takže to zůstalo trochu zasunuté. Vědomou duchovní cestu jsem zahájil ještě před Unitarií „joginským“ obdobím. Později jsem zažil období nadšení z buddhismu, ale po čase jsem si uvědomil, že reálné náboženství v reálném světě, kde existují různé politické, ekonomické a jiné tlaky, má vždy daleko k ideálu. Tehdy jsem vzal „na milost“ křesťanství. Buddhismus nebo jóga mají vysokou hodnotu, otevřeně se zabývají vnitřní, psychologickou stránkou člověka. Křesťanství na to jde trochu jinými cestami, ale smysl je vlastně velmi podobný.

Jako svůj duchovní vzor uvádíte Mílu Tomášovou. Proč? Jaké máte další duchovní vzory?

Mílu Tomášovou jsem osobně nepoznal, ale když jsem se začel do knihy *Za prostor a čas*,

byla to „láska na první pohled“, která mne do dnes nepustila. Míla jde přímo k podstatě duchovní nauky, má pevný etický základ, mluví současným jazykem k současnému člověku. Její texty nejsou filozofickou kompilací jiných prací, ale hovoří o vlastní hluboké duchovní zkušenosti. Slovo „duchovní vzor“ mi trochu škřípe, raději bych hovořil o duchovních učitelích. Ne ve smyslu nějaké formální funkce, „učitel“ je člověk, od kterého můžeme načerpat poučení a který nám pomůže pokročit nebo se alespoň udržet na duchovní cestě. Těch učitelů by bylo mnoho, neznámí autoři Bhagavadgíty, Buddha, Ježíš. Z moderních učitelů třeba Satja Sái Bába, Šrí Ramana Mahářiši, Nisargadatta Maharádž, 14. dalajláma, bratr Houser, Rev. Plotěná a mnozí jiní.

Jakým směrem se podle vás ubírá brněnská Unitarie nejvíce? Vidíte rozdíl oproti jiným obcím?

Nepatřím k těm, kteří by se zrovna vyžívali v hledání těchto rozdílů. Pro brněnskou obec je specifické, že se zabývá určitým „dialogem“ mezi různými duchovními proudy. Vždy jsme se snažili čerpat z liberálních a mystických směrů v buddhismu, křesťanství, józe, židovství nebo i jinde. Vidět určité obce jako pouze „humanistické“ a jiné „ezoterické“, to je umělé rozdělení. Kdekoliv se setkám s unitáři, vidím podobně zaměřené lidi. Jsme svobodomyšlní a nějaký „eklekticismus“ je nám vlastní. Dovedete si představit humanismus bez tolerance a svobodomyšlnosti? To by asi nedopadlo dobře.

Brněnská Unitarie je známá tím, že její členové cvičí jógu a zdravě se stravují. Žijete i vy tímto způsobem života a odráží se to na jeho kvalitě?

Nekoukám lidem do talíře, jak se stravují, ani nevím, jaké procento brněnských unitářů cvičí jógu. Těší mne, že má brněnská Unitarie takovou pověst, a byl bych moc rád, kdyby tomu tak opravdu bylo. Rád bych se zdravě stravoval a věnoval se intenzivněji třeba meditaci, ale tempo současného života je rychlé. Každý se musí s leccím srovnat, nejrůznější tlaky jsou dnes „samozřejmou“ normou. Určitý nadhled a „nadechnutí“ jistě není na škodu. Každému

Z činnosti brněnské obce. Akce.... (Foto soukromý archiv Pavla Sedláka.)

člověku bych doporučil, aby se zajímal o metody, kterého mohou vést k lepšímu zdraví, k hlubšímu kontaktu s vlastním nitrem a s přírodou. Jsem přesvědčen, že kdyby dnes žil Norbert Fabian Čapek, pravděpodobně by doporučoval metody pro zlepšení psychického a fyzického zdraví, jako jsou jóga nebo čchi-kung. On nebyl v tomto směru žádný zpátečník, doporučoval například určité relaxační metody. Dnes máme více informací, umíme to trochu „elegantněji“.

V brněnské obci působíte jako předseda. Co místní nejvíce zajímá? Co v Unitarii hledají nejvíce?

Účastníci našich shromáždění asi nejvíce zajímá duchovní společenství. Když budu trochu nafoukaný, tak je to něco, co se například v buddhismu označuje jako sangha. Možnost sdílení duchovních zkušeností, setkání s duchovní naukou z různých úhlů. Unitářský lid je zvědavý a zvědavý. Unitáři obecně nebudují na

představě věčného nebe pro své příznivce a věčného pekla pro odpůrce, takže to může zvenku vypadat, že nemáme co nabídnout. Představte si, že byste téměř nic nevěděli o cizích jazycích a přišli do jazykové školy, do rozběhlého kurzu. Můžete si připadat divně. Cizí jazyky otevírají dveře do světa, duchovní nauky dveře do nitra.

Pozorujete, jaké problémy lidé v Brně a jeho okolí nejvíce řeší? Pomáhá jim v tom Unitarie? Například sociálními programy?

Obecně jsou dnes lidé jaksi přehlcní a přetíženi. Žijeme v době konzumu a open space kanceláří. Základní problémy současné společnosti jsou psychické. Většina lidí u nás netrpí nedostatkem potravy. Brněnská Unitarie je zde především pro ty, kdo překonali stupeň „naivní víry“. Pro ty, kdo cítí potřebu vzájemného sdílení a dokážou překousnout, že jsme přece jenom nějaká organizace. Snažíme se být hlasem rozumu a moudrosti v tomto moři zmatků.

Členové brněnské obce

(Foto soukromý archiv Pavla Sedláka.)

Sotva existuje jiná cesta. Je lepší vést lidi k toleranci a svobodomyšlnosti, i když dogmatismus zdánlivě nabízí sílu a oporu.

Můžete mi prosím popsat nějaký zajímavý projekt, který jste v nedávné době uskutečnili?

Právě jsme vydali sborník s výběrem textů Bohumila Housera z časopisu *Poutník*. Jedná se o malý náklad pro naši interní potřebu, případně pro zájemce v ostatních unitářských obcích. Ale máme z něj velkou radost. Dále máme rozpracované elektronické vydání románu paní Marty Mokré *Poutník*. Tento román nemá s naším časopisem kromě názvu mnoho společného. Jedná se o historickou fikci, přinášející alternativní pohled na Ježíše Nazaretského a jeho učení. I když paní Mokrá není unitářka, její pohled na Ježíše je velice blízký unitářskému pojetí. Text postupně zveřejňujeme pod svobodnou licencí na stránkách naší obce. Ostatní projekty v současné době „koronaviru“ poněkud usnuly.

Jaké další projekty chystáte do budoucna?

Nevíme, jak se bude vyvíjet epidemie koronaviru. Naše stálé „projekty“ jsou takové,

že připomínáme svobodomyšlný duchovní proud, reprezentovaný například N. F. Čapkem, T. G. Masarykem a R. Thákurem. Dále připomínáme současnou neblahou situaci v Tibetu nebo ekologickou odpovědnost. Každoročně pořádáme duchovně-ekologické „otevírání studánek“. Zatím nevím, jakou formou „studánky“ realizujeme letos, snad něco vymyslíme.

Inspirujete se vzájemně mezi jednotlivými unitářskými obcemi?

Máme poměrně blízko k ostravské obci, také vzhledem k tomu, že jsme asistovali při jejím vzniku. Vzájemně se navštěvujeme na Květinové slavnosti a na předvánočním setkání. Brněnská obec je poměrně svébytná, její činnost vychází ze specifických místních podmínek.

Již mnoho let jste aktivní v hudební skupině Musica Regina, která se představila na listopadovém Sdílení světla. Jaké plány máte s touto charitativní skupinou v budoucnu?

Jsme rádi, že při svém časovém vytížení vůbec Reginu zvládáme. Průběžně se přizpůsobujeme měnícímu se složení skupiny a publiku, pro které koncertujeme. V poslední době

Z duchovního shromáždění obce. (Foto soukromý archiv Pavla Sedláka.)

o naše koncerty měli zájem v psychiatrické léčebně v Černovicích, tak je možné, že oprášíme repertoár pro mladší publikum.

Byl jste členem pěveckého sboru v Indii v Sáí Bábově ášramu v Puttaparthi. Jak jste se do tohoto sboru dostal? A jaký zážitek byl pro vás z tohoto období nejsilnější?

Ještě než jsem začal chodit do Unitarie, zaujalo mne Sáí Bábovo učení, jak bylo prezentováno v knihách Stephana Doliwy *Sáí Baba promlouvá k Západu*. Přes jednu kamarádku jsem se dostal do kontaktu s lidmi z české Sáí organizace. Protože mám rád hudbu, občas jsem si šel zazpívat bhadžany. Sáí Bába zorganizoval ve svém ášramu vystoupení oddaných pěveckých sborů z různých částí světa. Této možnosti se chytla i česká Sáí organizace. Připletl jsem se k tomu přes hudbu, zúčastnil jsem se několika nácviků sboru, aniž bych plánoval

cestovat do Indie. Nakonec jsem se tohoto dobrodružství zúčastnil. První cesta z letiště do ášramu byla trochu jako sen. Bylo to krásné a současně jakoby neskutečné. Velmi silným zážitkem byl výlet do Káňčipuramu, kde jsme trochu „vykoukli“ za bezpečné hranice ášramu. Bylo to zajímavé, ale také poněkud stresující. Samotný ášram měl jedinečnou atmosféru. Do poslední chvíle se jevilo spíše nepravděpodobné, že budeme vystupovat, protože nás bylo pouze něco přes třicet. Nakonec jsme zpívali společně se sborem z Nového Zélandu. Trochu mě mrzí, že se nám Moravákům nepodařilo do repertoáru „propašovat“ nějakou lidovou písničku. Máme podezření, že svámí to seznamování různých kultur zamýšlel trochu jinak. Byl to pro mě měsíc velmi intenzivního života.

Rozhovor vedla Kateřina Štěpánková.

Vytváříme množství neúčinné negativity

Rozhovor s Milošem Mášikem, předsedou místního správního sboru OŠS

Miloš Mášik, předseda Obce širšího společenství českých unitářů. (Není-li uvedeno jinak, fotografie pocházejí ze soukromého archivu M. Mášika.)

Jak jste se dozvěděl o Unitarii?

Probíhalo sčítání lidu a já jsem byl mimo jakoukoliv církev. Napadlo mě napsat blog do novin *SME*, což jsou na Slovensku kvalitní noviny s širokým okruhem čtenářů. Nadpis blogu byl v tom smyslu, že nevím, co mám napsat ohledně příslušnosti k náboženství. Popsal jsem, čemu a jak věřím. Nějaká paní mi na blog napsala stručné vysvětlení, že s takovými názory jsem unitář. Byl tam však nějaký problém s kontaktem na tu paní, tudíž to bylo vše, co jsem se dozvěděl. Zároveň to ale bylo dost k tomu, abych si unitářství zadal do Googlu a našel ho.

Pocházíte z rodiny, která je věřící. Vaše maminka patří k Svědkům Jehovovým, i vy jste byl původně členem této církve. Co vás přimělo k tomu, stát se unitářem? Byl například vnitřní nesouhlas s církví důvod, proč jste se rozhodl přidat se k diametrálně odlišné víře, k unitářství?

Nebylo to tak, že bych víru Svědků Jehovových prostě zaměnil za unitářství. V době odchodu z církve jsem o unitářství nic nevěděl. Měl jsem vždy určité nejasnosti zejména ve vztahu k jiným církvím, ale typ učení Svědků má logickou odpověď na jakoukoliv otázku. Tehdy jsem ještě nechápal, že logika a skutečnost spolu nemusí vůbec souviset. Pokud máte chybné vstupní údaje, tak i při důsledném logickém postupu bude výsledek s největší pravděpodobností také chybný.

Můj rozchod s církví Svědků Jehovových způsobila sémiotika. Po změně režimu jsem začal studovat na pedagogické fakultě obor hudební teorie v kombinaci s estetikou. A jedním z předmětů byla právě sémiotika, díky které jsem zjistil, že význam textu vždy vymyslí ten, kdo text uchopuje, čte ho, a že i když existuje logická odpověď, nemusí být pravdivá.

Jak to probíhalo po odchodu z této církve?

Tehdy jsem byl starším v církevním sboru, což je postavení ve vedení. Postupně se zborovalo úplně všechno. I mé manželství, které bylo postaveno na církvi, a já se neuměl jaksi adaptovat na nové podmínky. No k pláči. Ale když se člověk dostane na dno a nezavrtá se tam, tak už může jenom nahoru. Tím nemyslím, že bych vystřelil do oblak nějaké kariéry, jak se rozumí úspěchu v současné společnosti, ale postupně jsem se dostal celkově do úplné životní pohody. To je podle mě to nejlepší, co se člověku může přihodit. Takže i při všem tom zmaru jsem ne-

Miloš Mášík na putování OŠS na podzim v roce 2013. Téma: Váchalovské inspirace, místo: pramen na místě zbořené Hauswaldské kaple u Srní na Šumavě. (Foto archiv KKK.)

smírně vděčný za svůj dosavadní život, protože mi bylo dopřáno dopátrat se, jak se věci mají. Připouštím, že i teď mohu být v nějakém omylu nebo iluzi, ale mé názory jsou dostatečně otevřené, abych je byl schopen v případě potřeby korigovat.

Jaký máte vztak k Svědkům Jehovovým dnes?

Můj vztah ke Svědkům Jehovovým je dnes dobrý. Oni se mnou sice vůbec nekomunikují, ale já jednoduše akceptuji jejich postoje a rozumím jim. Víím, že jsou to dobří lidé a mám je proto stále rád. Oni mi nijak neublíží.

Co vám unitářství dává?

Unitářství mi dává to, co jsem v církvi Svědků Jehovových ztratil. Je to pro mě určité zázemí. Unitářství mi osobně „sedí“. Už při vstupu jsem byl na unitářství připraven díky svým předchozím zkušenostem. Mé přesvědčení je otevřené. Pravdu o skutečnosti i pravdu náboženskou vnímám jako detektivní případ. Ve vesmíru se něco stalo, objevil se člověk a zajímá se o to. Má jenom nějaké stopy či indicie a pokouší se dopátrat, proč tady je a kam vlastně jde. Lidské vnímání bohužel podléhá iluzím, a proto nevidí věci takové, jaké jsou, ale takové, jaké se mu jeví. A prokousávat se tím je celoživotní potřeba, při které je otevřenost nesmírně užitečná.

A mít přátele, kteří mají podobné postoje, je pro mě ohromný životní luxus.

Máte nějaký duchovní vzor, který je vám nejbližší?

Těžko se mi odpovídá na tuto otázku, protože ze zdrojů, ke kterým se dostanu, čerpám vždy jen určitou část. Vybírám si, co se mi líbí, s čím vnitřně souhlasím a co mohu, případně dokážu, uplatnit. Skládám si v podstatě svůj vlastní duchovní koncept. Něco jako svůj botník a šatník. Myslím si, že je dobré mít vše na míru v tom smyslu, že člověk musí respektovat své psychické či fyzické přednosti i nedostatky. Ale vzpomněl bych jména, která mě určitě hodně ovlivnila. Eckhart Tolle, Osho, Carl Rogers. Z prostředí unitářství třeba Eduard Tomáš a Otakar Mikeš.

Téměř deset let žijete v norském Oslu. Proč jste se rozhodl odejít právě tam? A jak se vám v Norsku žije?

Odpovím anekdotou. V Norsku nemohu dostat po zdanění svého příjmu méně než 2 500 eur. Na pohodlný život potřebuji 1 500 eur. Co udělám s tou tisícovkou, která mi zbyde, to vládu nezajímá. Na Slovensku nemohu dostat po zdanění svého příjmu méně než 800 eur. Na pohodlný život potřebuji 1 000 eur. Kde vezmu ty dvě stovky, které mi chybí, to vládu nezají-

Radnice v Oslu, ve kterém Miloš už několik let žije.

má. Také bych chtěl z něčeho žít jako důchodce. Takže moje motivace je ryze ekonomická. Ale jsou tady i jiné výhody. Práce je klidnější, vztahy dobré, člověk má tedy prostor i dost energie věnovat se svým zálibám. Jako bonus je příroda, která si tady určitě získá srdce toho, kdo její krásu umí ocenit. Kdo by neznal, alespoň z obrázků, magickou nádheru norských fjordů?

Jste autorem webových stránek Vnímáním proti negativitě (podsvietenie.webnode.cz). Kdy jste se začal o mindfulness (všímavost, schopnost plně prožívat přítomnost) zajímat? Co bylo tím momentem?

Tady je to podobné jako s mojí přípravou na unitářství. Byl jsem jakýmsi přirozeným unitářem dlouho před tím, než jsem se s unitářstvím setkal. Moje webová stránka vznikla pouze jako potřeba vnést nějaký pořádek do diskusí o mé víře nebo duchovnosti. Vždy jsem měl totiž problémy, co říct, když jsem byl dotázán na své náboženské názory. Byl jsem vždy zklaman

svou vlastní odpovědí, protože se jedná o širší problematiku a nebyl jsem to schopen vyjádřit krátce. Teď se můžu vyjádřit k nějaké konkrétní otázce a dát odkaz na svoji stránku. Toto je pro mě plnohodnotná reakce. Uspokojuje mě to.

Takže jste vlastně ani nevěděl, že se jedná o mindfulness...

Ano. Docela náhodně si texty přečetl jeden přítel a upozornil mě na to, že je to v podstatě mindfulness. Až následně jsem se o tento směr začal zajímat. Základní kurz mě čeká teprve na podzim. Také to byl vlastně cvičný pokus s možným internetovým vzděláváním. Zkušenosti z něj se mi budou hodit v dalším, již vážnějším projektu pro děti s názvem *Jak se máš?* Jinak vytvoření blogu nebo své webové stránky mohou doporučit každému. Nutnost popsat své přesvědčení vnutí člověku vytvořit si v něm určitý pořádek. Velkou výhodou je, že vlastní web nutí autora dodržovat všechna formální pravidla, jako je třeba přesné uvádění zdrojů nebo

citací. Pokud není perfektní forma, stránka sice nevypadá odborně, ale svůj účel plní.

Můžete prosím čtenářům vysvětlit, o co se přesně na internetových stránkách Vnímáním proti negativitě jedná?

Cílem mé stránky je snižování produkce neužitečné negativity. V zásadě jsou dva postupy. Nazývám je „fyzikální“ a „chemický“. „Fyzikální“ postup je v podstatě pozitivní myšlení. Negativní myšlení se nahrazuje pozitivním. Celou dobu je to práce s myšlením. Mění se jenom jeho obsah. Produkci neužitečné negativity tímhle způsobem lze snížit nebo úplně zastavit. Pak máme „chemický“ přístup. Negativní myšlení se nenahradí jiným obsahem myšlení, ale jiným typem aktivity vědomí, smyslovým a pocitovým vnímáním. Negativní obsah se „vyvaří“. Dojde ke „změně skupenství“, nikoli jenom k „přesměrování toku“. Produkce neužitečné

negativity se tím přirozeně zastaví. Proces působí také dezinfekčně, očištně. To je například podstatou meditace.

Myšlení i vnímání jsou aktivity vědomí. Tím, že „berou energii“ z vědomí, se můžou vzájemně „vytlačovat“ podle toho, která z těchto aktivit zabere kolik z kapacity vědomí. Je to právě intenzita vnímání, která tady může být skvělým ovládacím prvkem.

Můžete uvést konkrétní příklad?

Znázorníme to na řízení auta. Pokud auto jede nežádoucím směrem, můžeme otočit volantem. To je úkol pozitivního myšlení. Schopnost nasměrovat jej tam, kam chceme. Ale někdy se to nemusí hodit. Tehdy je praktické, když máte po ruce ještě nějaké jiné řešení. A to umožňují dobré brzdy. Před překážkou lze totiž zpomalit nebo zastavit. A to je zvýšení aktivity vnímání, které myšlení brzdit dovede nebo ho

[Úvodná stránka](#)
[Mapa stránok](#)
[RSS](#)
[Tlač](#)

Vnímáním proti negativitě

Menu

- Úvod
- Stručné zhrnutie celej stránky
- Prečo ma to vlastne zaujalo?
- Prečo svoje "bytie" bežne nevidíme a nevnímame?
- Zrkadlo a kniha. Uhol pohľadu. Dá sa tu robiť veda?
- Zastavenie myslenia. Načo je to dobré?
- Tvorivosť
- Čo mám vlastne proti mysleniu?
- Byť ako Poirot alebo radšej Sherlock Holmes?
- Čo zo mňa zostane, keď prestanem myslieť?
- Ilúzia prázdnoty
- Náboženstvo a strach zo zastavenia myslenia

[Úvod](#) > Zastavenie myslenia. Načo je to dobré?

Zastavenie myslenia. Načo je to dobré?

Ide tu o naučenie sa myslenie vypnúť, keď ho nepotrebujeme. Zapnúť myslenie sa učiť netreba, pretože sa zapína samo. Je to čo si ako naučiť sa povysávať koberec. Ako koberec zašpiniť sa učiť nepotrebujeme. Alebo auto v klesajúcom teréne. Potrebujeme ho len vedieť brzdiť. Rozbehne sa aj samo vďaka zemskej príťažlivosti.

Prečo je dobré zastaviť myslenie sa vyjasní, keď si uvedomíme, že myšlienkové obsahy môžu byť užitočné aj neužitočné. Ak človek sedí sám v tichej izbe a práve relaxuje po náročnej činnosti, tak otázka zastavenia myslenia nie je dôležitá.

Miloš před domkem, v němž v Oslu žije.

umí i zcela zastavit. Pokud máte v pořádku oba systémy, můžete jejich funkci různě kombinovat a komfort a bezpečnost vaší jízdy se zvýší. Moderní člověk většinou nemá v pořádku „brzdění“, a proto dochází k množství naprosto zbytečných „nehod“. Obecně vytváříme množství neužitečné negativity, a tím způsobujeme naprosto zbytečné konflikty.

Dokázal byste tuto techniku připodobnit k nějakému duchovnímu učení?

Tato problematika není vůbec nic nového. Setkal jsem se s názorem, že možná všechna duchovní učení (nebo tedy alespoň jejich většina) jsou v jádru stejná a v principu tam jde o ta samá témata. Rozdíl je jenom ve způsobu vyjádření. Například kniha *Sádhaná* od Otakara Mikeše je vlastně vysokoškolské skriptum tohoto směru. Ale velkou nevýhodou je, že patrně osloví převážně vysokoškoláky. Je málo přístupná pro jednoduchého člověka. Zabývám se překladem takových témat do jednoduššího nebo názornějšího jazyka.

Existuje snadné cvičení, jak negativní myšlenky zastavit?

Představte si červenou kouli. Zastupuje neužitečnou negativitu. Použijeme pozitivní myšlení. Vyrobíme jiný obsah. Představme si modrou cihlu. Ta představuje něco pozitivního. Nechá-

me mysl zabývat se modrými cihlami. Můžeme z nich něco stavět. Cíl je splněn. Znovu si představme červenou kouli. Teď nebudeme vyrábět jiný obsah, ale změním aktivitu. Vyberu nějaké aktivity, kterým je možné se začít věnovat. Začneme pozorovat svůj dech. Pohyb hrudního koše, vzduchu v nosu. Zároveň vnímáme tlak židle na sedací svaly, tlak bot na chodidlo nebo třeba pozici ramen. Můžeme procházet svaly a uvolňovat je. Zároveň se můžeme snažit poslouchat zvuky kolem a očima sledovat co nejvíce předmětů a podobně. Cíl je splněn. Myšlení ustalo.

Tento příklad je hodně zjednodušený, protože nemusí hned fungovat u každého. Někdo může mít tento mechanismus rezavý, když jej vůbec nepoužívá. V tom případě se to ale dá „rozchodit“ a může se začít právě teorií.

Jak sám píšete, hlavní poznatek vašeho bádání můžete shrnout do věty: „Zvýšení bdělosti, pozornosti či celkového vnímání může výrazně zvýšit kvalitu života.“ Jakým způsobem tento přístup ovlivnil váš život a jak ho aplikujete?

V současnosti pracuji jako řidič autobusu městské dopravy. Musím neustále řešit nekonečně variabilní dopravní situace. Pokud člověk neustále hodnotí, bude velmi pravděpodobně často podrážděný a rozzlobený. Avšak pokud

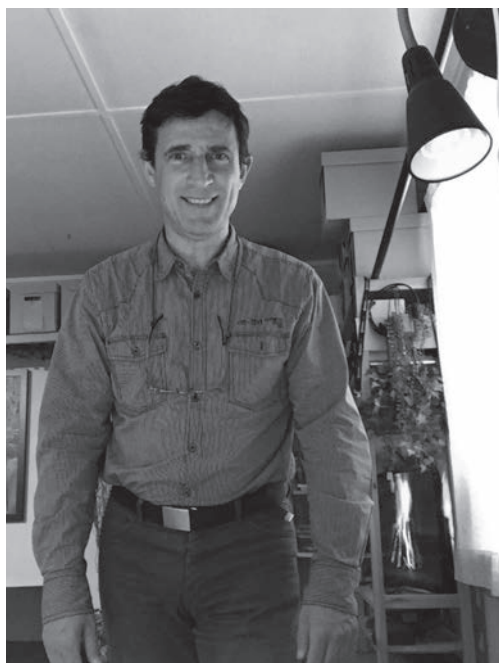
člověk zvládne zvýšené dávky vnímání, podráždění radikálně poklesne a zároveň se paradoxně výrazně zlepši kvalita jeho práce. Samozřejmě se zlepši celková kvalita života.

Jak toho docílit?

Vnímání se týká jakékoliv aktivity. Zvýšení intenzity vnímání znamená vždy vyšší kvalitu provádění. Může jít o mytí nádobí, čištění podlah nebo třeba obyčejnou chůzi. Zvýšené vnímání vyblokováním myšlení lze tedy užít, kdykoliv se nám to hodí. Obtěžuje nás nějaká negativita? Nemáme z ní žádný užitek? Tak proč ji udržovat v myšlení? Zajímavá je analýza aktivit, kde mnoho lidí žádnou duchovnost nevidí. Například sex nebo boj. Oddání se sexu až do vypnutí myšlení znamená, že jakákoliv negativita tam naprosto zaniká. Už i při minimální rozkoši to může být jenom skvělé. Naprosto se vytrácí důležitost krásy ženy nebo výkonu muže. V současné moderní společnosti se duchovní potenciál sexu využívá žalostně málo.

A boj?

Zvýšení vnímání neznamená jenom zvýšení pravděpodobnosti úspěchu, ale možné vyplavení hněvu, oslabení nenávisti a celkové snížení negativních elementů. Zvýšení intenzity vnímání je tady přímo vynuceno kvůli redukci bolesti. Což je skvělá motivace pro praxi. Cvičení bojových umění umožňuje kultivaci násilí a při zvládnutí této problematiky člověk může mnohem lépe zvládat životní výzvy.

Miloš u sebe doma.

Jaké další projekty do budoucna plánujete a na co se nejvíce těšíte?

Nemám velké plány. Snažím se radovat se z každého příjemného okamžiku, který život přináší, a být za to vděčný. Můj typ uvažování je, že čím méně člověk očekává, tím méně potřebuje k tomu, aby byl šťastný a cítil se opravdu dobře.

Rozhovor vedla Kateřina Štěpánková.

Veřejné přednášky a komorní koncerty v Unitarii Teplice

Vlastimil Krejčí

Foto z cyklu komorních koncertů v teplické Unitarii.
(Foto archiv OUT.)

Přednášková činnost je takovým častým unitářským počinem a ani v Teplicích tomu není jinak. Obec pořádá již několik let cyklus přednášek pro veřejnost. V minulosti jsme si za tímto účelem pronajímali prostory, především sál v místní knihovně. Od doby, kdy sídlíme na Nádražním náměstí v budově bývalého autobusového nádraží, máme vlastní místnost, dost velkou pro pořádání podobných akcí. Téma přednášek jsou volena tak, aby rezonovala s unitářským a náboženským pojetím světa a aby zároveň oslovila dostatečně širokou část veřejnosti. Úspěch zaznamenaly například přednášky Libora Doležala o tradiční čínské medicíně nebo přednáška o karmě od Alice Buehler a Jana Lamače z meditačního centra Shambhala.

K doprovodným programům Obce unitářů Teplice také již několik let patří cyklus komorních koncertů pro členy i veřejnost. Hudba se dotýká naší emoční stránky příměji než mluvené slovo. Je to patrné i na skutečnosti, že návštěvnost koncertů již tradičně jednoznačně převyšuje zájem o cyklus veřejných přednášek. Pořádali jsme mnoho tematicky velmi různorodě zaměřených koncertů, od známých populárních melodií a hudby z muzikálů přes hudbu na přání až po klasiku. Největší úspěch patrně zaznamenali studenti místní konzervatoře, jejichž klarinetové kvarteto Clarinetika představilo vlastní pojetí hudby George Gershwin, Astora Piazzolly, Bedřicha Smetany, Johanna Strausse, Leonarda Bernsteina a dalších.

Letní akce Unitářské akademie

Druhý ročník praktických spirituálních cvičení a Putování za duhou

Kristýna Ledererová Kolajová

Unitářská akademie bohužel letos přišla o své březnové, plně připravené výukové soustředění, které muselo být podle nařízení vlády zrušeno týden před konáním. Museli jsme se s tím prostě smířit, a byť zdaleka nebylo jisté, jak dopadnou další naplánované akce, odhodlaně jsme pracovali na jejich přípravě s vědomím, že možná celá ta práce a investovaný čas prostě přijdou nazmar. Komplikací byl samozřejmě i omezený, v podstatě zmrazený rozpočet a stornování letošních grantů NSČU. Přesto se povedlo dvě letní akce v celém zamýšleném rozsahu uskutečnit.

Z cvičení mindfulness. (Autorkou všech fotografií je KLK.)

Jako první se konala praktická duchovní cvičení v areálu zámku ve Veltrusech v druhé polovině června. Státní opatření spojená s omezením shromažďování osob byla tou dobou již minimalizovaná, přesto jsme měli obavy, zda lidé budou ochotni přijet – přece jen každý a v různém věku máme hranici strachu o své zdraví jinde. Nicméně zájem o akci předčil

všechna očekávání a i ve zkráceném termínu, kdy jsme akci nabízeli, bylo kompletně plno.

Počasí nám bohužel tak úplně nepřálo a celý pobyt propršel. Byla to výzva – s ohledem na skutečnost, že v programu každého dne bylo několik hodin venkovního pobytu. Osobně jsem se nejvíce obávala, jak dopadne ignaciánská meditace, více než čtyřhodinový program

Při výuce.

vedený paní profesorkou Ivanou Noble, který měl být věnován příběhům z poutních žalmů a meditaci za chůze. To lze samozřejmě provádět i v interiéru, ale volná krajina okolo Veltrus včetně rozsáhlého přírodního parku je pro tento účel mnohem vhodnější. Naštěstí se ukázalo, že všichni účastníci bez výjimky, a to i ti nejstarší, jsou odhodlaní i v mírném dešti tento program absolvovat v plném rozsahu. Pro mne osobně (a podle zpětné vazby v dotaznících také pro hodně studentů) byla ignaciánská meditace za chůze se žalmy 120 a 122 včetně našich vlastních žalmů, které jsme pak v závěrečné reflexi psali, jedním z vrcholů celých cvičení. Podobně hluboce na mne zapůsobil program věnovaný metanoie, a to v širším než křesťanském smyslu – tedy ve významu vnitřního přerodu. Na své si přišli také příznivci mindfulness, tomuto cvičení jsme věnovali několikahodinový blok v pátek pod vedením Lenky Krejčové.

Celkově se semináře zaměřené na nonverbální tvůrčí vyjádření střídaly s těmi, kdy výstu-

pem byl text či verbální projev, a ty zase s těmi, kde jsme pracovali s celým tělem – například zatím nezminěná biosyntéza vedená moc hezky Matyášem Müllerem. Z unitářské tradice jsme se hlouběji zabývali zejména rituálem zapalování a zhasínání kalicha a responzivním čtením, případně kombinací obou, nakonec i včetně zakonponované hudby a responzivního zpěvu.

Četné aktivity jsem vůbec nezminila, ale není smyslem tohoto textu vytvořit celkový přehled o programu, spíš chci zkusit přiblížit tvůrčí a velmi vřelou atmosféru, která na těchto cvičeních opakovaně vzniká. Pokud mohu mluvit za sebe, moc mne těší, když společně zažíváme, že i ti z nás, kteří jsou povahově spíš introverti, se při společných workshopech upřímně otevírají ostatním a sdílejí svá díla, často velmi intimní, ale zároveň také pro další účastníky inspirativní a v mnoha ohledech prostě krásná. Působivým zážitkem v tomto ohledu bylo zejména čtení našich meditací zpracovaných na téma „ocitl/a jsem se na místě, kde ze země stýká s vesmí-

rem". Petr Samojský po celou dobu čtení hrál na kytaru a vždy v momentech, kdy hru o něco ztišil, jsme postupně, po jednom, přicházeli před ostatní a četli svůj text. Hudba krásně propojila všechny příspěvky do jednoho a bylo přitom úžasné poslouchat, jak jedinečně a každý po svém dokážeme takové téma vyjádřit a jak soudržný a silný celek z toho může správnou prezentací vzniknout.

Z prací účastníků, které během obou zatím uskutečněných ročníků vytvořili, již vznikl dost zajímavý konvolut různých výtvarných vyjádření a liturgických textů, takže jsme se rozhodli je se souhlasem autorů zveřejnit a nabídnout i širšímu okruhu případných zájemců než jen studentům Akademie. Vedle oficiálního souboru unitářských písní a textů k liturgii, které NSČU nedávno vydala formou knihy *Cestou světla*, vzniká i na meziobecní úrovni dynamicky další platforma, sice skromnější, ale cenná proto, že zahrnuje současnou autorskou tvorbu, naše vlastní příspěvky k naší liturgii.

Z oslavy letního slunovratu.

Druhou akcí, která se letos v létě konala pod patronací a supervizí Unitářské akademie, byl unitářský dětský letní pobyt. S celkem čtrnácti dětmi jsme strávili dva týdny z jejich prázdnin na chalupě ve Starém Mlýnci u Litoměřic, kterou jsme si pronajali.

Účastníci putování při ranním sdílení.

**Na posvátném
místě putování
tvoříme
mandalu
z písku.**

Hlavním smyslem téhle akce bylo zkusit pracovat s dětmi, které v našich obcích nebo mezi jejich příznivci máme, v duchu unitářských principů a nenásilnou, tvůrčí formou je seznamovat s významem spirituality v jejich životě. Unitářská shromáždění jsme suplovali o něco lehčí formou ranních a večerních společných sdílení, při nichž se pravidelně odehrávaly základní rituály jako zapálení a zhášení kalicha, přivítání dne a jeho uzavření před spánkem, nechyběly zde reflexe prožitého. Snad nejlépe lze tato setkávání charakterizovat jako cosi mezi kratičkým shromážděním věnovaným každý den jinému tématu na motivy našich principů a vztahu k sobě samým i tomu, co nás přesahuje, a kruhem sdílení. Během dne pak děti měly tři hlavní programové bloky. Snažili jsme se, aby vždy jeden z nich byl tvůrčí, další spíš zaměřený pohybově, dynamicky a aby zbývající byl v rámci daného tématu dne lehce vzdělávací. K tomu různé hry, koupání, někdy výlet a dostatek prostoru pro osobní volno a odpočinek: děti si po celou dobu pobytu vedly vlastní deníky, a to i ty, které ještě neuměly psát. Je až překvapivé, jak výstižně dokázaly prožité věci vyjádřit kresbou anebo jen barevnou škálou.

V rámci práce s dětskou spiritualitou jsme si například sami vyskládali z kamenů meditační

labyrint, společně naši místo, kde nám všem bylo dobře, a prohlásili ho posvátným místem pobytu. Všichni se pak také podíleli na vytvoření mandaly z barevných písků v jeho středu a kolem ní jsme pak prožívali důležité chvíle pobytu. Sestavili jsme si i společnou úmluvu a její závažnost pro nás pak stvrdili pečeti z vlastnoručně vyrobených pečetidel. Pracovali jsme s živou i neživou přírodou, zabývali se hvězdným nebem a snažili se i uvědomovat si hlouběji sami sebe i své vztahy k druhým.

Nebylo to vždy jednoduché, protože zde byli účastníci prakticky od jednoho roku věku po třináctileté, a to i děti s různými lehčími hendikepy, děvčata i kluci. Někteří se dříve znali, ale vesměs nikoli, takže šlo i o to vytvářet co nejspolehlivěji prostředí bezpečí a důvěry pro všechny.

Nemohu mluvit za děti, ale pro nás dospělé to bylo obrovsky intenzivních čtrnáct dní, vyčerpávajících a zároveň tolik obohacujících! Pevně věříme (a také na tom už i dále pracujeme), že se alespoň část téhle skupiny podaří dát čas od času znovu dohromady v průběhu roku na podobných navazujících programech, a postupně tak začneme intenzivněji navazovat na koncepční práci s dětmi a mládeží, jak byla typická pro české unitářství v prvním čtvrtstoletí jeho existence.

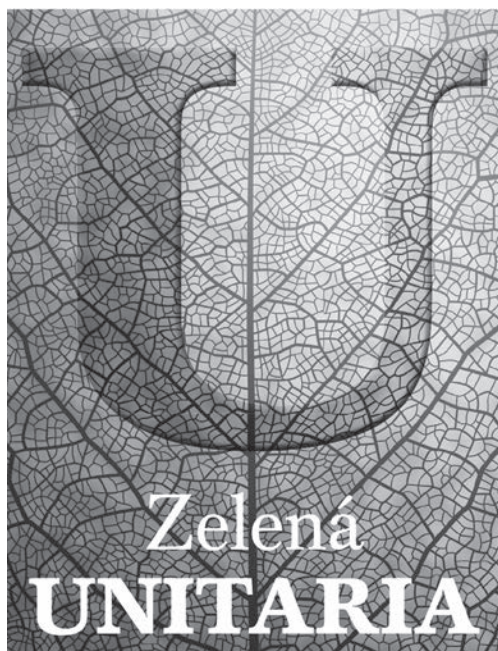
Zelená Unitaria – úvodem k nové rubrice

Kateřina Štěpánková

V dnešní době se potýkáme s mnoha ekologickými problémy, které jsou z velké části způsobeny rychlým vývojem civilizace a jejími potřebami. I přes obrovský pokrok, který v posledních více než sto letech prožíváme, nedomýšlíme a zatím ani příliš neřešíme možné následky a negativní ekologické dopady. V tomto směru je lidstvo stále ještě na začátku. I proto jsme se rozhodli do *Tvůrčího života* vložit ekologické okénko Zelená Unitaria, ve kterém vás provedeme tím, co se v této oblasti v současné době děje. V tomto čísle se věnujeme ekologickým problémům, které na první pohled nemusí být viditelné. Skrývají se pod zemí.

„Jsme částí síťového života. Máme vztah se Zemí a vším, co je na ní. A přestože je člověk tvůrcem mnoha věcí, i věcí umělých, přece každá z nich pochází ze Země. Všechno. Pojďme se nad tím zamyslet společně: Máme přátelský, až symbiotický vztah se vším, co existuje. Jsme sjednoceni láskou v rámci jednoho velkého díla Přírody. Moře, jezera, řeky a potůčky, stromy, keře a květiny, ptáci na nebi, tvorové pod vodní hladinou i na souši, hlína, tráva i kameny pod našima nohama, vzduch kolem nás i vzduch v našich plicích – s tím vším k sobě nedílně patříme. Potřebujeme se navzájem. Jsme bližní. Když vyjmeš cihlu ze zdi, zed' spadne. A tak je to i s Přírodou. Je to, jako bychom byli navzájem spojeni posvátnou úmluvou manželství. Musíme být věrni Zemi, neboť ona je naším partnerem. I proto bychom měli být schopni se vůči ní zavázat slibem: Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.“

(Susan Goldbergová)

Bohatství skryté pod zemí a cesty k němu

Kateřina Štěpánková

Odkaliště pod bývalou úpravnou rud, Krásno. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

CO SE SKRÝVÁ POD ZEMÍ?

Velká část nerostných surovin a zdrojů se nachází pod zemským povrchem. Zatím lidstvo stoprocentně neumí a z ekonomických důvodů často ani nechce využívat ekologické alternativy. Jak je to v současné době v České republice s těžbou, jejími dopady z minulosti nebo s ukládáním jaderného odpadu se dozvíte z následujících řádek.

Nejkontroverznější způsob těžby břidlicových plynů je v současné době hlubinné frakování neboli hydraulické štěpení. I přesto, že zajišťuje poměrně dobrou výtěžnost, ekologické dopady jsou nedožrnné. A to doslova. Běžná těžba plynu a ropy probíhá horizontálním způsobem, ale frakování se provádí vertikálně, aby

se těžaři mohli dostat i pod obydlené nebo hůře přístupné oblasti. A to s sebou přináší rizika.

Do vrtů se vhání směs vody, písku a vysoko nebezpečných chemikálií. Těžařské firmy zatím nemají povinnost dokládat, co dané směsi obsahují. Pokud se vrt poškodí, což je u šikmé těžby častější, dochází k otrávení podzemních zdrojů vody. A ty již není možné kvůli nebezpečným chemikáliím nikdy vyčistit. Po vytěžení místa se dokonce část této nebezpečné směsi nechává ve vrtu (až 20 %), protože nejde zcela odčerpat.

Mimoto v místech, kde frakování probíhá, se mnohonásobně zvýšil počet zemětřesení. V těchto oblastech také dochází k intenzivnímu nárůstu množství skleníkových plynů. Vznikají díky takzvaným flérám – nepotřebný plyn je

Zámek Jezeří v Krušných horách patří spolu s Hlubokou nad Vltavou a Českým Krumlovem ke třem nejkrásnějším zámkům u nás. Stojí pouhých pět set metrů od hnědouhelné pánve.

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

spalován přímo na polích ve speciálních hořácích. Výjimkou není ani to, že hoří nepřetržitě i rok.¹

Hlubinné frakování se netýká pouze rozsáhlých amerických polí, ale těžbařské firmy stále projevují zájem o české území. Zásoby břidlicového plynu se nachází na Berounsku, Valašsku nebo Trutnovsku. I přesto, že prozatím je hydraulické štěpení vládou zamítnuto, neustále probíhají studie. A i ty mohou být nebezpečné, jelikož třetí fáze výzkumu je samotné frakování. „Jediná injekce může způsobit škody přetrvávající stovky let (oběh podzemních vod na Berounsku je 20 let, tedy by přetrvávaly dlouho po odchodu těžařů, na Broumovsku i 5 000 let).“² Berounsko, i díky tlaku místní samosprávy a aktivitám organizace koalice STOP HF v čele s aktivistou Jiřím Malíkem, je z výběru vyloučeno. Ve hře stále zůstává Valašsko a Trutnovsko.

ARZEN, DĚDICTVÍ STŘEDOVĚKÉ TĚŽBY

Zdá se to nemožné, ale také těžba, která probíhala před pěti sty lety, může negativně ovlivňovat současnost. I přesto, že naši předci žádné chemické směsi při dolování rud nepoužívali. Důkazem jsou haldy na Kutnohorsku u obce Kaňk. Ve středověku se zde těžilo stříbro. V nejbližší vzdálenosti bývalých dolů dodnes brízy nedorostou do dospělého věku a všechny stroje jsou pokroucené. Může za to nejen sucho, ale zejména arzen a sírník, které kutnohorská hornina, kromě zinku, mědi a stříbra, obsahuje. Hornina po dávné těžbě zvětrává, rozpadá se a tím se arzen uvolňuje a dostává se na povrch.³

Tato látka ohrožuje i obyvatele obce Kaňk, jejíž část je postavena na odvalech vzniklých během těžby. „V pěti domácnostech byly vysavačem provedeny odběry prachu. Hodnoty ukazují na přítomnost arzenu ve všech domácnostech. A to v hodnotách, ve kterých by v půdě představovaly vždy vysokou kontaminaci.“⁴

1 Jiří Maštálka a kol., *Břidlicový plyn: energetická naděje nebo špinavá záležitost?* Teplíce nad Metují: [Koalice STOP HF] 2013.

2 Tamtéž.

3 Václav Cílek, *Podzemní Čechy*, pořad České televize.

4 Eva Rychlíková a kol., *Dílčí hodnocení zdravotního rizika obyvatel lokality Kutná Hora – Kaňk, Ústí nad Labem*: Zdravotní ústav 2015.

Zdravotní ústav v Ústí nad Labem také provedl rozbor vlasů a moči obyvatel. U těch, kteří konzumují vlastní úrodu, a zejména domácí vejce, byly hodnoty arzenu mnohonásobně vyšší, než jsou bezpečné limity. Pro malé děti vzniká riziko u ještě nižších dávek.

KAM S NÍM? ÚLOŽIŠTĚ JADERNÉHO ODPADU – NEJPALČIVĚJŠÍ OTÁZKA SOUČASNOSTI

Dalším aktuálním tématem, které se v současné době živě řeší nejen v zahraničí, ale i u nás, je ukládání jaderného odpadu. Toto palčivé téma vyvolává mnoho otázek. Odpovědi zatím nejsou jednoznačné a ani odborníci v nich nejsou zajedno. Největšími odpůrci jsou samozřejmě obce, které jsou předvybrané jako nejlepší kandidáti pro místo, kde by mohl být radioaktivní materiál uložen. V červnu byl výběr zúžen na čtyři – Janoch u Temelína, Horka na Třebíčsku, Hrádek na Jihlavsku nebo okolí Březového potoka na Klatovsku. Úložiště má v České republice vzniknout do roku 2065.

Lokalita musí splňovat několik podmínek, zejména tu, že musí být bezpečná, stabilní. Mělo by to být místo s nejnižším možným rizikem zemetřesení a dalších živelních katastrof, a to po stovky tisíc až miliony let. Zároveň není jisté, jak se tento materiál bude chovat v budoucnu. I samotná doprava do úložiště může být riziková. Pokud by došlo k nehodě a rozbití kontejneru, nastalo by v podstatě okamžité smrtelné ozáření přítomných. V Americe dokonce dochází i ke krádežím.

Zajímavostí je, že některé země v minulosti jaderný odpad shazovaly do oceánů ve speciálních kontejnerech obsahujících skleněné pruty, v nichž byl radioaktivní materiál uložen. Ale kvůli pohybu litosférických desek a dalším podmořským vlivům tento způsob uložení není ideální, a proto se tento odpad začíná získávat zpět a řeší se jeho definitivní uložení.⁵

V České republice bude materiál po částečném vychlazení uložen do hloubky pěti set metrů. „Pro příklad se podívejme na plán SÚRAO

(Správa úložišť radioaktivních odpadů) na vybudování úložiště v lokalitě Hrádek. Celkem má být během stavby vyrubáno přes 2 miliony m³ horniny. Takové množství odpovídá nejobemnější stavbě na světě – Cheopsově pyramidě. Vytěžená hornina nasypaná na pražské Václavské náměstí by ho zaplnila do výšky 50 metrů.⁶ Je potřeba uložit nejen vyhořelé palivo z jaderných elektráren, ale například i radioaktivní odpad z nemocnic.

Podle organizace Nechcemeuloziste.cz se jedná o velice rizikový plán, který není vědecky dostatečně prozkoumán a v podstatě, vzhledem k tak dlouhému časovému horizontu uložení, být ani nemůže. Není jisté, zda použité materiály kontejnerů opravdu odolají korozi, zda stavba úložiště nepoškodí okolní horninu a nedostane se do něj v budoucnu voda. A zejména otázkou zůstává, jak bude planeta Země vypadat za sto tisíc let, když například Lamanšský průliv vznikl teprve před deseti tisíci lety.

UZAVŘENÍM URANOVÝCH DOLŮ EKOLOGICKÁ ZÁTĚŽ NEKONČÍ

Místem, kde vznikal radioaktivní odpad, jsou samozřejmě i uranové doly. V roce 2017 byl na území České republiky zavřen poslední důl ve střední Evropě – Rožná. Kontaminované vody se musí ve všech bývalých dolech přečerpávat, vyčistit a zbylá plocha se zaváže co nejlépejším materiálem, aby nevznikl přílišný tlak na podloží.

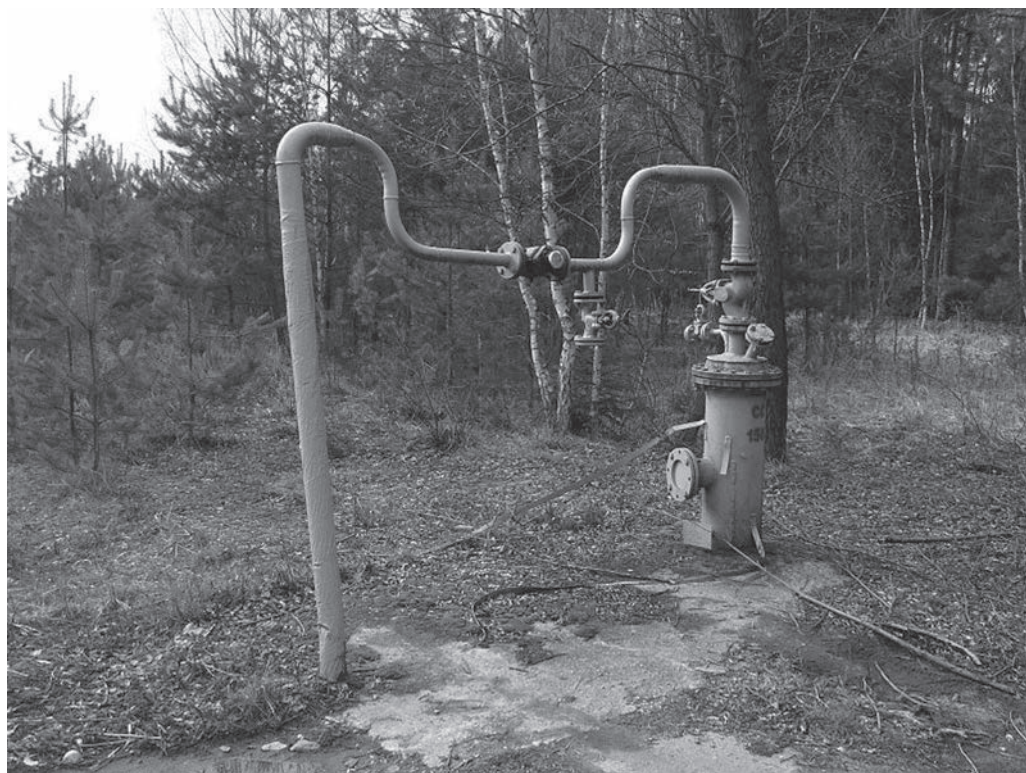
V šedesátých letech se začaly používat ekonomičtější a účinnější vrty. Centrálním vrtem se do země vhněla kyselina sírová a okolními vrty se čerpaly roztoky s uranem. Díky tomuto způsobu vznikla ale obrovská ekologická zátěž. Samotné vyčištění, sanace, trvá minimálně třicet let. Kyselina se musí neutralizovat a z radioaktivní vody se neustále čerpá uran.⁷

Dalším jevem, který provází zavření dolů, je zvýšená koncentrace radonu v ovzduší obcí v blízkosti bývalých štol. „Ukončení těžby uranové rudy na ložisku Rožná může mít vliv na okolní obyvatelstvo z hlediska působení radonu. S ukončením těžby a dalších činností pod

5 Edgar Hagen, *Die Reise zum sichersten Ort der Erde (Cesta na nejbezpečnější místo Země)*, dokumentární film, Švýcarsko a další 2013.

6 Sdružení Nechcemeuloziste.cz, Kraví Hora.

7 Václav Cílek, *Podzemní Čechy*, pořad České televize.

Pozůstatky po těžbě uranu v blízkosti Stráže pod Ralskem. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

povrchem bude zastaveno i nucené odvětrávání radonu. Ten pak bude prostupovat na povrch země přirozeným větráním a prasklinami. A tak budou nejvíce ovlivněny obce v blízkosti výdudků z dolu.⁸ Podobně tomu je i na Příbramsku, kde jsou po uzavření uranových dolů hodnoty radonu velmi vysoké.

ODKALIŠTĚ – HROZBA PRO LIDI, RÁJ PRO OHROŽENÉ DRUHY

Další vlajkovou lodí ekologických problémů způsobených těžbou, poslední, kterou zmíníme, jsou rozhodně odkaliště. Ta jsou v podstatě společným jmenovatelem všech podzemních „prací“, a nejen jich. Je to místo, kam se ukládá použitý sypký materiál z průmyslového zpracování. Usazuje se pomocí vody. Existují různé druhy odkališť, například popílkové z uhelných

elektráren a spaloven odpadů nebo uranové. Uranové odkaliště MAPE Mydlovary u Českých Budějovic patří mezi největší ekologickou zátěž pro Českou republiku. V MAPE se v minulosti chemicky upravovala uranová ruda. Téměř pod celým odkalištěm došlo ke kontaminaci podzemních vod nejen těžkými kovy, ale i radioaktivním prachem, který je větrem přesouván i do vzdáleného okolí.

Přes svá ekologická negativa patří odkaliště a uhelné či uranové haldy k přírodně nejbohatším částem okolní krajiny. Zvířata migrují do opuštěných, klidných míst, například do přirozeně zalesněných příbramských hald, kde je neohrožují myslivci a neruší je lidé. Na těchto územích se také objevují druhy, o kterých si botanici mysleli, že jsou již vyhynulé. V odkališti ve Starých Hodějovicích u Českých Budějovic ekologové našli živočichy, kteří jsou na seznamu ohrožených druhů – vážku žlutoskrvnou nebo motýla vřetenušku.

⁸ Soňa Bajarová, *Uvolňování radonu do životního prostředí po ukončení provozu uranového dolu Rožná a jeho vliv na okolní obyvatelstvo*, diplomová práce obhájená na ČVUT v roce 2016, vedoucí práce Hana Kubátová.

Vážka žlutoskvrnná patří k ohroženým druhům, velmi dobře se jí daří na odkalištích.

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

KDE SE DOZVĚDĚT VÍC?

Pokud vás podzemí České republiky zajímá více, doporučujeme k prostudování knihu Václava Cílka, Milana Kotrby a Martina Majera *Podzemní Čechy: dvanáct knih o tom, jak české hornictví utvářelo osud země* (Praha: Eminent 2015). Kniha se podrobně zabývá tím, jak naleziště rud, zlata či stříbra utvářela sociální vývoj společnosti, myšlení lidí a mapu naší země: „Základem knihy

jsou fotografie, které představují výběr z mnoha tisíc záběrů pořízených během několika stovek pracovních dní v podzemí. Zachycena je zde více než stovka podzemních lokalit. Vyhýbali jsme se běžně dostupným místům. Občas jsme přemýšleli nad dávnou alchymickou zásadou, že v hlubinách země se něco důležitého rodí a něco krásného vzniká, ale nikdy jsme nepřišli na to, co to by to mohlo být.“

Vydává:

Náboženská společnost českých unitářů, Karlova 186/8, 110 00 Praha 1, IČ: 00460524
Vychází 5x ročně.

Redakce:

Kristýna Ledererová Kolajová, Kateřina Štěpánková

Na čísle redakčně spolupracovali:

Rev. Petr Samojský, Rev. Mark Shiels

Jazyková korektura:

Jarmila Colombo

Grafická úprava a sazba:

Pavel Bosák

Tisk:

ON tisk, s. r. o., Křesomyslova 384/17, 140 00 Praha 4

Kontakt:

kristyna-ledererova@unitaria.cz

Registrováno pod č. MK ČR E 20775.

ISSN 2336-1107

Za původnost a věcnou správnost příspěvků odpovídají autoři. Obsah příspěvků nemusí souhlasit se stanoviskem vydavatele. Všechna práva k obsahu příspěvků náleží autorům a jakékoli jejich další užívání musí být v souladu s autorským zákonem.

Obrázek na první straně obálky: Norbert Fabian Čapek © NSČU.

Obrázky na třetí straně obálky: Z rekonstrukce komunitního centra Unitaria © KLK.

Obrázek na čtvrté straně obálky: F. Goya, Spánek rozumu plodí příšery © commons.wikimedia.org.

Ze Štafety světla

Zahájení Štafety světla
v rámci Čapkovských
slavností v červnu 2020,
předání štafety
mezi pražskou
a brněnskou obcí.
(Všechna foto archiv NSČU.)

Předání mezi brněnskou
a plzeňskou obcí u příležitosti
Květinové slavnosti plzeňských
unitářů.

Předání mezi plzeňskou obcí
a Obcí širšího společenství.

K zatím poslednímu předání došlo během dětského
Putování za duhou mezi zástupci Obce širšího
společenství a teplické obce, které putování
pořádaly.

